

ב"ה

אוצר הספר

קובץ

י"ג אייר

02289567

יום היארצייט של
הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ רב פעלים וכו'
ישראל ארי' ליב ז"ל
ומאה שנה להולדתו

יוצא לאור על ידי
ועד תלמידי התמימים העולמי - 770

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ותשע לבריאה
מאה ושבע שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע
שנת הקהל

פתח דבר

לכבוד מאה שנה להולדת הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ רב פעלים וכו' ישראל ארי' ליב שניאורסאהן, אחיו של כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ולקראת י"ג אייר, יום היארצייט שלו, הננו מוציאים לאור קובץ זה, עבור תלמידי הת' ואנ"ש המקושרים באילנא דחיי.

בשנים הכי אחרונות, נתגלו כמה וכמה ענינים שלא היו ידועים עד כה ביחס למשפחת המלוכה – הן כלפי אביו של כ"ק אדמו"ר, הרה"ג המקובל וכו' ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל, והן כלפי אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה. בין לבין נתגלו כו"כ פרטים אודות חיי אחיו של כ"ק אדמו"ר, ור' ישראל ארי' ליב בפרט.

אמנם, רוב הפרטים מפוזרים זעיר שם זעיר שם, ומלבד "קובץ י"ג אייר – ארבעים שנה" שיצא לאור בשעתו ע"י קה"ת בשנת הארבעים לפטירת ר' ישראל ארי' ליב, לא יצא לאור קובץ הכולל דברי ימי חייו, אגרות קודש של כ"ק אדמו"ר אודותיו ואודות בני משפחתו.

בקובץ זה, לוקטו פרטים רבים מהידוע להחסידיים אודות ר' ישראל ארי' ליב, כשהם ערוכים על פי נושאים.

הקובץ כולל ג' שערים:

(א) תולדות ימי חייו – ראשי פרקים מתולדות חייו של ר' ישראל ארי' ליב, החל מתקופת נעוריו ברוסיה, ולאחרי זה בברלין, בארץ ישראל והגירתו (בשנת תש"י) לליווערפול, ועד לפטירתו, הלוי', האבילות בבית כ"ק אדמו"ר, ובני משפחתו של ר' ישראל ארי' ליב.

(ב) אח המלך – מענות, אגרות קודש, רשימות ויחידויות של כ"ק אדמו"ר אודות אחיו. במדור זה גם בא לידי ביטוי היחס המיוחד שהי' לרבי להוצאת כתביו, קריאת מוסדות וילדים על שמו וכדו'.

(ג) הוספות – פרשת יציאת אמו הרבנית מרת חנה ע"ה מרוסיה, והסברות שהיו בקשר לזה למגוריה בארץ הקודש; זכרונות של ידיד נעורים של בעל היארצייט, על ימי נעוריו; מעשה

קובץ י"ג אייר

של השגחה פרטית שאירע קודם התוועדות קודש י"ג אייר ה'תשמ"ה ונלווה אליו שיחת קודש מההתוועדות הנ"ל ומשניות לפי אותיות השם 'ישראל אריה ליב'.

וזאת למודעי: רבים מהסיפורים הנדפסים בזה הינם מפי השמועה, ולא עברו הגהה של בר-סמכא. אי לכך, יתכן ונפלו בהם שיבושים וכו'.

*

חלק גדול מהתוכן בקובץ זה, בא עלי דפוס בספרים ופרסומים שונים, ומהם: תולדות לוי יצחק, שבועון כפר חב"ד, הספר 'נלכה באורחותיו', 'ימי מלך' וכו'. תודתנו העמוקה נתונה לעורכיהם.

קובץ זה י"ל לראשונה בי"ג אייר תשס"ב – שנת הקהל – חמישים שנה להסתלקות ר' ישראל ארי' ליב, וסודר בשעתו ע"י הרה"ת מנחם מענדל שי' קמינקר. במהדורה זו נתקנו כמה שיבושים קלים ונוספו גם קצת הוספות.

*

ובעמדנו בערב פסח שני, יעמדו לנגד עינינו דברי כ"ק אדמו"ר בפסח שני ה'שי"ת: "דבר ברור הוא אז דעם רבינ'ס כוונה וועט זיך סיי-ווי אויספירן, אלא כדי שענין זה יהיה בחסד וברחמים צריכים אנו להשתדל ולעשות כל מה שהרבי דורש ותובע מאיתנו",

ונתחזק בהתקשרות בחבלי עבותות אהבה אמיתית ל"נשיאנו, תורתנו והוראותיו – אשר כולא חד", ונלך ב"דרך הישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" נס"ו –

ונזכה לגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש, והוא יוליכנו קוממיות לארצנו.

ועד תלמידי התמימים העולמי

אייר ה'תשס"ט, שנת הקהל

מאה ושבע שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

ומאה שנה להולדת הו"ח אי"א נ"מ עוסק בצ"צ רב פעלים וכו' ישראל ארי' ליב שניאורסאהן

כפר חב"ד, אה"ק ת"ו

ילדותו

הו"ח אי"א נו"מ ובעל מדות עוסק בצ"צ רב פעלים וכו' ישראל ארי' ליב ז"ל שניאורסאהן - בנם השלישי והצעיר של רבי לוי יצחק וזוגתו הרבנית מרת חנה ע"ה, נולד ביום ט"ז סיון תרס"ט בעיר ניקוליוב (במקומות אחדים צויין התאריך ג' סיון תרס"ט), ונקרא שמו בישראל "ישראל ארי' ליב" על שם דודו, כנראה, אחי אמו, ר' ישראל ליב הלוי (שנפטר בצעירותו), ואבי זקנו הרה"ג והרה"ח וכו' ר' ישראל ליב הלוי יאנובסקי, שכיהן כראש הישיבה במושבה רומנובקה (פלך חרסון).

עוד משנות ילדותו נתגלו בו כשרונות עצומים, מטבעו היה חריף ועמקן, בעל ראש גאוני, מתמיד מופלג, ושוקד על לימודיו בנגלה ונסתר. כבנו של רב העיר גדל לתפארת, ושמו התפרסם לתהילה בכל הגליל. שמו התפרסם גם בביטאון "האח" של אותם הימים, כאשר הוא (יחד עם אחיו - כ"ק אדמו"ר ור' דובער הי"ד) נדבו סכום מסויים עבור תלמידי התמימים בישיבות תות"ל.

ט א ר א פ ע ז : פיינשטיין ארי' מאיר 50 ק"פ.
ט א ר א ר ס ק י : ניעוועקיעאוו מינה דוד 54.
יעקאטערינאסלאוו: סקוצקי מינה אהרן,
שליענסקי אברהם דוד, שניאורסאהן ישראל ליב,
גורארי' שמואל גרשון כאו"א 18 ק"פ. שניאורסאהן
דובער, מנחם מענדל, כאו"א 27 ק"פ. קארלינסקי
היים 10 ק"פ. באקשט מרדכי 11 ק"פ. קאפראן
ראובן 22 ק"פ.
ל ו ז ק י : סעל שלום, שער הייב כאו"א 10
ק"פ. דוכאו יצחק 36 ק"פ.

המודעה ב"האח" אודות סכום השתתפותם של כ"ק אדמו"ר ואחיו

בהיותו בן שלוש, כבר היה חוזר משניות בעל-פה. פעם, בשנת תער"ב, הזמין אביו, רבי לוי יצחק, את הרב נחום גורלניק, שהיה אז בחור צעיר, לבקר בביתו, באמרו: "איך וועל דיר באקענען מיט מיינע זין" (אציג לפניך את בניי).

כאשר הגיע ר' נחום לביתו של רבי לוי יצחק, לא היה הילד הבכור בבית. אולם, כאשר עמד כבר לצאת, שם לב, כי למולו, מעבר לשולחן, ישב ילד קטן, ראשו בין זרועותיו והוא רכון מעל ספר, ובכל שעת ביקורו בבית לא הגביה עיניו מהספר ולא הסתכל עליו.

ר' נחום התפלא מאד לראות את הילד בצורה כזו, והוא העיר לרבי לוי יצחק כי זו הפעם הראשונה שהוא רואה ילד המשחק משחק מוזר שכזה.

משחק? ענה רבי לוי יצחק, הרכין את עצמו ולקח מהילד את הספר שהתעמק בו - היה זה ספר משניות. הואל נא לומר מה למדת - ביקש מהילד, והילד פתח את פיו והתחיל להתפלפל במשנה.

התמדתו היתה יוצאת מגדר הרגיל, ואמו הרבנית היתה צריכה לנתק אותו מספריו לצרכים גשמיים כאכילה, שתיה ושינה.

בשנת תרע"ה, אף עלה שמו של ר' ישראל ארי' ליב על שלחנו של הרבי הרש"ב. סביו, הרב"ש, אמר ש"יש בן קטן לבני לוי'ק שי', שהוא על דרך עילוי, שבקי בגמרא ובמדרש ויכול ללמוד היטב". הרבי הרש"ב שאל "כמה שנים יש לו", והרב"ש השיב ש"בעה"י יהי לו קודם חג השבועות הבעל"ט אי"ה תשע שנים".

היה בעל זכרון גאוני, וכאשר היה רואה משהו, ולו פעם אחת בלבד, נחקק היה הדבר במוחו ולא מש מנגד עיניו.

מטבעו היה גם חריף ועמקן, בעל ראש גאוני נפלא, עד שאביו הרב, העיד עליו בהזדמנות, שיש לו "דעם צמח-צדק'ס קאפ" ("ראשו של הצמח צדק")!

בשנות חייו הראשונות למד ב'תלמוד תורה' העירוני יחד עם ילדים נוספים. לאחר מכן, הביא אביו - ר' לוי יצחק - מלמד פרטי לשלשת בניו.

מרבית שנות נעוריו עברו עליו בבית אביו הרב. בבית זה ספג לו את האוירה החסידית, ורכש ידיעות מפליאות בחדרי התורה.

הרה"ח ר' שמחה גורודצקי ז"ל, ששהה משך זמן בבית הרב, סיפר:

"בעת ששהיתי אצל רבי לוי יצחק בביתו, היה זה בתשעת הימים של בין המצרים. ראיתי איך ישב לו הנער במשך כל לילה וסיים בו מסכת.

היו לו כשרונות עצומים והיה חריף ועמקן מטבעו. באחד הלילות קראה לי הרבנית כדי להראותני עד היכן מגיע כח ההתמדה של בנה ישראל ארי' ליב. היא נכנסה לחדרו - לכל אחד מהאחים היה חדר נפרד - וקראה לו בשמו. הנער, לייבל לא ענה. קראה לו פעם ופעמיים - ולא ענה. נגשה אליו אמו ונענעה אותו בשרוולו - ואף גם אז לא ענה. שקוע היה בלימודו; לא הרגיש ולא שמע. "הלא תראה עד היכן שקדנותו של לייבל!" התפארה אלי אמו בחיוך של סיפוק.

ופעם סיפרה: פעם פרץ ויכוח חריף בין בעלי הרב, בני בכורי (כ"ק אדמו"ר) ובני הצעיר לייבל.

הויכוח נסוב אודות סוגיא בחסידות, בענין "מ"ה וב"ן", כאשר כל אחד מהם דבק בדעתו, פורך את דברי עמיתו ומביא ראיות לשיטתו. הויכוח נמשך שבועות אחדים, כאשר בכל הזדמנות (בארוחות וכדומה) היה הנושא המרכזי הויכוח האמור. פעם, לאחרי כמה שבועות התבטא לייבל: כל מה שדובר עד עתה - זה הרי רק בנוגע ה"ארום" של הענין; ומה אם כן עצם המהות של מ"ה וב"ן?

וסיכמה הרבנית חנה: בני בכורי ביאר את שיטתו בסגנון של חסידות; בעלי - בסגנון של קבלה; ובני הצעיר - בסגנון של חקירה.

|| "צריך דעת"

בקיץ תרפ"ד הגיע ללנינגראד, לאחר שגם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע עבר להתגורר בה. הוא היה שם מאוכלי שולחנו, יוצא-ונכנס בביתו ומשך זמן ניכר התגורר שם. זמן לא מועט, התגורר הוא יחד עם אחיו הדגול באותה הדירה.

הרה"ח ר' דובער חן ז"ל היה מספר: לא אחת, כאשר נכנסתי בבית הכנסת, בחצרו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ - אשר הי' מקרבו ומחבבו - עמד שם ר' ישראל ארי' ליב, כאשר סביבו מתגודדים חסידים מופלגים ומתפלפלים עמו בדברי הלכה או חסידות. שאלות שונות הופנו אליו, בנגלה ובנסתר, והלה היה מקשיב ועונה, מקשה ומתקן, שואל ומשיב, בשטף. התמימים בעיר ידעו לספר שהוא בקי "אין גאנץ ס'ו"!

מזמן לזמן היה נכנס אל אדמו"ר הריי"צ על מנת לשמוע ביאורים בענינים מוקשים בחסידות. פעם אמר לו הרבי הריי"צ שלא ישיב על שאלתו מפני שהוא אינו כלי לכך. ר' ישראל ארי' ליב יצא כשהוא שבור כולו ובכה. לאחר מס' ימים נכנס שוב עם שאלה אחרת, והרבי השיב לו על השאלה הקודמת. לאחר מכן הוא התבטא שכנראה הבכי שלו במשך כל הלילה עשה אותו 'כלי' להבנה (מפי השמועה).

ובהזדמנות אחרת באותם ימים התבטא אדמו"ר הריי"צ על ב' האחים: "איי, ווי איך דארף פארדריסן וואס דער טאטע האט איך נישט געזעהן" (=כמה הנכם צריכים להצטער שהאב לא ראה אתכם).

בתקופה זו נרשם גם ללימודים אקדמיים סדירים בעיר והקדיש להם זמן מסויים ביום.

סיפר הרה"ח ר' משה דובינסקי: באחת השבתות, אמר כ"ק אדמו"ר הריי"צ מאמר שכולו 'השכלה' עמוקה בחסידות. הקהל כולו עמד פעור פה, אולם על פני ר' ליב לא ניכר דבר. בשבת הבאה, כשאדמו"ר הריי"צ אמר מאמר 'רגיל', להפתעת כולם יצא ר' ליב מכליו והתבטא שאחרי מאמר כזה "צריך לקחת משקה!"

במוצאי שבת אכן ערכו התוועדות, ור' ליב שתה אז הרבה 'משקה'. הוא שתה, בכה ולא דיבר מאומה. רק מידי פעם היה נשמע קולו כשואל לעצמו בנימה של פליאה: מהי הפעולה של 'השכלה' - הרי צריך 'דעת'!

גאונות מוסתרת

הרה"ח ר' אורי בן שחר, שלמד בישיבת "אחי תמימים" בת"א, מספר על מחזה שלא מש מנגד עיניו:

"היה זה בחג הגאולה י"ב תמוז תרצ"ט (או ת"ש), בבית כנסת חב"ד בת"א שהיה אז ברח' מונטיפיורי. לאחר סיום ההתוועדות הרשמית, נשארו מספר חסידים להתוועדות חסידית-פנימית. אני זוכר שנכחו בה: ר"מ גוראריה, ר"נ גולדשמיד, ר"פ אלטהויז וגם הווי"ח ר' ישראל ארי' ליב".

"הרב"ג, שהיה חברו וידידו הקרוב של 'לייבל' התיישב לידו. ולאחר ששניהם לקחו כמות הגונה של משקה, הרב"ג דיבר ותבע מה שתבע מלייבל, ומלייבל דיבר ותבע מה שתבע מנחום. היו שם דיבורים של דרישה ותביעה, ודברים של תוקף ועוז. אך עיקר המחזה היה מראה שני אלה משיגים זה את זה תוך כרי שיחה, משמיעים זה לזה דיבורים היוצאים מקירות הלב ומזילים דמעות כמים, בבחי' "כנהר שאינו פוסק". הייתי אז נער צעיר ולא הבנתי מה דיברו, אך המחזה נשאר חקוק אצלי בפרטי פרטים, כאילו התרחש היום..."

גם מדי שמחת תורה וי"ט כסליו, היה נוהג ר' ישראל ארי' ליב להתוועד ולקחת הרבה

'משקה'
מאת חיים

*

¹²³⁴⁵⁶⁷אה"ח פעם נקלע ר' ליב לשיבת "תומכי תמימים" בפולין, ובתור בנו של הגאון רבי לוי-יצחק הוקף מיד בתלמידים. הוא ישב לשוחח עם הרה"ג והרה"ח ר' יהודה עכער, ראש הישיבה, שהחל להרצות בסוגיא עמוקה. ר' לייב ישב ושתק, כך שאצל המאזינים נוצר רושם שאין הוא יורד לעומק הענינים. רק לאחר שרבי יהודה סיים את דבריו, פתח לפתע ר' לייב את פיו בשטף, כאשר כל הנוכחים נדהמים מהבנתו את הסוגיא הקשה.

בין השנים, הי' צריך ר' ישראל ארי' ליב לשנות את שמו, ומעתה שמו בפספורט היה גורארי'. כן הי' מתכנה גם בפי ידידיו.

ליד אחיו הגדול

בשנת תר"צ נאלץ לברוח מרוסיה, הגיע לאירופה והתיישב בברלין. בעיר זו התגורר אז גם אחיו, כ"ק אדמו"ר, וביחד ניהלו משם התכתבות תדירה עם אביהם הגדול, והחליפו ביניהם חידושי תורה בנגלה ובנסתר. מזמן

לזמן, כאשר נהג האב לשלוח להם קונטרסי חידושי תורה משלו, היו השנים משיבים עליהם בהערות והארות מאלפות.

בספר "לקוטי לוי יצחק" (עמודים רנח-רסז) אנו מוצאים מכתבים ששלח להם אביהם, רבי לוי יצחק, בתאריכים: כ"ד טבת, י"ט שבט וט' אדר שני תרצ"ב.

להלן ציטוטים מתוך מכתבים אלה:

מכתבו מ"מוצש"ק שמות כ"ד טבת, תרצ"ב, יום הילולא רבא

דכ"ק אדמו"ר הזקן רשכב"ה וצוקללה"ה זיע"א" מתחיל: "בניי אהוביי מחמדיי ויקריי שיחיו... ומסיים: "כחפץ אביכם אוהבכם מצפה לרחמי שמים להתראות עמכם לחיים ולשלום בכל הטוב".

ומכתבים נוספים:

ב"ה. אור ליום ד' י"ט שבט, ה'תרצ"ב.

אהוביי מחמדיי שיחיו.

... יהי נא מטובכם לשלוח גם משארי מכתבים כאשר כתבתי... היינו מי"א כסלו דאשתקד ומכד"ט דהשתא... ומי יתן והי', שתעשו הערות גם על שארי הענינים האמורים בו...

שלחתי לכם משלוח מנות קונטרס א' גדול, במכתב מהיר ביום ה' שקודם פורים. בטח קבלתם אותו, ובבקשה להשיב מקבלתו... ודעתכם עליו, אחרי עיונכם בו היטב...

שנת הקהל תשס"ט

אביכם אוהבכם בלוי"נ כה"י מבקש ומקווה מהשי"ת ברחמיו המרובים
כי תצליחו ותתגדלו בתורת ה' בנגלה ובנסתר למעלה מעלה, ללכת
בדרכיו ואורחותיו ית' לטוב לכם כה"י.

לוי יצחק ש"ס

*

ב"ה, אור ליום ה' ט' אדר שני, התרצ"ב
בניי אהובי מחמדיי ויקיריי שיחי לאויט"א.
לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו (שהמכוון בזה הוא מאב לבנים,
שזהו איש יסוד אבא, ורעהו יסוד ז"א..) רצוף לכם בזה קונטרס א'
לשניכם ביחד, הגדול והקטן גם יחד... וזה יהי' לכם מנה אחת אפיים.
וכשתדקדקו בה, ותטחנו אותה היטב, אדמה שיונעם לכם. והראוי הי'
לקיים לשלוח לכם גם מנות בגשמיות, ואולם לע"ע ההכרח להסתפק
בשלום דתורה, שבוה מסתיימת המגלה ודובר שלום לכל זרעו. חפצי
שתגיע לכם ליום הפורים להסעודה אי"ה, ומטובכם להשיבני מקבלתה
מיד.

מהיושר הי' לשלוח לכם ענינים לפרקים יותר קרובים, ואולם, מחמדיי,
מלאכת ההעתקה קשה עלי מאד, זה נמשך יומיים אצלי עד שהעתקתי,
ויעזרנו השי"ת לשנה הבאה לקיים משלוח מנות גם בגשמיות בפועל,
לשמוח בסעודת פורים בהדי הדדי בכל טוב הגלוי גם לנו סלה...

עליה לארץ הקודש

בקיץ תרצ"ג לא התאפשר לו להישאר עוד בגרמניה, והחליט לעלות לארץ הקודש. לשם
כך נזקק בדחיפות למסמכים של השלטונות הנאצים בגרמניה, והדבר היה כרוך כבר אז
בסכנה גדולה.

למרות הסכנה, הציע הרבי לקחת על עצמו את הסיכון שבביצוע המשימה, ולנסוע מפאריז
- שם עבר להתגורר בינתיים - לגרמניה, למען הצלת אחיו.

אולם, הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע, גיסתו, שחששה לשלום בעלה, לקחה על עצמה לבצע שליחות זו, ונסעה למשרדי הממשל הנאצי בלב גרמניה, והודות למסירות נפשה הצליחה במשימתה המסוכנת.

[אגב, בביקורה שם, היה עליה גם למסור לידם שאלון מפרטיה האישיים. הפקידים הגרמניים שמילאו את השאלון הביעו פליאתם על כך, שכל שמות המשפחה, של בעלה ושלה, כולל שמות המשפחה הקודמים שלה, של אביה ואמה, ואפילו של אם-אביה - כולם הם שניאורסאהן. דבר שעורר את חשדותיהם של הגרמנים שמא יש כאן זיוף. גם לאחר שהשתכנעו הפטירו, כי בעת שיכנסו בקרוב לפאריז, לאחר שיכבשו את צרפת, יחפשו אותה ואת בעלה ויערכו חקירה יסודית בענין. אלא שת"ל, בהשגחה-פרטית, הספיקו הרבי והרבנית נ"ע לעזוב את הבית עוד לפני שהגיעו]

בשנת תרצ"ד, לאחר שסודרו כל הרשיונות הנדרשים, עלה לארץ הקודש והתיישב בתל-אביב.

למחייתו, עבד כפקיד וספרן בספריה העירונית של תל-אביב.

בואו בברית הנישואין

בשילהי קיץ תרצ"ט בא בקשרי-השידוכין ונשא את ב"ג מרת גיניא לאשה.

באותם הימים כבר היה אביו בגלותו הקשה - במעמקי רוסיה הרחוקה, בקזאחסטן - ואתו אמו שהצטרפה אליו. כך, שאיש מבני משפחתו לא השתתף בשמחתו.

"באחד הימים - כותבת האם, הרבנית חנה נ"ע בזכרונותיה מחיי הגלות - הגיע הרב ר' לוי יצחק הביתה ופניו קרנו משמחה.

"מגיע לנו מזל טוב!" קרא בעליצות.

פניו הקורנות ומצב רוחו הטוב הפתיעו אותי מאחר שלא הייתי רגילה לכך. הוא הראה לי מכתב שקיבל זה עתה ממר איטקין, מקריוואי-ראג, בו הוא מבשר לנו שקיבל זה עתה ידיעה מארץ ישראל, כי בננו לייבל נכנס בברית הנישואין למזל טוב.

בשורה זו - סיימה הרבנית - גרמה לנו שמחה כפולה ומכופלת: היתה זו ידיעה ראשונה וסימן של חיים מבננו, ובשורה משמחת על שמחת הנישואין. היה זה ניצנוץ של קרן אורה אשר חדר מבעד לחשכת הגלות שלנו, וסימן של עידוד ותקווה על העתיד".

אמ"ח 1224567

*

למרות הקשיים של אותם הימים, השתדל לשמור על קשר קבוע עם בית חיינו, כמו עם אנ"ש שבארץ ישראל. התגורר ליד איזור מגורי אנ"ש, ולעתים קרובות היה משתתף אישית בשמחותיהם ובהתוועדויות.

אהב מאוד להתעמק במאמרי חסידות, ובמיוחד בצוותא עם הרה"ח ר' נחום גודלשמיד ע"ה, חבר נעורים, אתו קיים שיעורים קבועים בתורת החסידות. לילות ארוכים בילה עם חברו זה, ועם הרה"ח ר' משה שי' דובינסקי, ודיבר אתם רבות בעניני חסידות. היה מסביר בסגנונו המיוחד ענינים עמוקים בחסידות בטוב טעם, ובבהירות נפלאה.

רנ"ג תיאר פעם את אופן הסברת החסידות שלו: "היה מבאר במילים מאד פשוטות ומביא משלים גשמיים. פעם, כשדיבר ב'אותיות' של קבלה, נאנח ואמר: הענין לא מובן דיו, שצריך לדבר באותיות כאלו..." (מפי השמועה).

תמיד ידעתי שיש לו א גוטע קאפ, אך עד כדי כך...

איצ'ר החכמה

הידידות בין הרה"ח ר' נחום גולדשמיד לבין ר' ישראל ארי' ליב, נמשכה שנים רבות לאחר שלמדו ביחד ב"חדר". הקשרים ביניהם התפתחו ונהפכו לקשרי ידידות עזים ביותר, בעיקר משנת תרצ"ד ואילך, כאשר ר' ישראל ארי' ליב הגיע לארץ-ישראל, ואחריו גם ר' נחום. הם היו נפגשים תכופות, ובדרך-כלל היה זה ר' נחום שנהג לבוא לבקר את ר' ישראל ארי' ליב במקום עבודתו בספרייה העירונית בת"א.

כאן היו שוקעים בשיחות בעניני חסידות, ובנושאים שונים.

בשנת תש"א, לאחר שהגיע אחיו, הרבי, לארה"ב, התחדש הקשר ביניהם. לעתים תכופות

ה' אלול ארבע עשרה אלול

"הי' שלום אוהבך מקרב לב לייב".

סיום א' המכתבים של ר' לייבל לאחיו כ"ק אדמו"ר

נהג לשלוח לו מניו-יורק מהספרים והקונטרסים שהופיעו אז על-ידי מטעם "קה"ת". לא אחת היה הוא הראשון באה"ק שנמצאו בידו ההוצאות הכי אחרונות, והוא היה מראה אותן לציבור החסידים.

כאשר הופיע, בין השאר, לוח "היום יום" בשנת תש"ג, שיגרו כ"ק אדמו"ר גם לאחיו ר' לייב, וכאשר קיבלו שרוי היה בהתפעלות מרובה ואמר לחסידים: "דער ברודער האט מיר געשיקט דער ערשטע חיבור זיינער" (האח שיגר לי את חיבורו הראשון) לאחר שעבר זמן מה וחזר לעצמו, נפלה עליו רוחו ואמר בצער: חבל מאד שהעולם אינו יודע ואינו רואה מה גנוז בחיבור הזה!

בהזדמנות אחרת, כאשר קרא משהו בלוח זה, קרא בהתפעלות: תמיד ידעתי שלאחי ראש טוב ("א גוטע קאפ"), אלא שעד כדי כך לא שיערתי בעצמי! - - -

*

בשנת תש"ה (בכ' מרחשון) נולדה לזוג בתם היחידה - דליה תחי'

שנות חייו האחרונות

לצד ידיעותיו בתורה, היה גם בקי אדיר בשפות ובחכמות שונות. בשנת תש"ח קיבל הצעה מיוחדת לנסוע ולהשתלם באנגליה. ר' לייב פנה לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע וביקש את ברכתו הק'.
באגרת המענה כותב לו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע:

ב"ה, י"ז בסלו ה'תש"ח

ברוקלין

ידידי נד"ו מחותני הנכבד, בעל כשרון נעלה

וו"ח אי"א מר ליב שי

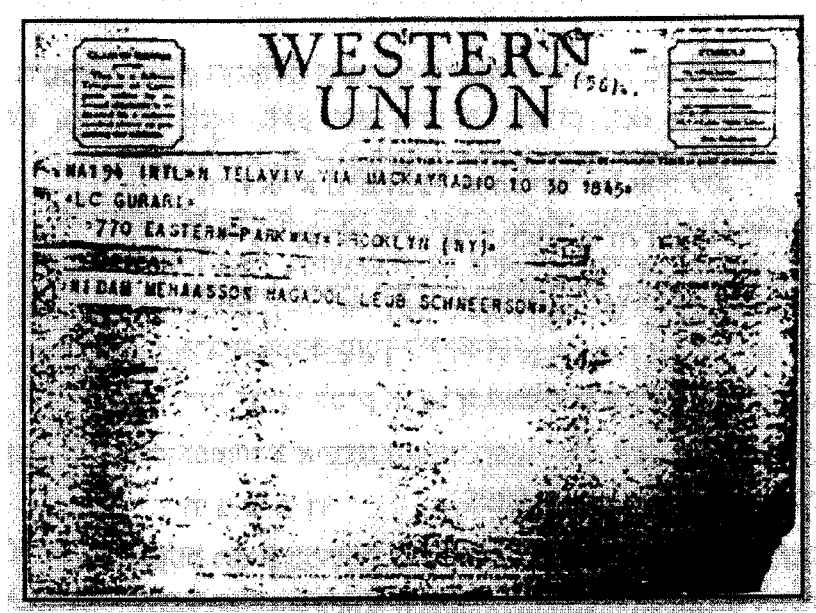
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ו מר"ח העבר, כי החליט לנסוע לבריטניה להסתדר בעבודה...

והמעניין אותי הוא להכניס, בעזרתו ית', יפיפיותו של שם באהלי יפת, להראות להנוער העברי המתיהר והשואף לידיעות חול, כי מאפס המה לעומת עומק שכל התורה.

והנני מציע לו אשר בנסיעתו זו, שיתודע לגדולי המדע ויודעי שפות שונות, יתענין להעתיק ספרי תורת חב"ד - החל מספר התניא - לאנגלית, העתקה חפשית עם הערות תוכניות בהנוגע להבנת הענינים ותוכנם.

מענין אותי דברי ימי הבעל-שם המקובלים עד ר' אדם, ר' אדם, מורנו הבעש"ט, תלמידיו, מורנו כ"ק הרב ר' דובער ממעזריטש תלמידיו וספריהם שיצאו לאור, וסיפורים מהם ואודותם...

מברקו של ר' ישראל ארי' ליב לבית חיינו ביו"ד שבט תשי"ז.

נוסח המברק:

ל"ס גורארי'. 770 איסטערן פארקוויי ברוקלין (ני.י.).

נדהם מהאסון הגדול לייב שניאורסאהן.

בשנת תש"י, בשל עבודתו ולימודיו, נענה להצעה ונסע להשתקע באנגליה, בעיר ליווערפול. הוא המשיך שם את השתלמותו בחכמות המדע וביחוד בחכמת החשבון, כשהוא נותן שיעורים ואף מחבר כמה חיבורים מדעיים בחכמה זו. בחיבורים אלו, שחלקם ראו אור ברבות השנים, התגלו חידושים מרתקים בחכמת החשבון.

פטירתו

בי"ג אייר שנת ה'תשי"ב, נפטר ר' ישראל אריה ליב. לאחר הלוי' בליווערפול, המשיך ארונו ללונדון שם נערכה לו הלוייה נוספת, ומשם הפליג הארון באניה לפריז, ומשם לארץ הקודש. היתה סברא שהרבי יסע ללוי', אך במברק ששלח הרבי לר' בנציון שמטוב (שהתעסק רבות בסידור הלוי') כתב הרבי שאין הזמן מספיק לסדר "פאספארט ויזה", ולכן שלא לעכב את הלוי'.

על פי הוראת הרבי, בכל משך זמן ההפלגה הי' מונח גופו בארון בתוך ארון.

ר' ישראל ארי' ליב נטמן בבית החיים שבעיר צפת, ועל מצבתו הוצב זכרון לאחיו ר' דובער הי"ד שנרצח ע"י הנאצים ימ"ש בשואה, ונקבר בקבר אחים.

נוסח המצבה:

פ"נ

הו"ח אי"א נו"מ ובעל מדות ישראל ארי' ליב

אחיו של הו"ח אי"א נו"מ ובעל מדות דובער הי"ד

בניו של הרה"ג והרה"ח ומקובל רב פעלים לתורה ולמצות

ורבים השיב מעון לוי יצחק

דור רביעי לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק

נפטר י"ג אייר ה'תשי"ב

ת' נ' צ' ב' ה'

הרבי התעסק רבות בסידורי ההלוייה וכדו', כאשר הוא מתייחס גם לאופן העמדת המצבה וכדומה. לאחר ההלוייה, דאג כ"ק אדמו"ר למקום מגורים עבור גיסתו ובת אחותו תהי'. (על

אוצר החכמה

הרבנית חנה בעשירותה

נושאים אלו בהרחבה - ראה בפרק אה המלך)

*

עשרים וחמש שנה לאחר פטירתו, נכנס ידיד נעורים שלו ליחידות אל הרבי. כ"ק אדמו"ר פנה אליו באמרו: "איר האט דאך געקענט גוט מיין ברודער, דערציילט מיר עפעס פון אים" (אתם הרי הכרתם היטב את אחי. ספרו לי משהו אודותיו).

לאחר שהלה סיפר מה שסיפר - אמר הרבי: "ער האט געהאט א גוטע קאפ, א גוטע זכרון, ער איז יונג אוועק - א שאד" (היה לו ראש טוב, זכרון טוב, והוא נפטר בגיל צעיר

- חבל!)..
אברהם 1234567

האבלות

הרה"ח ר' דובער שי' יוניק, נאמן בית רבי, מוסר על מה שאירע בבית רבינו עם קבלת הידיעה על הפטירה, וכן על מהלך ימי השבעה:

"בבוקרו של יום י"ג באייר תשי"ב נקראתי טלפונית להגיע אל בית כ"ק אדמו"ר שליט"א (אז, ברחוב ניו יורק מס' 346, פינת פרוינדנט, בקומה הרביעית), לפי בקשת הרבנית (היה מושקא) עליה-השלום.

"...הרבנית התבטאה אז, כי מצבו של גיסה, ר' ישראל ארי' לייב - אחיו של כ"ק אדמו"ר שליט"א - אינו שפיר במיוחד, "איז זייער ניט גוט". ומיד הוסיפה כי איננה יודעת איך תעכל זאת חותנתה, הרבנית חנה (ז"ל), והיא חוששת אכן, כיצד היא תצליח להחזיק מעמד ("איך האב מורא פאר דער שוויגער ווי וועט זי דאס אויסהאלטן").

קובץ י"ג אייר

"לאמיתו של דבר לא תפסתי את המצב לאשורו, והסקתי כי המדובר בהתקפת-לב או משהו מסוג דומה.

"כעבור דקות ספורות של מחשבה ביקשה ממני הרבנית לקרוא לר' שמואל לויטין. עשיתי כמצוותה ובאתי מיד עמו. היא שוחחה עמו כמחצית השעה, ורק לאחר מכן נאותה לספר לי את האמת המרה...

"בשעה מוקדמת בבוקר ניגשה הרבנית לחנות מגדניות (ברחוב נוסטרנד) שם שוחחה בטלפון שיחת-חוץ עם בית משפחת גיסה בלונדון. אז נמסרה לה הבשורה המעציבה, כי הוא שבק חיים לכל חי. משחזרה הביתה כבר לא היה כ"ק אדמו"ר שליט"א בבית, כי הלך ל-770.

"אחר התפילה נכנס ר' שמואל (לויטין) לחדר כ"ק אדמו"ר שליט"א והודיע על פטירת אחיו ז"ל. כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אם עוד מישהו יודע על-כך, והורה שכל אלו היודעים שיואילו להיכנס אליו...

"קראו להרה"ח ר' יהודה לייב שי' גרונר. הרב שמואל לויטין ז"ל קרע קריעה לכ"ק אדמו"ר שליט"א; הוא התחיל, כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים, וריל"ג סייע בידו. לאחר מכן כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מכתב - בכתב יד קדשו - לגיסתו (עפ"י השערתי - מכתב לנחמה ולעודדה), וביקשני לשגרן.

"שבעה ישב כ"ק אדמו"ר שליט"א בחדרו הקדוש ב-770. הרב חודקוב עבר לפני התיבה בכל התפילות שהתקיימו במעמד מנין מצומצם. עם תום ימי השבעה המשיך הרה"ת החסיד רבי שניאור זלמן דוכמאן (ז"ל) להתפלל עד (ובכלל) ה"יאר-צייט" (יום השנה).

"...המנין המצומצם היה אחד מני העצות ותחבולות שהתבצעו כדי שהרבנית חנה ז"ל, האמא, לא יוודע לה מפטירת בנה, והדבר לא יזיק לבריאותה".

*

מן הראוי לספר כאן גם על שאר האמצעים שננקטו כדי להעלים ממנה את הדבר: "מאז

בוא אמו לארצות-הברית, נהג כ"ק אדמו"ר שליט"א לבקרה בביתה (ששכן ברח' פרוידנט מס' 1418), מדי יום, בשעות הערב 7.00-8.00 בערך. כדי שלא תחשוש למשהו, נהג כ"ק אדמו"ר שליט"א כך אף בימי ה"שבעה". למניעת שאלות מיותרות על כך שכ"ק אדמו"ר שליט"א נועל נעלי-גומי שחוט לבן הקיף את שוליהם, דבר המבליט אותן - נטלתי משחת נעליים בצבע שחור ומשחתי בה את הנעליים.

"... בערב הראשון לייתי את כ"ק אדמו"ר שליט"א עד פינת רח' פרוידנט, וחזרתי ונכנסתי לחנות ומשם צלצלתי לבית אמו של כ"ק אדמו"ר שליט"א. כאשר שמע כ"ק אדמו"ר שליט"א את הצלצול אמר לאמו שישנה שיחה עבודה והוסיף ואמר: "רייד געזונטער הייט", ויצא את הבית... כך המצאתי תחבולות שונות, כאשר מדי ערב החלפתי כיוון. העיקר, שכ"ק אדמו"ר שליט"א לא ייאלץ לשהות בביתה זמן רב, דבר שהיה מגביר את החשש שתבחין בכך שהוא נוהג במנהגי אבילות - ל"ע - .

"כן אמר לי כ"ק אדמו"ר שליט"א באותם ימים, כי יש לדאוג שאף אחד לא ישגר לאמו מכתבי-תנחומין וכיו"ב, והורה לי להביא אליו את הדואר. הוא היה ממיינו ולאחר מכן מחזירו לי שאניחנו בתיבת-הדואר. כך היה במשך חודשים אחדים..."

כלתה ונכדתה של הרבנית היו משגרים לה מכתבים בהם כתבו שהבן - הבעל-האב - עסוק מאוד בלימודיו ומשום כך אינו כותב לה. אחרי מספר חודשים החלה הרבנית להסיח את לבה בפני הרה"ח ר' דובער יוניק על דאגתה מכך שאינה מקבלת מכתבים מבנה בלונדון ויש לה עגמת נפש מכך. היא הוסיפה אז: "לשאול את בני - אינני רוצה, יש לו מספיק דאגות מלבד זה. ובכלל משתדלת אני לספר לו אך דברים משמחים".

ר' בערל סיפר על-כך להרבנית (חיה מושקא ע"ה) כי חותנתה מתחילה לחשוד כי משהו בלונדון אינו כשורה... ולאחר כשבוע מסר לו הרבי מכתב ששיגרה הגיסה מלונדון לחמותה - הרבנית חנה - ואשר בשוליו הוסיף הרבי מספר שורות, בשם אחיו, כדי שיניחו בתיבת המכתבים.

באותו ערב סיפרה הרבנית חנה בשמחה לר' בערל, כי סוף סוף קיבלה מכתב מבנה

קובץ י"ג אייר

בלונדון...

"ימים אחדים לפני חג השבועות, היסב כ"ק אדמו"ר שליט"א את תשומת לבי שכדאי לדאוג לארגן מברק (טלגרמה) בשם אחיו ומשפחתו, לכבוד החג".

כנראה שכך היה נוהג ר' ישראל ארי' ליב, לשלוח לאמו לפני כל חג מברק. ומשום כך נדרש מברק כזה כדי שלא יעורר העדר-מברק את תשומת לבה שמא אירע משהו...

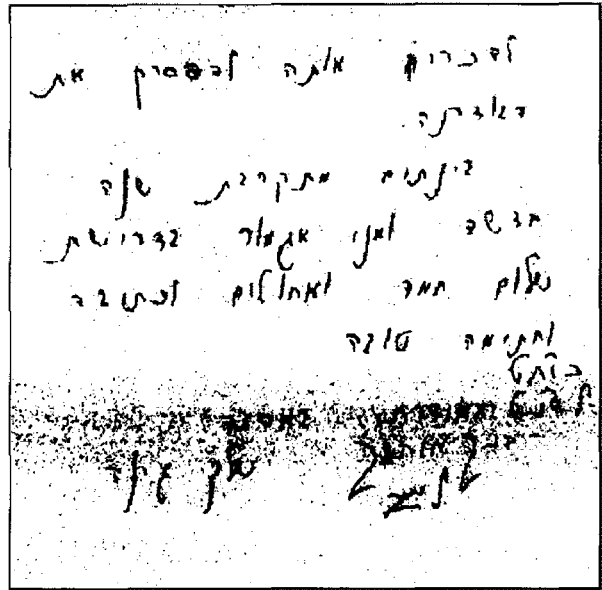
"לא ידעתי כיצד אפשר 'לזייף' מברק" - ממשיך ר' בערל - "והרבנית (חיה מושקא ע"ה) אמרה לי שאגש למזכירות ואביא לה איזשהו מברק שהתקבל באותו יום והיא כבר

תראה לי מה לעשות. הבאתי לה מברק, והרבנית ע"ה לקחה קומקום, הרתיחה בו מים, ואח"כ הראתה לי כיצד להעזר באדים, וכשסיימתי, כתב ר' שלום מענדל סימפסון את הנוסח, ובו ביום מסרנו את ה'מברק' לרבנית חנה ע"ה...

על התעסקותי בכל ענינים אלו אמר לי כ"ק אדמו"ר שליט"א (כמדומני, בתום שנת האבילות על אחיו): "הוטל עליך לבצע ענינים שעל פי שולחן-ערוך אינם מתאימים. יהי רצון שבכך תצא ידי-חובה..." ("דיר איז באשערט טאן זאכן וואס על-פי שולחן-ערוך האלט ניט אויס, זאלסט מיט דערמיט יוצא זיין").

כך המשכנו מדי ערב חג, עד הסתלקותה בשנת תשכ"ה, בהתאם לרצון קדשו של כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית (חיה מושקא ע"ה) שדאגו לוודא שלא תגיע הבשורה מפטירת בנה, לרבנית חנה ע"ה".

על כך שלרבנית חנה אכן לא נודע כלל מפטירת בנה, יעיד הסיפור הבא (של ר' יחזקאל

מכתב שכתב הרבי בשם אחיו.

גיסתו של הרבי, מי גיניא כתבה: בינתיים מתקרבת שנה חדשה ואני אגמור בדרישת שלום חמה ואחולים לכתיבה וחתומה טובה.

באהבה, שלך גיניא.

הרבי הוסיף בכתיב: קוח"ט לשנ"ט [=כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה] ומאושרת בנך אהבך לייב.

שנת הקהל תשס"ט

בעסער): "לאחר פטירת אחיו של הרבי, באתי פעם לבקר את הרבנית חנה (הייתי מבקר אצלה לעיתים תכופות בשל הקשר הקרוב שלי עם בנה, לייבל). הרבנית שאלה אותי מתי אני נוסע לאירופה, והשבתי לה שבשבוע הבא. - תסע דרך לונדון? השבתי שכן, ואז היא שאלה: אתה תוכל ללכת ללייבל? ולפתע הבנתי שהיא אינה יודעת דבר...".

משפחתו

אשתו גיניא. בתם היחידה - דלי' תחי', ובניה: אריאל ודניאל.

לברית של הבן הבכור, אריאל, שנערכה בווינגטון - שלחה הרבנית הן סעודה שלימה והן עשרה אנשים שהשתתפו בברית. הרב יחזקאל בעסער, שהיה הסנדק, סיפר כי מ' דלי' הציעה להתייעץ עם הרבי בנוגע לשמו של הרך הנולד.

לשם כך, הוא שוחח עם הרבנית, ולאחר רבע שעה הרבנית התקשרה והודיעה: האב והאם מחליטים על השם.

אריאל 3294567

- אבל הם רוצים לדעת מה הרבי אומר על השם.

- שהם יחליטו.

- הרבי אמר שהם יחליטו?

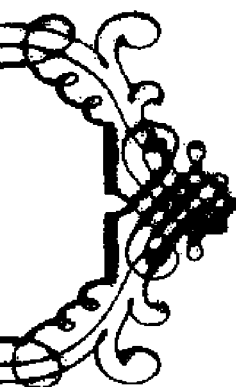
היא צוחקת: אתה רוצה שאגיד לך רק דברים שלי?

- לא, אני בטוח שאת בעצם אומרת לי שדיברת עם הרבי.

- (בחיוך) את זה לא אני אמרתי...

לאחר מכן אף התייעצו היכן לערוך את הברית, ובסופו של דבר היא נערכה בווינגטון. הרך הנימול נקרא בשם אריאל ע"ש סבו ר' ישראל ארי' ליב.

אח המלך

"כעבור רגעים אחדים אמר: א! איך קען דאך דיר"...

הפעם הראשונה, לכאורה, בה מוזכר אחיו של הרבי, היא בשנת תרפ"ט, ברשימותיו הק' של הרבי שרשם לעצמו את סיפור החזיון של אדמו"ר הריי"צ לילה לפני זה (נדפס ב'רשימות' חוברת ד).

אור ליום ג' ה' טבת. פ"ט, ריגא.

נכנסתי ע"פ הקריאה לחדר כק"ש. אמר שחפץ הוא למסור לי פ"ש מאחי ליב נ"י (הדר בלנינגרד). על שאלתי, אם קבל מכתב ממנו, ענני: "שמעתי מאמר דא"ח ביחד עמו מאדנ"ע. וזה הדבר: בלילה הזה, ראיתי את אדנ"ע. מטפחת-המשי בידו ובפנים צוהלים עד למאד. בפעם האחרונה היה כן מראהו בשנת תרס"ח. ואמר לי: מז"ט¹, פאר דער היטל, זיי קאנען אריינגיין. פתחתי הדלת ונכנסו כמה אנשים, וביניהם אחיך. מעט מעט קרב - או קרבותי אליו - וחבקתי בידו אחת. אאדנ"ע שאלני: ווער² איז דער יונגערמאן? אבל כעבור רגעים אחדים, אמר: א! איך³ קען דאך דיר.

אמר דא"ח "שחורה אני ונאווה" (קוטב הענין: ירידת הנשמה בגוף הוא עצם הנשמה, והראיה באור דמל' ורדל"א. ואף שיש להקשות ממקום פלוני צריך לעיין במאמר תקס"ו (או תקס"ב), ענין דנסיון, שהדבר אינו במציאות,

וכחלוק שבין נסיון וברור. ד' צדיק יבחן וכמשל היוצר שאינו בוחן וכו'). וצריך לשאול אצל אחיך עד"ז.

(1) מול טוב עבור הכובע. הם יכולים להכנס.

(2) מיהו האברך?

(3) אני הרי מכיר אותך.

קובץ י"ג אייר

אחר הדא"ח נגשתי אל אאדנ"ע ושאלתיו ע"ד איזה דבר, ונעלם ממני כל החזיון.

ראיתיו ברור - עד להפליא.

באיזה עיר או מקום הי' זה - איני יודע.

פני אחיך לא ראיתי. כובעו היה מוטה מעט הצדה, ולעס בשפתיו, איני יודע אם בפירוטה, צפרניו, או איזה דבר אחר"...

על חזיון זה כתב כ"ק אדמו"ר לאביו ר' לוי יצחק, וענהו במכתב תשובה:

"ת"ח לך בעד כותבך בפרטיות.. חפצי לידע מזה בפרטיות, כן מכל הדברים אשר דיבר במשך ימי החתונה בהנוגע אליך.

הודיעני ג"כ תוכן החסידות שאמר לך, ששמע בחלום, ביחד עם ליבל יחי', ומה דעתך לאיזו כוונה סיפר לך זה. לדעתי טוב הדבר שתודיע מזה לליבל יחי', הדברים כמו שהן, ויונעם לו...

בכלל, אבקשך אהובי, להודיעני תמיד מהדברים שמדבר חותנך יחי' עמך, כי למי לך לגלותם אם לא אלי, ובל תעלים ממני שום דבר, ובל תעשה חשבון בכל פעם, הנצרך לך להודיעם לי.

.. והי' שלום וכטו"ס כחפץ אוהבך מפנימיות נפשו

לי"ש

**"אני אהיה מאד להוט, מאד שמח,
אם ניתן יהיה להדפיס את זה"...**

בפארבריינגען יו"ד שבט תשל"ה, בין שיחה לשיחה, ניגש פרופסור רזנבלום מטורונטו, קנדה אל הרבי, ושוחח עמו אודות ההדרת כתב היד (במתמטיקה) של ר' ישראל ארי' ליב. להלן תמליל השיחה המלא (התרגום נעשה ע"י הרב ישראל אלפנביין, ומודפס באדיבות jem - פרוייקט "תורת חיים") -

פרופ' רזנבלום: המסמך - הנייר ששלחת לי.

הרבי: כן, בגרמנית. אבל מה דעתך על זה?

שנת הקהל תשס"ט

פרופ' רוזנבלום:
יש בזה חומר ראוי
להדפסה.

הרבי:
ראוי להדפסה?

פרופ' רוזנבלום:
יש בזה כמה דברים
הראויים להדפסה.
זה דורש עריכה
מסויימת, זה דורש
מבוא. זה דורש גם
מראי מקומות, וכתב
היד אינו מושלם,
משום שמוזכרים בו

$$\frac{1}{\lambda} \frac{g(f+\delta')}{f(f+\delta') - a^2 w^2 \delta'^2}, c = \frac{Tg'w_0}{\lambda - \delta a w}$$

$$\delta' = \frac{1}{t}(1-t^2)(2f^2 + 2z^2)$$

$$t = \tan \lambda \Sigma c^2$$

$$\Sigma_1 = \Sigma w \delta \lambda c$$

$$a^2 = \frac{4(1-t)^2 \Sigma_1^2}{t}$$

$$T = \frac{2(1-t)z_1}{t}$$

$$w g' w_0 = g^T = A$$

$$\Sigma 2g\lambda = \frac{1}{4\pi^2} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{2g^2 (f+\delta') \lambda \delta' d\omega d\delta}{f(f+\delta') - a^2 w^2 \delta'^2} =$$

$$= \frac{1}{4\pi^2} \int_0^{\infty} \frac{2g^2 \sqrt{\frac{f+\delta'}{4}} \log \frac{\sqrt{f(f+\delta')} + a w}{\sqrt{f(f+\delta')} - a w}}{a w} d\omega$$

$$= \frac{1}{4\pi^2} \int_0^{\infty} \frac{2g^2}{a w} \sqrt{\frac{f+\delta'}{4}} \log \left(1 + \frac{a w}{\sqrt{f(f+\delta')}} \right) d\omega$$

$$= \frac{2}{4\pi^2} \sum_{-\infty}^{\infty} \int_0^{\infty} \frac{a^{2n} w^{2n} g^2}{f^{n+1} (f+\delta')^{2n+1}} d\omega d\delta$$

$$\Sigma \frac{1}{\lambda} = \frac{1}{4\pi^2} \int_0^{\infty} \frac{g^2 f (f+\delta')^2 d\omega d\delta}{[f(f+\delta') - a^2 w^2 \delta'^2]^2} = \frac{1}{4\pi^2} \int_0^{\infty} \frac{g^2 \sqrt{\frac{f+\delta'}{4}} \left[\log \left(1 + \frac{a w}{\sqrt{f(f+\delta')}} \right) + \frac{a w \sqrt{f(f+\delta')}}{f(f+\delta') - a^2 w^2 \delta'^2} \right]}{a w} d\omega$$

זה כל מה שההוא השאיר אחריו.
כתב ידו של ר' ישראל ארי' ליב בחכמת החשבון

כמה דברים שאינם מופיעים בכתב היד.

הרבי: אבל הוא נפטר, המחבר נפטר. פירוש הדברים שאם מישהו
אחר יכול לעשות משהו...

פרופ' רוזנבלום: אבל אז, אני משער שמישהו כמוני יצטרך לעשות
זאת.

הרבי: אם מישהו שיעשה זאת - כעבודה שמשלמים עליה, אני אשמח
מאד לשלם פיצוי למישהו שראוי להשלים את זה, ואז אולי אתה תפקח
על העבודה שלו. אני לא יודע אם יש לך מספיק זמן, ויותר מזה, הזמן
שלך הוא יקר, אבל אם תמצא מישהו - ואני אשמח לשלם לו - אבל
אתה רק תפקח עליו אז אני אשמח מאד לתת לזה דין קדימה.

פרופ' רוזנבלום: זה כל מה שהוא השאיר אחריו?

הרבי: כן.

פרופ' רוזנבלום: אני מבין, פשוט הזכרת כמה דברים אחרים.

הרבי: כן, אבל זה הכל, אין עוד שום דבר.

פרופ' רוזנבלום: אני מבין.

הרבי: והוא נפטר לפני עשר שנים.

פרופ' רוזנבלום: לפני עשר שנים.

הרבי: בערך.

פרופ' רוזנבלום: אני מבין. טוב, אם כן אני יכול לעשות את זה בעצמי. מכיון שעשיתי עבודה מסויימת בתחום זה. חשבתי שזה יכול להביא לו תועלת מסויימת.

הרבי: אבל זה יכול להביא לי תועלת. אני לא רציתי לספר לך מיהו המחבר, כדי שלא להשפיע עליך, אבל זה נכתב על ידי אחי.

פרופ' רוזנבלום: אני מבין.

הרבי: היה לי אח, הוא היה צעיר ממני, והוא נפטר לפני עשר שנים. וזה הדבר היחיד שהוא הותיר אחריו.

פרופ' רוזנבלום: בוודאי הוא היה צריך לעבוד באופן עצמאי ולא היתה לו שום גישה לספריה.

הרבי: לא.

פרופ' רוזנבלום: זה היה ברור.

הרבי: הוא היה דמות עצמאית. הוא לא רצה לעיין בשום דבר (אלא) לכתוב הכל מעצמו, ורק לאחר מכן הוא עיין במקורות שונים לראות האם מישהו הסביר את אותו דבר.

פרופ' רוזנבלום: אני מבין.

הרבי: הוא היה מאד קנאי ביחס לעצמאות שלו.

פרופ' רוזנבלום: כן, אני מבין.

הרבי: ובגלל זה, מראי המקומות מצויינים בסוף העבודה. אבל אני אהיה מאד להוט, מאד שמח, אם יהיה ניתן להדפיס את זה. ואם צריך לעשות משהו כדי להשלים את זה, אני אשמח מאד לשלם למישהו עבור הזמן שלו, אם אתה תפקח עליו כדי לדעת שזה נעשה.

פרופ' רוזנבלום: . . טוב, אני יכול לעשות זאת בעצמי.

1. INTRODUCTION AND SUMMARY OF RESULTS

It is of considerable interest, both for theoretical purposes and for the applications, to obtain information about the location of the eigenvalues and eigenvectors of a matrix. There is an extensive literature on the location of the eigenvalues. (See, for example, the survey by Householder [11].) Somewhat less is known about the location of eigenvectors.

One important result is the Perron theorem which states that a positive matrix has a positive eigenvector belonging to a positive eigenvalue (Perron [17]; Frobenius [6, 7]). This has given rise to a considerable literature (see Brauer [4], Seneta [20]). Of course, many theorems on the effect of perturbations give information on the eigenvectors of a matrix close to a given matrix (Kato [14]).

Many results on the eigenvalues and eigenvectors of matrices can be extended to infinite-dimensional spaces. We may mention, for example, the Jentzsch theorem on integral operators with positive kernel [12], and its generalizations. (See Ostrowski [16], Krein and Rutman [15].)

In this paper we present several results on the location of the eigenvalues and eigenvectors of complex matrices, together with some extensions to infinite-dimensional sequence spaces. For example, we can obtain a result of the form (Theorem 12):

Let $C = (C_{jk})$, $0 \leq j, k \leq N$, be a matrix such that

$$C_{jk} = r_{jk} \exp(i\theta_{jk}), \quad r_{jk} \geq 0, \quad -\pi < \theta_{jk} \leq \pi,$$

* At the time of Mark Gurari's death on May 8, 1952, he was in the Department of Theoretical Physics at the University of Liverpool. A manuscript in German on the above subject was found among his papers. We have prepared this paper from his manuscript, extended and simplified some results, and put the material in relation to other published work. In the manuscript the author refers to a uniqueness theorem related to Theorem 12, and to analogs for integral equations. Unfortunately, these results are apparently lost. *Paul C. Rosenbloom, Department of Mathematics, Teachers College, Columbia University, New York, New York 10027.*

כתב היד כפי שהודפס במגזין למתמטיקה.

בראשו נכתב: מאת מרק גורארי (השם בו השתמש ר' ישראל ארי' ליב).

ובסופו: בתקופת מותו של מרק גורארי ב-8 למאי 1952, הוא היה במחלקת פיזיקה תיאורטית באוניברסיטת ליווערפול.

הרישום בנושא זה שנכתב בגרמנית, נמצא בין כתביו. הדף הזה הוא מתוך כתב יד...

קובץ י"ג אייר

הרבי: יש לך מספיק
זמן?

פרופ' רוזנבלום: אני
אשקיע את הזמן.

הרבי (בחיוך רחב):
שהקב"ה יברך אותך.
אם כן, אתן לך תודות
נוספות. תודה רבה
לך.

הפרופ' אמר לחיים
והרבי השיב לחיים
ולברכה.

*

על פרשיית הדברים,
סיפר פרופסור רוזנבלום
עצמו:

לפני כעשרים שנה,
הרב גרונר התקשר אלי
ושאל אותי אם אני מכיר
מישהו שיכול לקרוא
כתב יד בגרמנית העוסק

במתמטיקה. ענית לו כי רוב המתמטיקאים יודעים גרמנית, והשאלה אינה אם כתב היד
בגרמנית, אלא באיזה תחום של מתמטיקה הוא עוסק, ורק לאחר שאראה את כתב היד אוכל
לומר מי מתמחה בנושא.

למחרת קיבלתי ממנו את כתב היד. לאחר שעיינתי בו, אמרתי כי נראה לי שחסרים דפים
בתחילתו ובאמצע, ובאשר לצד המדעי - חלק מהדברים מוכרים לי וחלקם לא. לגבי החומר

RAIK MENACHEM M. SCHNEIDSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11210
Hyacinth 3-8220

תחת שערול שטראוסמאן
ליובאוויטש
770 אסטון פארקווי
ברוקלין, נ. י.

By the Grace of G-d
7th of Teves, 5736
Brooklyn, N. Y.

Prof. & Mrs. Pesach Bezalel &
Sara Rifka Rosenbloom
501 W. 120th St.
Apt. 6E
New York, N. Y. 10027

Greeting and Blessing:

First of all, I want to thank you, dear Dr. Rosenbloom, once again for your effort and attention and love which you put into the work of preparing the manuscript of my late brother of blessed memory, for publication. Although the subject matter is not directly in my field, it is quite obvious to me how much effort and devotion you have given this matter. I want to thank you also in anticipation of your continued efforts in this matter, so as to have it published in the proper manner and medium, since it is in your sphere.

I take this opportunity to acknowledge receipt of Mrs. Rosenbloom's letter of the 3rd of Teves and previous correspondence. I will remember you all in prayer for the fulfillment of your hearts' desires for good in accordance to the contents of the letter, above all for good health, physical and spiritually, and to have true Yiddish Nachas from all your children, and to receive it in happy circumstances.

The Zechus of your activities in general, and especially in behalf of those coming from behind the Iron Curtain in particular, will surely stand you and all yours in good stead.

With blessing, *M. Schneidson*

P. S. As I do not know if you have retained a copy of the manuscript, I have requested to send it to you.

מכתב התודה של הרבי לפרופ' רוזנבלום.

שלא שייך לתחום שלי, אמרתי שאני מכיר פרופסור בצפון קרוליינה שעסק פעם בנושא ואולי יוכל לעיין בו.

הוא אמר לי שהרבי מעוניין לדעת אם יש בכתב היד משהו הראוי להדפסה. עניתי שאשתדל לקרוא אותו, ואם אצליח אוכל להכריע.

הבנתי, שלא מגלים לי עקרונות מיהו הכותב, וכבר בתחילת הקריאה הבנתי שהחומר נכתב בידי אדם שלא היו לו הרבה ספרים ידועים במתמטיקה, וחשבתי שאולי מדובר במישהו שהוגלה לסיביר או משהו בדומה לכך. בנוסף, הכותב מיעט לציין מראי מקומות, הקבלות והשוואות, ולכן חשבתי שעריכת החומר לדפוס תדרוש עבודה לא קלה, כי היו שם מספר דיונים בתחומים שאינם קשורים לתחום ההתמחות שלי.

ציינתי מראי מקומות לספרים מסויימים, ובהתוועדות הבאה הגשתי לרבי את כתב היד. אמרתי לרבי כי אילו יעיין הכותב במראי המקומות הוא יוכל לערוך את החיבור מחדש, אך הרבי אמר לי כי המחבר נפטר, ואף גילה לי את זהותו.

לאחר "ויכוח" נטלתי על עצמי את המלאכה. ערכתי את כתב היד והכנתי אותו לדפוס, ולאחר מכן שלחתי את החומר לכתב עת מדעי, שהדפיס את המאמר תחת השם שבו היה ר' ישראל ארי' ליב משתמש באנגליה: מ. גוראריה. בהערה הביוגרפית היחידה שהרבי הרשה לי להדפיס, נאמר שהמחבר עבד בעת פטירתו באוניברסיטת ליווערפול שבאנגליה, ללא שום פרטים נוספים.

כל השנים התפלאתי מדוע אדם יוצא רוסיה שחי באנגליה ובארץ ישראל, השתמש בגרמנית לכתוב חיבורו. רק כשמלאו ארבעים שנה לפטירתו (י"ג אייר תשנ"ב) ויצא קובץ מיוחד לתולדותיו, הבנתי שלמד בראשית שנות השלשים באוניברסיטת ברלין.

*

לאחר פרסום כתב היד, שלח הרבי מכתב לפרופ' רוזנבלום וזוגתו, ובראש המכתב כתב הרבי (תרגום חפשי מאנגלית):

ראשית כל, ברצוני להודות לך שוב, ד"ר רוזנבלום היקר, על היגיעה, שימת הלב והאהבה שהשקעת בעבודת הכנת כתב היד של אחי המנוח ז"ל לדפוס. למרות שתוכנו אינו ממש המקצוע שלי, היגיעה והמסירות שהשקעת בולטים מאד. אני מעוניין להודות לך גם על להבא - על המשך עבודתך בענין זה, להדפיס את זה באופן הנכון, שכן זהו מקצועך...

על סידורי ההלויה

בסידורי ההלוויה התעסקו הן מאגליה והן מארץ ישראל. במשך זמן זה, סידר ודאג כ"ק אדמו"ר ע"י קישור מכתבים לכמה וכמה פרטים שהיו קשורים בכך. כמה מהם, באגרות קודש הבאות:

ב"ה, כ"ה אייר תשי"ב

ברוקלין

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר בן ציון שי' שד"ר
שלום וברכה!

בתודה רבה קבלתי כל הטל"ג ומכתבו מי"ט אייר, ואף שקצר במקום שאמרו להאריך, אבל בכ"ז ת"ח עכ"פ בעד הקיצור. ובטח במכתב הבא ימלא ע"ד כל אותם הענינים שכתב במכתבו זה, וגם בנוגע להסידור בענין העברת הארון, אשר מלבד המברק שהגיעני שצריך הי' להפליג בשעה הרביעית בקר (שכנראה גם זהו שינוי ממה שאמרו לו לפני זה) הנה אינני יודע ע"ד הסידור אח"ז, אם זהו כמו שהתנו רק עד צרפת ומשם יעברו אותו למארסעיל וכו' או שהשינוי הוא גם בפרטים אלו, ובטח כבר כתב עד"ז.

כן אבקש להודיע בפרטיות יותר, בענין מילוי בקשתי... לגיסתי תחי'... וכן בטח יודיע את כל מה שהוציא בענין נסיעותיו וכן בנוגע להעברת הארון וכו', ובל"נ אסלק כ"ז בהקדם.

בטח יודיע ג"כ בפרטיות יותר, במה שאמר לי ע"י הטעלעפאן באופן ההלוי' בלווערפול וכן גם בלונדון. ות"ח בעד האריכות בזה.

אם יעמוד בקישור טלפוני ומכתבים גם עתה עם גיסתי תחי' הייתי

נהנה מזה במאד.

ויה"ר מהשי"ת אשר מכאן ולהבא, זאל" מען ניצן איינער דעם אנדערן נאר אויף פרייליכע זאכן. ויחוג את חג השבועות הבע"ל בשמחה, וכנוסח ברכת כ"ק מו"ח אדמו"ר יזכה לקבלת התורה וכל ב"ב שי' בתוך כאחב"י בשמחה ובפנימיות.

בברכת החג

/מקום החתימה/

ז"ע נתקבלה טל"ג ע"ד העברת הארון.

ואגרת נוספת בענין זה (אג"ק ח"ו עמ' פד):

ב"ה. ג' סיון, תשי"ב

ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

. . ועל של עתה באתי ועל של עיקר - להודות מקול"ע על הסידור של הלויית אחי כדבעי, ויה"ר שמכאן ולהבא זאל מען ניצען איינער דעם אנדערען נאך אויף פרייליכע און געזונטע זאכן.

בברכה - בנוסח כ"ק מו"ח אדמו"ר - לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות - ולהצלחה בעבודתם בקודש...

האיחול ("אויסניצן"...) חזר על עצמו שוב, גם באגרת שלפנינו (אג"ק חכ"א עמ' קנז):

ב"ה, כ' אייר תשי"ב

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר אליעזר שי'

שלום וברכה!

. . שלחתי לכת"ר שי' היום, מברק ע"ד ההלוי', ואחכה למכתב מפורט

קובץ י"ג אייר

מהנעשה בזה, והשי"ת יעזור לנו, אז מיר זאלן אויסניצן אחד את חברו
אויף גוטע פרייליכע זאכן תכה"י.

*

על אופן הקמת המצבה, התעניין הרבי באיגרת הבאה (אג"ק חלק י' עמ' ג):

ב"ה, ד' תשרי תשט"ו

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר פנחס טודרוס שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"א וכ"ב אלול עם המצורפים אליהם,
ולפלא שעכב את כתיבתו ונתעכבו ג"כ המכתבים בהילוכם, ואכפול
תודתי על הקמת המצבה וגם על הודעתו עד"ז.

ומה שכותב שהוקמה לאורך הגוף לא לצד הראש, הנה אם ישנם שם
מצבות באופן כזה יש להניח כמו שהוא אבל באם לאו הרי אין לשנות
מהנהוג בבית חיים זה ואם אי אפשר אחרת יש לעשות מצבה אחרת
ולהקימה כמו שאר המצבות, אבל מניח את דעתי שכותב שהרבה
מצבות מונחות באופן כזה בצפת...

בברכת חתימה וגמח"ט

אחד מהעוסקים בהקמת המצבה היה הרב יהודא שמאטקין. בסיום א' המכתבים אליו הוסיף

הרבי בכת"ק:

בת"ח מראש על עשייתו בנוגע למצבת אחי-ע"ה בכל

בודאי יודיע ההוצאות כספיות בזה.

שהוציא ות"ח.

בן יכבד אמו

כאמור, הרבי העלים מאמו הרבנית חנה ע"ה על פטירת ר' ישראל ארי' ליב. כשנודע לדודתו על פטירתו, השתדל שהיא לא תיידע את אמו הרבנית. על כך, במכתב דלהלן (נדפס באג"ק ח"ו עמ' רלו):

ב"ה. ב' מנ"א, תשי"ב

ברוקלין.

דודתי הרבנית מנב"ת הצנועה והכבודה מרת רחל תחי' ברכה ושלום!

זה עתה קבלתי מכתבה מד' תמוז, בו כותבת אשר נודע לה ע"ד האסון מפטירת אחי ז"ל וממהר הנני לענות על שאלתה, אשר כבוד אמי שליט"א אינה יודעת על דבר זה מאומה ומשתדלים בכל עוז ותעצומות להעלים ממנה כל הענין מפני מצב בריאותה והשי"ת יזכה את כאו"א מאתנו לבשר אך בשורות טובות זא"ז בגשמיות וברוחניות. בברכה שתרווה רוב נחת וענג מכתה וחתנה שיחיו מתוך בריאות הנכונה ובאריכות ימים ושנים טובות. ב"ד מכבדה ומברכה.

את אחיו יעזור

אחד החסידים איתם עמד הרבי בקשר אודות אחיו, היה הר"מ גוראריה. הרבי ביקש ממנו להעביר סכומי כספים לאחיו, וכן בקשות אחרות (כגון לפרוש בשלום אחיו).

הרמ"ג היה אחראי על קופת המעמד באותו הזמן. עם זאת, נראה כי לכ"ק אדמו"ר היה מופקד אצלו סכום כסף מסויים (כן משמע מלשון הרבי "ממה שנמצא אצלו מהשייך אלינו"), כבאגרת שלפנינו (אג"ק ח"ב עמ' קיב):

כבוד החו"ב וו"ח אי"א נו"מ וכו' התמים מוהר"ם שי' שלום וברכה

קבלתי מכ' מר"ח אד"ש ות"ח מקול"ע על שלחו החבילות לאמי
מורתי תי'.

. . ממה שנמצא אצלו מהשייך אלינו בבקשה ליתן לאחי שיחי'
חמשים לא"י והשאר למסור, אחרי שינכה את המגיע לו, לקופת כ"ק
מו"ח אדמו"ר שליט"א. ומטובו להודיעני לכמה עלה הסכום...

ובאגרת נוספת (ח"ב עמ' קפט):

ב"ה י' טבת תש"ז

כבוד החו"ב וו"ח אי"א נו"מ וכו' התמים מוהר"ם שי'

זה זמן רב אשר לא קבלנו ממנו מכ'...

מטובו לתת לאחי שי' עשרים ליטראות בהקדם. ויכול לקחת מקופתנו
ות"ח מראש.

דורש בשלום אחיו

מברק לר' ישראל ארי' ליב - בגוכתי"ק של כ"ק אדמו"ר, באיחולים לשנה טובה. המברק
נכתב בחודש אלול תשי"א, לקראת תשרי תשי"ב - האחרון בחיים חיותו בעלמא דין. על
המכתב חתומים אם כ"ק אדמו"ר - הרבנית הצדקנית חנה ע"ה; אשת כ"ק אדמו"ר - הרבנית
הצדקנית חיה מושקא ע"ה; והרבי עצמו.

LT

Gurary

56^a Croxeth road

liverpool 8 (England)

Lshono toivo tikoseivu

vesichoseimu

CHANA MOUSSIA

MENDEL

LT

Gurary

56^a Croxeth Road

Liverpool 8 (England)

Lshono Toivo Tikoseivu

vesichoseimu

CHANA MOUSSIA

MENDEL

שנת הקהל תשס"ט

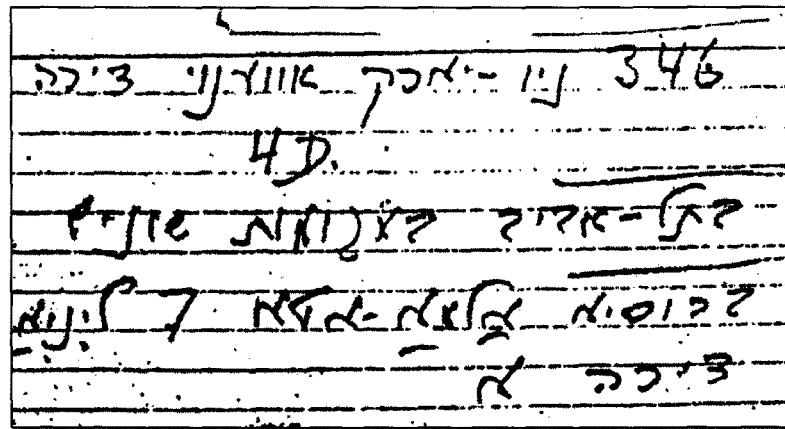
באגרת נוספת (להר"מ גורארי', אג"ק חלק ג' עמ' טו) כותב הרבי:

ב"ה א' דר"ח כסלו, תש"ט

הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ וכו' מהר"מ שי'

שלום וברכה!

.. ת"ח בעד הפ"ש לאחי שי' ובבקשה רבה באשר דואג אני לשלומו
ושלום ב"ב שי', לראותו ולמסור לו פ"ש ממני [..] ובטחוני שימלא
בקשתי כמו בפעם האחרונה ת"ח נתונה למפרע.

"בתל אביב במקומות שונים". שטר מכירת חמץ בו מזכיר הרבי את בית אחיו בתל אביב.

משפחתו

במכתבים דלקמן, מתייחס הרבי לגיסתו - אשת ר' ישראל ארי' ליב מרת גיניא, ולבתה, מרת דלי'.

האיגרת שלפנינו, יועדה למחבר ספר "תולדות משפחת הרב מלאדי" (אג"ק ח"ב עמ' רסח):

ב"ה. ז' כסלו, תש"ח

מר מ.ש. סלונים

22 רחוב מקוה ישראל, ת"א

שלום וברכה!

קובץ י"ג אייר

ראיתי ולויתי לאיזה זמן מספריה של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א את ספרו "תולדות משפחת הרב מלאדי" ועבודה גדולה ומועילה עבד בחבור זה. אבל, כנראה, כמה מהמקורים לא היו אצלו, ובפרט מהנמצא בכת"י או מהמסופר במסורת המשפחה. וע"פ הערתו בראש הספר והפתיחה, וכדי לתקן הענינים שאינם מדויקים, הנני להעיר, ע"ס העמודים, כדלקמן:

... ע' 196 נומער 1362 מוטעה. וצ"ל: בת מר ישראל ארי' לייב שניאורסאהן ואשתו גיניא: דלי' שניאורסאהן.

ת"ח אם יאשר קבלת מכתבי זה.

באיווי כ"ט

/מקום החתימה/

מיד לאחר ימי השבעה כתב הרבי מכתבים רבים להרב בנציון שמטוב שהתגורר באנגליה, לדאוג למצב הגשמי ולמצב הרוח של שניהן. מפעם לפעם, כשהשתהה ר' בנציון בבשורות על מצבם, העיר לו הרבי שיכתוב לעיתים יותר תכופות.

בין היתר, עלתה על הפרק אז השאלה היכן יתגוררו השתים והשאלה נשלחה אל הרבי. הרבי הורה בשלב הראשון להשאר באנגליה, כבאגרות דלקמן (האגרות לא נדפסו בסדרת ספרי האגרות קודש').

ב"ה, כ"ג סיון תשי"ב

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר בן ציון שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ' סיון והקודם לו, ות"ח ת"ח על מה שמבקר את גיסתי וב"א תחי', ומרגיע את רוחן כפי האפשרי וכו'. ובטח גם על להבא ישתדל בזה, וגודל הזכות בזה אין לשער, וישמש כלי להמשכת ברכות אבי יתומים ודיין אלמנות לכל המצטרך בגו"ר, לו ולכב"ב שיחיו.

. . נהניתי במאד, במה שכיון לדעתי, שצריכים להשתדל עבורן על דבר ההסתדרות בלונדון לעת עתה, ובאופן המתאים לפניהן, היינו שגיסתי תחי' בעצמה תבחר המקום והסביבה בהם רוצה לדור. ובטח יהי' מתאים יותר, אם תהי' דירתה בסמוך למכירי' מאז, כי נוסף על כל הטעמים אחרים, הנה, בודאי, הוא לא יחוס על טרחתו לבקרה גם אם תדור בריחוק מקום קצת. משא"כ המכירים האחרים. ובעיקר צריך הוא להסביר לזה, אשר, בל"נ, אשתדל בכל יכלתי לעזור לכל המצטרך להן. במילא אין לה לדאוג על זה, ולהסתדר באופן הנאות והנחוץ... ות"ח ת"ח מראש עם יודיעני מהנ"ל ולעיתים תקופות - משלומן ומהנעשה אתן...

בברכה להצלחה בענינים הכללים והפרטים, המחכה לבשו"ט ממנו בכל הנ"ל.

ובאגרת אחרת:

ב"ה, ט"ז תמוז תשי"ב

ברוקלין

. . קבלתי מכתביו מד' וי"א תמוז (וכן מכ' גיסתי תי' המוסג"פ), ות"ח ת"ח על השתדלותו לעזור לה ולהקל מעלי' ככל האפשרי, אשר בטח ימשיך בזה על להבא, וכפסק מרו"ל מעלין בקדש, ומוסיפין כו'... בודאי למותר לבקשו, שכאשר תחליט גיסתי תחי' להעתיק ללונדון, ישתדל שיהי' זה באופן היותר נוח, כי בכלל כפי הנראה ממכ' היא ומכתבו הוא, אין לה סיכויים בליברפול, והעיקר שכנראה גלמודה היא שם ביותר...

ומתאריך כ"ט תמוז תשי"ב:

. . ות"ח ת"ח ביחוד על הפ"ש מגיסתי תחי', ובטח כבר קבל מכתבי, שכתבתי ע"ד עניני', ומשתדל בכיון המתאים. - נסעתם עתה לאה"ק ת"ו - אין כדאי מפני המצב שם...

ובא' אלול תשי"ב:

. . ולפלא שעדיין לא הגיעו ממנו עוד מכתבים, ובפרט בנוגע לגיסתו
וב"א שיחיו, ובטח ימלא את זה בהקדם ובפרטיות האפשרית, ות"ח
מראש.

מכתבי, בו כתבתי, אשר לדעתי, לע"ע עכ"פ, אין כדאי בשבילם
לעלות לאה"ק ת"ו - בטח קבל במועדו. ונכון מה שכת"ר מסיים במכתבו
שבהיותו בלונדון בזמן זה - יהי' בידו לסייע לה בכמה וכמה פרטים,
אבל באופן מתאים... ואף כי מובטחני שלמותר להעירו ע"ז, אבל,
לאיך גיסא, בטח לא יקפיד על זה שמזכיר אני את זה במכתבי...

ובי"ג אלול תשי"ב:

בנועם קבלתי מכ' מח' אלול, בו כותב ע"ד הסיוע שלו לגיסתו תחי'.
ובטח למותר להעירו להמשיך בזה...

בכ"ח אייר תשי"ג:

"לפלא שאין מזכיר מאומה ע"ד גיסתו וב"א תחיינה"...

יו"ד שבט תשי"ד:

לפלא שאין ממנו דבר ע' גיסתו ובת אחי תחיינה, ובטח ימלא
בהזדמנות הבאה, וכנראה מהשתיקה - הנה מסחר הדבר אודות
הניירות שלהן...

בג' ניסן תשי"ד:

בטח במכתבו הבא יודיע ג"כ... בהנוגע לגיסתו תחי'. בברכה לחג
הפסח כשר ושמח.

ביו"ד סיון תשי"ד:

נ.ב. בטח במכתבו הבא יכתוב בפרטיות המתאימה, ע"ד הנעשה עם
גיסתו וב"א תחיינה.

בד' ניסן תשט"ו:

ות"ח ת"ח על הפ"ש אף כי בקיצור נמרץ מגיסתו וב"א תחיינה. בודאי

ימלא במכתבו הבא בפרטיות יותר, וכן ע"ד שאר העניינים שכותב
אודותם.

בב' סיון תשט"ו:

ות"ח ת"ח על הפ"ש מגיסתי וב"א תחיינה. ויה"ר אשר השינוי לטוב
שכותב אודותו - יומשך גם בחיי היום יומים, וכשם שזכה להיות בגורמי
השינוי, יזכה ג"כ להמשיך בזה ויהי' בהצלחה מופלגה.. ושכמ"ה.

בי"ח תמוז תשט"ו:

תוכן המענה שלי לגיסתי תחי', על השאלה למקום הסתדרותם אם
בעירו או באה"ק ת"ו, הי' - שאם כדברי' במכתבה אין זה נוגע אלא
בשנה הבאה, אין תועלת לנסוע לשם לחקור המצב, כיון שעלולים שם
שינויים מרחיקי לכת, ואין כדאי לבלות זמן ומרץ על ענין שאין בו
תועלת.

בי"א שבט תשט"ו:

ובענין סידור רשיון תמידי לישיבה ולעבודה בשביל גיסתי תחי' - טוב
הדבר.

בכ"ו אייר תשט"ו:

ות"ח על הפ"ש מגיסתי ובת אחי שתחיינה.

|| "ותנוח כו"...

כששלוחים וחסידים נסעו להשתטח על קברו של ר' ישראל ארי' ליב ביום היארצייט שלו,
הי' לרבי קורת רוח גדול מזה.

מובא בזה, שני מענות לחסידים שהיו בי"ג אייר בצפת:

(להשלוחים בישיבת תורת אמת, שנסעו בי"ג אייר)

נתקבל ות"ח ותנוח דעתם כו' והזמ"ג פסח שני ל"ג בעומר אזכיר על
הציון

קובץ י"ג אייר

בשנה אחרת, כתב אחד המזכירים דו"ח של הרב לוי ביסטריצקי בצפת, ועל המכתב הואיל הרבי לענות כדלקמן.

הרב לוי ש' ביסטריצקי צפת
 ביקש למסור שהיום
 י"ג אייר רוב אנ"ש
 ש' מצפת ביקרו
 בביה"ח, ואמרו
 תהילים ונתנו צדקה
 לרגלי היארצייט י"ג
 אייר

הרב לוי ש'
 ביסטריצקי צפת,
 ביקש למסור שהיום
 י"ג אייר רוב אנ"ש
 ש' מצפת ביקרו
 בביה"ח, ואמרו
 תהילים ונתנו צדקה
 לרגלי היארצייט י"ג
 אייר

הרבי צייץ: ות"ח ת"ח

ובסיום הפתק - ויה"ר שיתקבלו כל התפילות בתוככי תפילות כל בני ש' ותעשינה הכל" (2)

על מכתב בשורה ע"ד קריאת שם לילד כשמו של ר' ישראל ארי' ליב, הוסיף הרבי בשולי המכתב:

שלום וברכה!
 במענה על ההודעה אשר נולד להם בן למזל טוב,
 הנה יה"ר מהשי"ת שיכניסוהו לבריתו של אברהם
 אבינו, וכשם שיכניסוהו לברית כן יכניסוהו לתורה
 ולחופה ולמעשים טובים, ויגדלו, ואת כל ילדיהם ש'
 מתוך החבה.
 בברכת מזל טוב
 ארי' ליב
 נ.ב.
 נתעכב המשלוח וכנתנם נתקבלה הידיעה אשר נקרא
 שמו בישראל ישראל ארי' ליב שליט"א, וצ"ל וצ"ל

נ.ב.
 נתעכב המשלוח ובנתים
 נתקבלה הידיעה אשר
 נקרא שמו בישראל ישראל
 ארי' ליב שליט"א.
 והוסיף בכתי"ק: ויקויימו
 כל הברכות שנתברכו.

אולי תספר משהו ממנו

הרבי גילה יחס מיוחד לכאלו שהכירו את ר' ישראל ארי' ליב. על כך סיפר פעם ידיד הנעורים הרב יחזקאל שי' בעסער:

"באחד הימים הייתי צריך לדווח לרבי על ענין משפחתי מסוים, והתקשיתי להגיע לרבי. זה היה בחדש אלול והרב חדקוב אמר לי שבאותו חודש אין בכלל יחידויות, ולא נותרה לי ברירה אלא לספר לרבי במכתב שהייתי בארץ והתבקשתי לשוחח עמו על ענין משפחתי מסויים. בשבע בבוקר קיבלתי טלפון מהרב חדקוב: הרבי רוצה לראות אותך. מת? שאלתי, והרב חדקוב אמר לי שמכיון שבחודש זה אין בכלל יחידויות, תוכל להכנס ביום ובשעה שתבחר. אמרתי שאבוא בזמן שהרבי יקבע, ולבסוף נקבעה פגישה בשבע בערב באותו יום.

כשנכנסתי, הרבי קם לקראתי בחיוך רחב מאד, תפס בידי והושיב אותי. אמרתי כדרכי שאינני יושב, אך הרבי אמר: היום זו לא יחידות, אתה יכול לשבת. יש לך כמה זמן שתרצה, לא יצלצלו בפעמון. ובאמת, הבחנתי שהרבי ישב אחרת לגמרי מהרגלו ביחידות, ואפילו השלחן לא היה באותו מקום.

הרבי היה במצב רוח מיוחד ודיבר בפתיחות רבה. הוא התנהג כידיד ולא כרבי והרבה בסיפורים. באמצע השיחה, הרצינו פניו של הרבי מאד, והוא אמר לי: הכרת היטב את אחי, אולי תספר לי משהו ממנו סיפרתי והרבי הקשיב, פעם קטע אותי ואמר: אמרו לי שהיה לו ראש טוב, א געוואלדיקע קאפ.

גן ילדים ע"ש ישראל ארי' ליב

מר יעקב שי' כהן, היה ידיד קרוב של ר' ישראל ארי' ליב בתקופת שהותו בארץ. הם היו מסבים מדי יום על אותו שלחן, ומשוחחים ביניהם שעות על גבי שעות. הדבר היה בתקופה שר' ישראל ארי' ליב היה ספרן בחנות ספרים בתל-אביב, ומר כהן סיפר ש"הוא היה בקי בעל פה בכל הספרים בהם הוא התעסק".

לאחר פטירתו של ר' ישראל ארי' ליב בי"ג אייר, היה לו קשר הדוק עם זוגתו ובתו, והרבי

קובץ י"ג אייר

מסר דרכו כי הוא אינו מעוניין שהם יישארו באנגליה בין הגוים, אלא יעלו לארץ.
 הוא גם הקים בקרית אונו גן ילדים על שמו של ר' ישראל ארי' ליב. וביקש מהרבי שישלח
 נציג להנחת אבן הפינה, והרבי השיב לו במכתב כדלהלן (אג"ק חכ"ג עמ' קעב):

ב"ה, ט' אייר, תשכ"ד

ברוקלין, נ.י.

מר יעקב שי' כהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ג בניסן, שנתקבל באיחור קצת. ופותחין
 בברכה ותודה על הפ"ש מביקורו בלונדון.

ובהמשך לשיחתנו, וכן לתוכן מכתבו זה, הנה אחד מעסקני החינוך
 החבדי"ם הוא מר שמואל שי' חפר, מנהל בי"ס מקצועי וסמינר בכפר
 חב"ד, ואנשי משפחתו הכירו (להבדיל מחל"ח) את אחי ע"ה עוד
 ברוסיה ולאחרי זה באה"ק ת"ו. זאת אומרת שמתאים מר חפר שי'
 מכל הנקודות להשתתף בחגיגת הנחת אבן הפינה.

ויהי רצון - וזהו העיקר כמובן - שהנחת אבן הפינה לבנין התלמוד
 תורה תהי' בשעה טובה ומוצלחת, טובה ומוצלחת על פי תורה, רצוני
 לומר שבבנין זה יחונכו בני ישראל על פי הוראת תורתנו הנצחית,
 תורה הקדושה וביחד עם זה תורת חיים, כולל גם החיים בעולמנו הזה,
 תלמוד תורה המביא לידי מעשה קיום המצוות בחיי היום יום, מצוות
 התורה עליהן נאמר וחי בהם. שאם בכל התקופות והמקומות הדברים
 אמורים, על אחת כמה וכמה בתקופתנו זו ובדור זה אשר נבוכים הם
 בדרכם בחיים וזקוקים לאמת בלתי פשרית, אמת נצחית, ובפרט בארץ
 אשר בפי כל עמי תבל ארץ הקדש יקרא לה.

בכבוד ובברכה בכל האמור ולבשורות טובות

בפועל, השתתפו בהנחת אבן הפינה גם מספר בחורים משיבת תות"ל בכפר חב"ד, אותם
 הביא הפרטיזן הרב זושא ווילמובסקי.

*

בערך בשנת תשט"ז נסע מר כהן לארה"ב, וביום נסיעתו חזרה לארה"ק התקשר למזכירות וביקש מהרב חדקוב לסדר עבורו 'יחידות'. הרב חדקוב השיב כי המועד הקרוב ביותר שהוא יוכל להתקבל ליחידות הוא בעוד שבועיים. אולם, כששמע הרבי שמדובר ביצחק כהן הורה להכניסו מיד ללא שהות כלל.

לאחר מכן, סיפר: נדהמתי לראות את הדמיון המופלא בין הרבי לר' ישראל אריה ליב. אך יותר מכך היה מפליא לראות את הדמיון הפנימי ביניהם: לשניהם היתה הסתכלות מקיפה וכללית. שניהם רצו להפוך את העולם...

קונטרס
י"ג אייר – תנש"א

בס"ד.

פתח דבר

לקראת שנים אחר-כך י"ג אייר, יום
הארגוני של חזיתנו וכו' ישראל אריה לויבי,
אחינו של – יבדל לחיים טובים – כ"ק אדמו"ר
שליט"א,

חננו מוציאים לאור את המאמר ד"ה דבר אל בני
קדושים נ"ו שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א – בחדרו חקי
בבוקר לפני התפלה – ש"פ אחרי קדושים, י"ג אייר
התשכ"א.

פתח דבר לקונטרס י"ג אייר תנש"א.
הרבי הוסיף בכת"ק: עוסק בצ"צ רב פעלים

קונטרס

י"ג אייר - תשי"ג

בסייד.

פתח דבר

לקראת י"ג אייר, יום הארצות של חו"ח וכי הרב ישראל ארי' ליב, אחיו של - כדל לחיים טובים - כ"ק אדמו"ר שליטי"א,

~~מלחמי"ע האחרונה עלו סוף הקודש. נסתלק בליוורטל, אנגלי, ומניח בלחייק צפת תובבי"א -~~

חגנו מוציאים סגור את המאמר ד"ח ונקדשתי בתוך בני ישראל גי, שאמר כ"ק אדמו"ר שליטי"א בחנוועדות דשי"ס אמור י"ג אייר חנועשכ"ח.

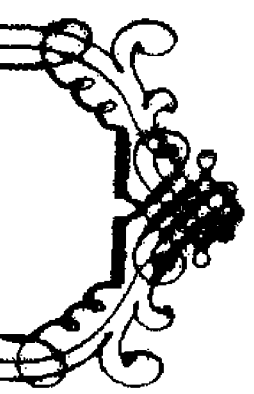
מערכת "אוצר החסידים"

י"ג אייר
מספרים שנה לזכות כ"ק אדמו"ר האמת נדק.
אדמו"ר שנה לחיות כ"ק אדמו"ר שליטי"א.
בדקלן, ג.

תולדותינו - ראה ספר יימי מלך"י וקחיית תשמי"ט
ע" 68 ואילך.
וראה בארוכה שירת שייב אחייק, י"ג אייר
חנעשמי"ח - ביאור בשמו של בעל הארצות, וחשיבות
דשמו לבי אחייק.

פתח דבר לקונטרס י"ג אייר תשי"ג.
פענוח הכתי"ק: לא צויין יום הלידה של ר' ישראל ארי' ליב, וצויין ע"י סימן שאלה וחצי עיגול. כ"ק אדמו"ר העביר קו על זה.
למטה בשורת התאריך ציין כ"ק אדמו"ר "יום ג, יג אייר"

הוספות

|"בקשר לנסיעתך, אמא יקרה"...

לאחר הסתלקות הרב ר' לוי יצחק באלמא אטא, נותרה זוגתו הרבנית חנה ברוסיא. בנה, כ"ק אדמו"ר, השתדל ביותר להוציאה משם. בזמן הראשון, היה עיקר ההשתדלות להשיג 'ויזה' לארה"ק, שם התגורר אב בנה ר' ישראל ארי' ליב.

מיום יציאתה מרוסיא ועוד קודם לכן, עד שנת תש"ז שאז נסע כ"ק אדמו"ר להביאה מפאריז לארה"ב - נשלחו מברקים, מכתבים, ונעשו השתדלויות בעיקר בכיוון זה. רק לאחר מכן, כשהויזה לא הושגה - נסעה הרבנית לארה"ב שם התגוררה עד פטירתה בו' תשרי תשכ"ה.

וזו פרשיית הדברים:

בחודש שבט תש"ו, שיגר כ"ק אדמו"ר הרי"צ מברק אל הרב הראשי דארץ ישראל אז - הרב הרצוג, שתוכנו: השתדלות להשגת 'ויזה' עבור מחותנתו הרבנית חנה. מברק נוסף נשלח אל הרב יהודה לייב אליעזרוב על מנת לסייע בענין זה. השתדלו בעיקר בכיוון זה, משום שהיו סיכויים גדולים לקבלת היתר יציאה מרוסיא אם הרבנית תקבל ויזה לארץ ישראל.

במברק לרב אליעזרוב נכתב:

"הברקתי הודעה לרב הראשי הרצוג... למסור לו את ברכתי וכן את בקשתי לסדר ויזה עבור המחותרת שלי הרבנית חנה בת

מאת הרב הרב...
וכו' וכו' התנהגו אהר' לי יו"ד
אשר ודברי
אדם ר' אהר' צד אשר כד נא
אזרחים וכו' יאמר קראו דגומה
וכן תזית סע' י

אין לי שום דבר...
אני זוכה תי נאצות דמ' דדוסי' ודבי' וכו'
תקני ש' דמ' אצל' (או א"י דמ' דדא'
אית') והתקד סדר' דמ' אית' ת' י' וכו'
אסוף פ' דמ' קראו דמ' אסוף אסוף
או א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ'
ד' אסוף א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ'
אין לי שום דבר...
אני זוכה תי נאצות דמ' דדוסי' ודבי' וכו'
תקני ש' דמ' אצל' (או א"י דמ' דדא'
אית') והתקד סדר' דמ' אית' ת' י' וכו'
אסוף פ' דמ' קראו דמ' אסוף אסוף
או א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ'
ד' אסוף א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ'
אין לי שום דבר...
אני זוכה תי נאצות דמ' דדוסי' ודבי' וכו'
תקני ש' דמ' אצל' (או א"י דמ' דדא'
אית') והתקד סדר' דמ' אית' ת' י' וכו'
אסוף פ' דמ' קראו דמ' אסוף אסוף
או א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ'
ד' אסוף א"י דמ' א"י דמ' א"י דמ'

מכתבו של הרב לרב זובער

מאיר שניאורסאהן, דרה
באלמאטא..."
ובמברק לרב הרצוג:

הברקתי בפרטיות להרב
אליעזרוב, בבקשה להשתתף
בהגשמת בקשתי במברק
האמור. הבריק מענה.

בברכה רבי שניאורסאהן.
בחדש אדר תש"ו שלח גם כ"ק אדמו"ר
נשי"ד מכתב אל הרב ישראל זובער, ששהה
או בשבדיה, בו נכתב על ההשתדלות
להביאה לארה"ק (או לארה"ב):

"ועל של עתה באתי
בבקשה פרטית: אמי מורתי
תי נמצאת עתה ברוסיה.
ואדיר חפצנו שתבוא לכאן
(או לא"י ששם דר אחי יחי)..."

וחדשיים לאחר מכן, בחדש ניסן ובחדש אייר, שלח הרבי מכתבים לעסקנים שהתעסקו
במאמצי ההצלה:

(לרב אליעזרוב, אג"ק ח"ב עמ' קכה):

"ת"ח על אשר עשה בדבר הסרטיפיקאט בעד אמי מורתי תי, ובטח
ימשיך בזה להביא הדבר לידי גמר טוב..."

ולעסקן אחר (שם, עמ' קלא):

"אתחיל בנתינת ת"ח על השתדלותו בענין הסרטיפיקט בשביל אמי
מורתי תחי"..."

ר' ישראל ארי' ליב עצמו הצטרף למאמצים, ובירר את האפשרויות באה"ק להשיג ויזה.
בכ"ב סיון תש"ז כתב לאמו את המכתב הבא:

10.6.47

אהובי היקרים. מכתבי זה נתאחר כי רציתי לברר את הדברים בקשר
לאפשרויות נסיעתך, אמא יקרה, הנה, ועוד דבר שאספר עליו להלן.
בקשר לאפשרויות הנסיעה - הדרך הפשוטה ביותר היא לבקש ויזה
לביקור אצל קרובים לשלשה חדשים. ויזה כזאת אפשר לקבל בקלות,
וכשאת תהי' כאן אפשר יהי' בלי קושי - ע"י תעודת רופא שהנסיעה
קשה עליך וכדומה - להאריכה כמה פעמים, לכה"פ למשך שנה
בסה"כ. את הבקשה לויזה צריך להגיש לא ישר לקונסולט האנגלי,
אלא ע"י המשרד של ההסתדרות הציונית בניו יורק (מנהלו הוא מר
ברנשטין, וכדאי להשתדל לדבר ולהתיעץ עמו באופן אישי כי אומרים
עליו שהוא אדם טוב ויודע לסדר ענינים). המשרד הציוני מעביר את
הבקשה לממשלה כאן, ואם יהי' צורך בכך תהי' לנו פרוטקצי', אם
כי בכלל ממלאים בקשות כאלו באופן נורמלי ובקלות. כאן מיעצים
שתכתבי בבקשה שאת רוצה לראות את בת אחיך שינדיל שהיא מלבד
בנך באמריקה אחת מזהשרידים המועטים של משפחתך. בקשר לענין
עם שמות לא כדאי להזכירני. שמה לפי הפספורט הוא sheindel
yanovska, היא נולדה 19 september 1890, היא נולדה בnikolayeva,
היא גננת (בפספורט teacher), כתובתה ידועה לכם. נמצאת בארץ
משנת 1922. שם אבי' איסר, ואבי' הוא אחיך.

להשיג צרטיפיקט קשה מאד. צריך או הרבה כסף או פרוטקצי' גדולה
שאיננה אצלי. אבל באמת אין לע"ע שום צורך בצרטיפיקט. במשך
שנה, לפי המצב הפוליטי הנוכח, יכול להיות שיתבטל בכלל הצורך
בצרטיפיקטים. צריך יהיה להשאיר עכשיו בניו יורק גרנטי' של ששים
לא"י וצריך כמוכן שתהי' ויזה חזרה לאמריקה... בינתיים יש אצלי
חדשות שמצד אחד הן משמחות אותי מאד ומצד השני אני מצטער...
(עד כאן ניתן להעתיק)

10.47

אחרי הקניין, חנוכה זה נמאד בי כלפי אדני סת דמיון דקלי
 לאפשרת נפישת, אמת יקנה, חנה, חוה דבר שאסור עליו להלן,
 כגון לאפשרות הגשמה - הדגן בפולטק דישת היא אנטי ויש
 לנעו (אצ) פורים אלה תשי"ז. דוג כמות אבש לנל בלוח,
 וכמות פה - כאן אבש יהי' לוי קושי - על גיונה חבא שהנשיח
 קשה לזון ובחנה - אבאיבה כמי פדעיס, אכהם אשך שנה דסדכ.
 אה בנהא לויזה צדין אבניט אז ישכ לעצמות האעלי, אלא על
 העורכ על הכספיות הציובת כפי-יונק (אחלה הוא אה דיקנשלין,
 ובהא אבגא אכרד ולכמיץ יא כאופן מישי כי אונגיס עליו שווא
 אזה אז יוקד אכר דנעיס). תשרי הציובי יודי אה הקשה אשלה
 כחן, אזה יהי' צונן כמך אהי' לט פולקצי, אה כי זכא מלאים בקלות
 כאלו כחן גיילי וקלות. כאן גידעין אבגעי בקשה אזה כולד אזה
 אה קת אחיך שיעו) זכיא ענה קנך לאשעה ~~אזה~~ אזה
 דהשדדים המועלים על השפתך. קנך לעין עק אזה אז כחא להצטרך
 אזה אפי הכיבוית הוא SHEINDEL YANOVSKA, היא טא צה
 - 19 December 1890, היא נולדה ל טעולאק
 היא גייל (כנסת Teacher), כמכתה ידועה אכ. נצחית
 כחן וטענה. ע. א. א. הוא איסק, זמבי' הוא אחיך.
 אשך צ'ט פנק (שכ נאה. צייך אה פוחה סף א פולקצי' נבולך
 אזה אשעה אלו. אה) דאזה אין אלך אום לנך לז'ט פולק.

הרבנית חנה (בערך בשנת תשי"ז)

המאמצים לאנשאו פרי, ולמרות שבתחילת
חודש אלול ה'תש"ז זכתה הרבנית לצאת את
רוסיא, בדרכה לפולין, הויזה המבוקשת לא
היתה בידה.

גם לאחר יציאתה את רוסיא המשיכו
המאמצים בהבאתה לארה"ק, על מנת
להתגורר בסמיכות לבנה ר' ישראל ארי'
ליב.

במברק ששיגר אדמו"ר הריי"צ אל א'
מאנ"ש בירושלים, כותב על הגעתה של
הרבנית אל גרמניה, ומבקש ממנו להשיג
עבודה ויזה לארה"ק (אג"ק אדמו"ר הריי"צ
ח"ט עמ' קעט):

16 בנובמבר 1946

. . בבקשה להתראות מיד עם הרב הראשי הרצוג ולעשות את כל
האפשרי להשיג ויזה . . הברק התוצאות".
הויזה המיוחלת לארה"ק לא הושגה - ככל הנראה. אולם, באדר
תש"ז הגיעה הרבנית חנה לחוף מבטחים - לפאריז, לשם הגיע בנה
בכורה, כ"ק אדמו"ר להתראות עמה, ומשם נסעה לארה"ב להתגורר
בסמיכות אליו.

U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE
IMMIGRATION AND NATURALIZATION SERVICE

No. 0300 K 90534

497404

CERTIFICATE OF ARRIVAL

I HEREBY CERTIFY that the immigration records show that the alien named below arrived at the port, on the date, and in the manner shown, and was lawfully admitted to the United States of America for permanent residence.

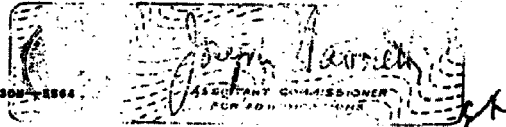
Name: **Chana Schneerson**
Port of entry: **New York, N. Y.**
Date: **June 16, 1947**
Manner of arrival: **SS Memretania**

I FURTHER CERTIFY that this certificate of arrival is issued under authority of, and in conformity with, the provisions of the Nationality Act of 1940 (Pub., No. 853, 76th Cong.), solely for the use of the alien herein named and only for naturalization purposes.

IN WITNESS WHEREOF, this certificate of arrival is issued September 12, 1947

Form N-235
Edition February, 1943

FPI ATLANTA—6-9-47—300—18864

תעודה של שלטונות ארה"ב, המעידה כי ביום כ"ח סיון תשי"ז ניצלה הרבנית חנה מעמק
הבכא האירופאי והגיעה צלחה לארצות הברית.

"זכר לחברי לייבל שניאורסון"

לפני זמן לא רב התפרסם מסמך נדיר של זכרונות יליד העיירה יקטרינוסלב, מר ישעיהו שר. בתור ידיד קרוב של ר' ישראל ארי' ליב, הוא מרבה לספר על פגישותיו, על כשרונותיו ופרטים נוספים מעניינים. למרות סגנון הכתיבה שלו, שאינה חסידית במיוחד - מובאים הדברים ככתבם וכלשונם. כותרת זכרונותיו היא "זכר לחברי וידידי לייבל שניאורסון - זכרונות נעורים".

יוצא ובא בדירה שנרחוב הקראים

יום א' דפסת. זה רק גמרנו תפילת "הלל" של שחרית החג. אך זה סיימנו את כל הפרקים היפים שבתפילה המבוצעים ע"י המקהלה המצויינת, וקטעי הסולו שלי בתפילות "מה אשיב" ו"אודך כי עניתני" שבתפילת "מן המיצר", כשכל שירת קטע סולו מעורר בי מתח ורטט לפני הביצוע, מחשש אם יקלח אולי למושבים, ויהדהד חופשי לקהל הרב באולם בית-הכנסת הנרחב, והמון הרב המצטופף מחוץ לשערי-ההיכל, ואם המנצח הקפדן, מר מריסקין, ירווה נחת, ויצא שבע רצון ממני, לאחר שעודדני לפני-כן. כל חברי המקהלה, ואני בתוכם יורדים מן הבמה רחבת הידיים, המרופדת שטיחים ועמודי תפילה לפני הארון, בצדדים, למכובדים שבבאי בית-הכנסת. במעבר המרכזי מקדמים מתפללים רבים פניי בחיוך וביישר-כוח, עד שאנו נבלעים בחדר המלתחה המיועדת למשוררים, לשעת קריאת התורה. רוב ילדי המקהלה פונים לצאת בדלת האחורית אל החצר להתפרק בשיחה קולנית ביניהם. גם אני עוד לא הספקתי לפשוט לשעה קלה את הרסה (החלוק העליון - זו הגלימה), הטלית והפסה - זו כיפת הקטיפה של הראש, כאשר פלחה באוויר קול צעקה של אחד המשוררים, הקורא לי לבוא מהר אל המלתחה. לחדר נכנס ידידי ומדריכי האהוב, משה ריסין. הוא קרא לי הצידה ורמו, כי בנו הצעיר של הרב לוי-יצחק שניאורסון מבקש להכיר אותי, את הנער המשורר הסוליסט. לא הספקתי להימלך בדעתי ומשה ריסין רומז לבן הרב לגשת להכירני. לעיני עמד עלם יפה תואר, כשחתימת פלומת זקן פאות שחורה, רכה כקטיפה, מתחילה לעטר ולכסות את לובן לחייו. ההכרה נסתיימה בזאת שהזמינני לבוא ולהילוות אליו לאחר התפילה לביתו.

דירתו של הרב שניאורסון שכנה ברחוב ה"קראים" - במרחק לא רב מבית-הכנסת הכורלי

"ברחוב היהודים", בו היו מרוכזים כמה ממוסדות הקהילה. הדירה המרווחת שכנה בקומה השנייה של בניין גדול, ובה אולם ששימש גם להתוועדויות ושיעורי החסידות של הרב, בו היו מצטופפים בימי שבת ומועד מניינים אחדים של חסידי חב"ד מסובים על ספסלים סביב שורת שולחנות ארוכים, וקשובים לשיחתו המפולפלת של הרב בחסידות בענייני הפרשה השבועית או של המועד. ומאז הייתי מבאי ביתם של משפחת הרב כמעט יום יום במשך כשלוש שנים.

0234567

אגדה ושמה שניאורסון

לאמיתו של דבר עלי לומר, כי זה שנים התהלכה בביתנו כעין אגדה על משפחת הרב ל"י שניאורסון. אבי שהיה מעריץ תלמידי-חכמים היה מתפעל מכשרונותיהם של שלושת בני הרב, והיה מרבה לספר בשבחם בביתנו. סופר כי לרב שלושה בנים גאונים, שלושה צעצועים, וכל זה כדי לעורר גם בנו ילדיו צימאון לתורה, כמיהה ללמוד והתמדה בעיון.

היו ימים שאבא קיווה כי גם מבניו ייצאו רבנים. זכורני כי בילדותי התעורר ויכוח כלשהו בין אבי ובין אחותי הבכירה בשבע שנים, נחמה, לאן לכוון פני לימודי, אם לישיבה, ואם לבית-הספר הגימנסיון הממשלתי היהודי. כנראה שבילדותי גברה השפעת הורי ונטיית לבי אז להיצמד לספסלי הישיבה, וכך הגעתי אמנם בגיל גבוה יותר להסתופף בצל בני הרב ל"י שניאורסון.

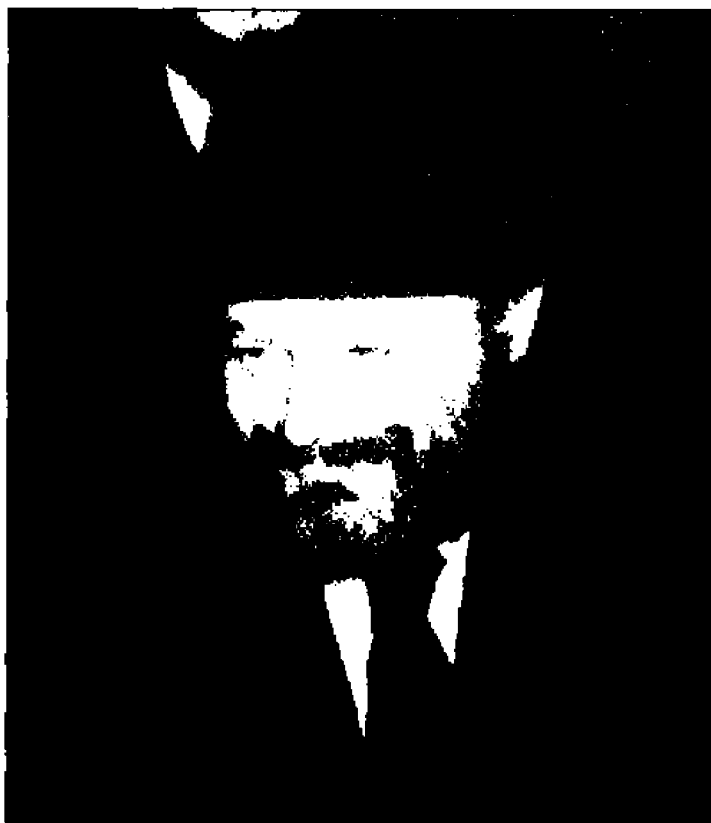
בעת ובעונה אחת עם לימודי בישיבה התמדתי בלימודי העבריים אצל הסופר והמחנך פינחס שיפמן, ולאחר מכן אצל מרדכי גובר ז"ל. כמו כן למדתי מקצועות כלליים באופן אקסטרני מפי מורים פרטיים מומחים במקצועם עד כדי גמר קורס של בית-ספר תיכון וכניסה ל"ווז" - משמע בית-ספר גבוה.

הבכור שנקרא "הרב הצעיר" והספרים מלאי ההערות

מכל מקום, כשהלכתי באחד מימות השבוע לביתם, באחת משעות המנחה אחה"צ, כי בשעות הבוקר עד לשעות הצהריים עסוק הייתי לפרנסתי, בשיעורי עברית פרטיים - את הדלת פתחה אמם, אשת הרב, חנה, יודעת עברית ומשכלת, היא כיונה אותי לחדרו של

לייבל, בעצם היה זה כנראה חדרם של כל הבנים. בדרך לחזר הזדקרה לעיני מעל הקיר תמונת דויקנו של האדמו"ר הראשון ר' שניאור זלמן מליאדי.

לראשונה התרשמתי ממראה החדר, שקירותיו היו עמוסים ומלאים מפות של מערכות כוכבי השמים למשפחותיהם, מפות אסטרונומיות לרוב. באולם רחב-הידיים עמדו ארונות מלאים וגדושים כרכי ש"ס, יראה, ספרי-קודש וחסידות.

זכורני, שלכל בן היה ארון ש"ס משלו, לכולם היתה כבר, דומני, סמיכות לרבנות, אבל רק מנדול, הבכור שבהם, נקרא "רב צעיר". הוא היה בעל גובה בינוני ורזה, עור פניו לבן ועדין, מכוסה זקן שחור המעטרהו מסביב. ממש אברך משי. הבן האמצעי, בריל, פנים מלאים יותר, זקנו צהוב, גם הוא מוכשר ומבריק. והצעיר שבהם, כזכור לי, גם הגבוה בהם, לייבל, גם הוא כבר בעל חתימת זקן-קטיפה, שעדיין לא עטף ועטר את הסנטר כולו.

ישבנו ושוחחנו ליד השולחן, ועל השולחן היו מונחים מסכתות וספרי יראים, ומה שהפתיע אותי הפעם הוא: אני הנחתי בלי משים ובהיסת-הדעת את כרך שיריו של ביאליק עמו הצטיידתי, על אחד מספרי-הקודש, כשבו ברגע, בריל, שהשתתף בשיחה, הסיר את ספר השירים ושמו בצד, משל - אין לערבב ספרי-קודש בספרי-חול.

ציינתי לעיל, כי לכל אחד מן האחים היה ש"ס משלו, אולם ללייבל הוקדש פרט לכך גם ארון גוסף לספרים אחרים ממדעי החברה. בכל ספרים האלה, גם בספרי-הקודש וגם בספרי-

החול היו השוליים מלאים הערות ביקורת
וגיתוח והארות לזואי סתם.

הרבי רוקד על השולחנות

בפרק זמן מסויים שיתפתי בפגישות אלו
בביתו של לייבל ש' את חברי יונה כסה
(קוסו), במיוחד בשבתות בשעת המנחה.
בשעות אלה עד למוצאי-שבת, עם צאת
הכוכבים, היינו מאזינים לשיעורי אביהם
הרב ר' לוי יצחק שי' ולדרשותיו לפני
הסידים, השותים בצמא את דבריו ונהנים מן
השירים של הסעודה השלישית. דרשות אלו
היו נמשכות מספר שעות עד למעריב. אנו
ביחד עם לייבל ואחיו בריל האמצעי.

גם שמחת חיים יהודית פקדה את ביתו של

הרב ל"י ש'. זכור לי יפה ונחרת בי רושם ליל שמחת תורה בבית הרב.

אני חזרתי מן ההקפות של בית-הכנסת הכורלי ונכנסתי לביתו של הרב. לעיני התגלה
המון רב של חסידים מצטופפים נע במעגלים מלווים ריקוד ושירה. שמחה משלהבת כזאת
לא ידעתי עד ליום זה. לעיניי מראה חסידים ספוגים דבקות והתלהבות, בחלקם רוקדים
מעשה-אמנים על-גבי השולחנות והספסלים, וביניהם ראיתי לראשונה גם את הבן הבכור
מנחם-מענדל שניאורסון, הרב הצעיר הנערץ רוקד גם הוא על השולחן ושר ממנגינות בעל
התניא ואדמו"רים אחרים. ומנחם מ"ש, זהו הרבי דלובביץ בימינו. יצאתי בדרכי הביתה
ברגש ונפעם, למרות היותי בן למשפחת "מתנגדים".

משחק ה"דודעס"

אבל, גם אם בנים אלה הם בני שניאורסון, גם הם נזקקו למנת-משחק ככל ילד ונער. ושוב עולה בזיכרוני יום אחד מימי האביב. השלג הפשיר ונמס, האדמה עוד טרם חרבה ויבשה לגמרי. השמש עלתה וחיממה את האוויר, אינני זוכר במדוייק את היום בו נודמנו אני ויונה כסה בביתם בשעה שלפני הצהריים.

איך שהוא, גדברנו לצאת לשות. ייתכן שהדבר נעשה בעידודם של הבנים, ואז התלבשו שני הבנים, לייבל ובריל, במעיליהם, ובין שולי המעילים שמנו את כלי המשחק הידועים והנהוגים אז בעירנו, ומה שידוע בארצנו כ"משחק הדודעס", וביחד יצאנו בשקט דרך המטבח, בה עבדה הטבחית שלהם, מבלי לעורר במיוחד את תשומת לבה.

מגמתנו היתה, לטייל לגן המרוחק, גן-פוטיומקין, כדי להתפרק במקצת מן המתח הלימודי במשחק הדודעס הזה. התרשמנו מתעלולי הבנים, השקועים במשחק של ילדים רגילים כמונו.

כמה טוב לחשוב

לא אוסיף ולא אחדש עוד, כי בני שניאורסון היו עילויים ובעלי כשורים רב-גונים. הם היו מחוננים בשטחים רבים ובתחומי מדע שונים. לבד מכוחם הרב בתלמוד ובחסידות. בדרך-כלל היה חברי לייבל, וייתכן שגם אחיו, מאחר לקום, בשעות המאוחרות של הבוקר, כי עיקר שעות הלימוד והעיון שלהם רוכזו בערבים עד לשעות הקטנות של הלילה.

בשיחות המרובות שבינינו נהניתי מאוד מהגיון הסברא, משיקולי ניתוחו של כל עניין כל שהוא, ומניסוח משפטיו המדוקדק והמהוקצע. בשעות הבילוי בביתם, בערבים, היינו נוהגים, לפרקים, לפתור בעיות מתמטיות. תחום פעולה שהיה בקי בו היה: הרצאות בכלכלה מדינית. בביתי בחו"ל נשאר מספר הרצאות בכתב-ידו, וצער רב הצטערתי והנני מצטער עד עתה על שלא נשתמרו בידי עד היום. הרצאותיו של לייבל היו מנוסחות בלשון רוסית מסוגנת ומתומצתת.

באתת השיחות פלט, מתוך שמץ של יוהרא, כמעט, ואמר: כמה טוב לשכבותך כדי שכיבה לחשוב מחשבות, וכמה אני נהנה מהרעיונות הצצים וקולחים במוחך, ומשתלבים חוליה בחוליה. בצקת בצקת עשויה, עד שנרקמת יריעה הגותית שלמה בנושא זה, או אחר, המעסיק אותך. נסה בזאת גם אתה, ישעיהו, ותיווכח. ואני שנוכחתי באמת כיצד תוך כדי שטף דיבורו, קולחת וזורמת מחשבה בהירה ומוסברת של תופעה זו או אחרת, נהניתי מיכולת גאונית זו של הצעיר, לייבל שניאורסון.

הניסוח הקצר והמתומצת ביותר

גם אנוכי התעניינתי ואהבתי לפתור בעיות מתמטיות... בין מורי היו גם מתנדבים וגם מורים בשכר... ותוך כדי שיעורים אלו סיפרתי פעם למורי המהנדס על בני משפחת שניאורסון המוכשרים. יום אחד, לאחר השיעור, הגיש לי מורי זה נוסחא מתמטית קצרה, איזו משוואה, וביקש ממני להציעה לבנים אלה לפתרון. ואם יצליחו לפענחה ולפתרה, הוא, המהנדס, יפרסמם בין מורים באיניסטוט העירוני.

קיבלתי מידי את הנוסחא, דומני במטושטש שהיה לה לנוסחא יחס וקשר לתורת היחסות של א' איינשטיין. באותם ימים הדהדו שמו של איינשטיין ותורת היחסות בחלל העולם, ובמיוחד בין המשכילים והמדענים. גם אני קראתי חוברת של הצרפתי פואנקרה בתרגום רוסי על תורה זו. עתה, משקיבלתי את הנוסחא, הזדרזתי מצידי והבאתי נוסחא זו למחרת לבני שניאורסון.

הללו ניגשו אל המלאכה, הצטיידו בעטים ונייר, והסבו במרץ אל השלחן. שלשתם כאחד, והחלו במלאכת פתרון נוסחא זו. כל אחד לטעמו, כל אחד כיד שכלו המגעת, כפי יכולת

שנת הקהל תשס"ט

הסגנון והניסוח שלו. בחדר השתרר שקט ומתח ניכר בפני כל אחד מן הפותרים. ואם זכרוני אינו מטעיני, הרי עוד באותו ערב מסרו לי שלשת הבנים את גיליונות פתרוניותיהם, וכך החזרתי אותם למחרת למורי המהנדס.

כל הפתרוניות היו מדויקים ונכונים, אולם הניסוח הקצר והמתומצת ביותר יצא מידי הבכור מנחם מענדל, הרבי מלובביץ' דהאידנא. מובן מאליו שהבנים המוכשרים לא היה להם ענין כלשהו בפרסום שמם שהבטיח מורי. מה שגירה אותם ומה שעורר את סקרנותם הוא האתגר להתמודד בבעיה מתמטית כזו או אחרת. ואת זאת הוכיחו מעל כל ספק.

מפות כוכבי השמים על קיר החדר

כפי שהזכרתי לעיל, התרשמתי לראשונה מחדרו של מענדל ש' שקירותיו כוסו במפות כוכבי-השמים והמזלות למשפחותיהם. כמאה עדים העידו המפות על תחום התעניינותו המיוחד. פרט למנה היומית הגדושה של עיון בגמרא, פוסקים וחסידות, עסק בלימוד וחקר תנועת מערכת כוכבי הלכת. וכל זה, כמובן, מתוך חישובים מתמטיים מדויקים. תורה זו וכל הקשור בזה למד תוך כדי ביקוריו הרבים בבית קרובו, הרבי מליובאוויטש הקודם שהתגורר בלנינגרד. בביקורים אלה נהג מענדל ש' לבקר במצפה הכוכבים הידוע בפולקובו שבעיר לנינגרד.

לשם מה אני מקדים את כל הסיפור הזה, על תחום התעניינותו של מ' שניאורסון? את כל זה אני מקדים משום מקרה שקרה. באחד מימי החורף של 1925, דומני, באחד מימי ראשית חדש פברואר של אותה שנה, בביקור בביתם, גילה לנו מענדל, כי לפי חישוביו המתמטיים ייתכן ליקוי חמה בעשרים וחמישה בפברואר באותה שנה.

אני, יונה כסה ועוד אחד מקרובי המשפחה, מטיה גורארי, גם עלם חריף-שכל וחסיד, היינו מוקסמים מיכולת ראייה זו של מענדל ש', ומטיה זה הנהן מתוך אהדה והסכמה לגילוי של מענדל באמרו: היו בטוחים כי דברי מענדל נאמנים הם.

אני, כדרכי, סיפרתי על כך גם לאחי בצלאל, לחברי ולבני משפחתי. בקוצר-רוח ציפיתי לתאריך הנקוב הנ"ל. עברו ימים ושבעות, הכינותי לי גם זכוכיות מפויחות, כנדרש,

קובץ י"ג אייר

כדי להסתכל בשמש הנעלמת ובחושך האופף את כדור הארץ. סוף סוף הגיע היום המצופה והמקווה, אולם השמש כמנהגה נוהגת, מאירה את לבנת-השלג כתמול שלשום. אין ליקוי ולא דובים ולא יער.

כמובן, גם הפעם לא שיניתי ממנהגי לבקר את חברי לייבל ש', אולם בשיחה החטופה בה שיתף עצמו ולקח חלק גם מענדל נ"י, הרגשתי שפניו לא היו אתו. ברם, כאשר העירותי בזהירות, תוך כדי שיחה, כי הצטערתי מהעדר הליקוי, שלא התקיים, כי התכוונתי לאירוע, התעורר ר' מענדל משלוותו, והעיר מתוך ביטחון מלא ובהרגשת מהימנות, כי חישוביו היו מדוייקים, וכי הוא נכון להוכיחם לכל מומחה בתחום זה.

ואכן כעבור יום או יומיים הופיעה כתבה בשבועון "אוגוניק-זיק" כי ליקוי החמה נראה בשלושה מוקדים, בחלקי תבל שונים, אבל לא בחלק ארצנו זה. וכי משלחות מדעיות הגיעו למקומות אלה לסקור ולחקור תופעה זו ולהסיק מסקנות.

בביקור הבא בבית שניאורסון לאחר מכן, כאשר הודעתי לו על כך, ידע להגיב מתוך שמחה, ופניו נהרו. הוא חזר לשלוותו, כי עבודתו בתחום מערכת הכוכבים היתה מהימנה.

ניגון שהונצח

לייבל מלמדנו את ניגונו של האדמו"ר הראשון בעל התניא. בימי שבת ומועד היו מתבלים את הדרשות והעיונים בחסידות, בניגוני האדמו"רים, מתוך דבקות, השתפכות הנפש והתפשטות הגשמיות. גם אני ויונה כסה היינו משתתפים לעיתים בשירת ציבור זאת, ונכון אני לומר כי שירת חב"ד, בדרך-כלל, מצטיינת בסגנונה המעמיק והחודר כיאה לשירת-חכמה, בינה ודעת.

בביקורי אצלם, במיוחד לאחר שהפסקתי לשיר במקהלת בית-הכנסת הכורלי, בשל קולי שהחל מתחלף, בימים אלה הייתי מאחר לשבת בביתם.

כשהייתי נפרד מהם לשוב הביתה, והמרחק מהם לביתי היה רב, היה חברי לייבל מלווה אותי בדרכי. הוא היה גבוה ממני. והיה נוהג להחזיק בעורפי, וכך היינו הולכים כברת דרך די

ארוכה. עד שהייתי ממשיך לבדי למקום מגורי. בלילה אחד כזה, כשחזרתי בלווייתו הביתה, פנה אלי לייבל בזה הלשון: שמע ישעיה, אני רוצה ללמדך את ניגונו של האדמו"ר הזקן, הראשון, מייסד חב"ד - ר' שניאור-זלמן מליאדי. זהו ניגון מיוחד במינו, תוכנו הוא: שיחת שני אברכים בסוגיא מסויימת בתלמוד או בחסידות, וצורתו - "קושייא ותירוץ", כשאחד מקשה והשני משתדל ע"י פלפול לתרוץ ולסלק את הקושיא ולהפריכה. והיות ולך, ישעיה, יש קול ושמיעתך מצויינת, והימים טרופים ליהדות, ומי יודע מה ילד יום, לכן רוצה אני להנציח את הניגון על ידך ברבים.

צירוף חסידי

וכך, תוך צעידה איטית, מאופקת ותוך חניות-ביניים, למדתי יפה את הניגון, שמצא, אגב, מאוד חן בעיני. בעיקר זכורות לי ההדגשות הלמודיות של לייבל בשעת השינון. את הניגון הזה הבאתי אתי ארצה, ובכל מסיבה והתכנסות חברית או ציבורית, אם בימי חג בכפרי, כפר-בילו, ואם בין חבריי המורים. בשיעורי הזמרה בכיתתי, ובהזדמנויות שונות אחרות. ואפילו בין שומעי לקחי בחוגי המקרא שניהלתי ברחובות ובכפרי, שרתי את ניגונו של האדמו"ר הזקן כפי ששינן לי לייבל, מצאצאי אותו אדמו"ר.

את הניגון הזה הקלטתי בסרט של טייפ, וכאשר ביתי וחתני שהו בקשר לעבודתם בארצות-הברית, שלחתי להם את התקליט בצירוף בקשה, שאם יזדמנו אצל רמ"ש הרבי מליובאוויטש בניו-יורק, ימסרו לו את התקליט בצירוף ברכות מישעיהו שר, שהסתופף שנים בצילם, ולמד ניגון זה מפי אחיו הצעיר לייבל היקר ז"ל. לצערי לא הזדמנו ילדי אצל הרבי, והתקליט חזר עם שובם לידי.

הרבנים מגיעים לשיעורי לייבל

שיעורי התניא מפי לייבל. לייבל התעמק וחקר במדעי החברה ובפילוסופיה, וכפי שרמז לי פעם שבהזדמנויות שונות, שלח גם מאמרים בתחום זה לעיתונות הרצינית בעילום שם ובכינוי מסויים. פעם אמר לי כי הוא מתכוון לכתוב במשך הזמן עבודה על הפילוסופיה של החסידות בכלל והחב"דית בפרט. התייחסתי לדבריו באמון רב. הוא ידע להסביר את פרשיות ה"תניא" באופן נפלא, רק מעטים יודעים ללבן ולפרש את כל הרמזים בתורה זו. לייבל ידע לצלול בתורה זו כבקי ורגיל. הייתי גם עד לכך.

יום אחד ביקשני לייבל להילוות אליו בדרך לבית-הכנסת הגדול של ה"קוזקים", משום מקומו ברחוב ה"קוזקים", בו נתקבלתי לראשונה כמשורר במקהלת החזן נתנאל-עס והמנצח פינצוק. זה היה באחד מימות השבוע לפני שעת המנחה. היום, בשעה זו, פותח לייבל את סדרת שיעוריו ב"תניא", בפני רבני העיר, ובהם רבנים מופלגים בתורה, וביניהם רב בית-הכנסת הזה, הרב "אקושסקי". בדרך גילה לי, והראה את שעון הזהב שקיבל במתנה משומעי לקחו, הקהל כיבדו בעמידה. הוא, אגב כך, אמר לי: מה לי ולשעון זהו אני נהנה מעצם מתן השיעור. עלי רק להוסיף, כי במשך שעה ארוכה הקשבתי, מוקסם, לשיעורו, לאופן הסברתי המעמיקה והולכת, וכך נהגו גם כל הרבנים והשומעים ללקחו.

כך לומדים שפה חדשה ב-25 יום

בימים ההם, הרחוקים, לפני כשישים שנה, נהג כל בחור טוב ללמוד גם לשון אירופית נוספת לייבל התחיל ללמוד את הלשון האנגלית, כל זאת בלימוד עצמי. כמובן. הספר הקובע והמתאים ביותר, באותם ימים, היו ספרו של "נורוק", בעזרת הלשון הרוסית, ספר רב-כמות, מחולק לשיעורים שיעורים. לכל שיעור מצורף המילון שלו.

באחד מביקורי גולל לפני את שיטת לימודו. יום-יום הוא משנן בזיכרונו כמאה וחמישים מילה לפי המילון, כך הוא נוהג במשך שבועה שמונה ימים. בשבוע שני הוא מתורגל עצמו בחיבור משפטים בכתב באוצר הלשוני הזכור לו, ושנרכש בזיכרונו הפנומנלי. תוך כדי כך הוא מתחיל לכתוב חיבורים קצרים במילון הלשוני הידוע לו. בשיטה זו הוא רוכש במשך חודש ימים רכוש לשוני רב עד כדי התכתבות בלשון זו עם חברים ולומדים אחרים.

בהודמנות אחת התבטא לפני ואמר: ישעיהו, הבה לי עשרים וחמישה יום ואני לומד לשון נוספת חדשה. אני שידעתי להעריך את כשרונו ויכולתו, הייתי בטוח כי זה ייתכן.

שנים עברו ואני נוכחתי בזאת. כשנפגשתי אתו בארץ בשנת 1936 (תרצ"ו), הוא שימש ספרן בבית המסחר הידוע של "בלומשטיין" בתל-אביב ברחוב אחד-העם, פינת נחלת בנימין.

מאסרו של בריל

כך עברו עלי כשלוש שנים של סברות וידידות-אמת ביני לבין לייבל שניאורסון. הרבה למדתי ממנו. נוכחותו דרבנה אותי להתמסר יותר ויותר להשכלה עצמית בין בלימודי יהדות ובין בתחומים כלליים.

עד שיום אחד התדפקתי על דלת ביתו. אמו חנה פתחה את הדלת, וכשנתקל מבטה בי, נרתעה קצת לאחור, ובקול עצור וכואב פנתה אלי בבקשה, שלא להיכנס, כי בנה ברל נאסר, ואביו אבל ובוכה. קיבלתי זאת בתדהמה. בשבילי היתה זו מהלומה קשה ומשבר עמוק.

בימים הראשונים למאסרו של בריל, היה לייבל מביא לג-פ-או מזון כשר לאחיו. היה מי שראהו מסתובב ליד משרד הג-פ-או.

פגישה עם בחור יוצא-דופן

תקופה קצרה לאחר-מכן עזב לייבל את עירנו, והקשר החברי והידידותי היפה שנרקם ביני לבין לייבל ניתק. היו ימים שמיאנתי להסכים ולקבל את גור-הדין הזה.

והנה קרה מקרה, כשביקרתי בבית-הכנסת הכורלי באחת השבתות, בית-הכנסת היה כרגיל מקום לקביעת פגישות חברים לדעה ומכרים, מבלי להסתכן הרבה, כי רחבת בית-הכנסת שימשה בדרך-כלל מקום מועד לפגישות, פשוט, משום שבענייני דת לא החמירו אז השלטונות כל-כך. באותה שבת ניגש אלי אחיו הצעיר של יעקב אורי (זסלבסקי), ממייסדי מושב "נהלל" ומעמודי התווך שלו, שהיה קרוב בדעותיו לקומוניזם.

תוך כדי שיחה אתו, סיפר על נסיעתו בימים האחרונים לניקולייב, וכי ברכבת נתקל בבחור קצת יוצא דופן, ובשיחה עם הבחור הזה גילה, כי הוא מלא וגדוש ידע בפילוסופיה, ובמיוחד במדעי החברה, בכוח שפיטה אנליטי. זסלבסקי זה שאלני, אם מכיר אני את הטיפוס הזה שמראה פניו ביבליים. כך הגדיר ותיאר אותו זסלבסקי, עטור זקן-לחיים שחור על לובן פניו העדינים. גיחשתי, כי היה זה לייבל ש' שהתווכח אתו בבעיות הסוציאליזם, שכן ידעתי שהוריו שלחזהו אל קרובי משפחתו בניקולייב.

פגישה מרגשת

פגישתי עם לייבל בארץ בשנת 1936 בראשית ימי המאורעות. תקוותי להיפגש אי-פעם עם לייבל ש' אכן סוף סוף התגשמה. ומעשה שהיה כך היה. אני הייתי כבר ותיק בארץ, כבר עברו עלי 9-10 שנים של עמל, כיבוש עבודה ונכבש על ידה, שנים של התאקלמות, לימודים בסמינר למורים בירושלים, וארבע שנות הוראה מאחריי. שנה ראשונה בבית החינוך לילדי עובדים בתל-אביב, ואחד ממייסדי בית החינוך ברחובות בשנת תרצ"ד, בית חינוך ראשון בארץ המיועד למושבה, המשותף לילדי העובדים ברחובות והסביבה המושבית והקיבוצית.

יום אחד, חברי בן עירי, בוריה (דוב) רודיוב, שהסתפח באותם ימים לפרקציה, מסר לי, כי לייבל שניאורסון הגיע ארצה, וכי הוא מתגורר בתל-אביב, ועובד כספרן בחנות למכירת ספרים הידועה של הא' בלומשטיין, ברחוב אחד-העם פינת נחלת-בנימין, וכי הוא נפגש אתו בהזדמנויות אחדות.

אני, שבמשך כל הזמן ציפיתי ליום בו אוכל שוב לראותו, ביקשתי הזדמנות נאותה כלשהי לפגישה זו, היה זה חופש חנוכה שנת תרצ"ו. בכל חופשה מעין זו היה המרכז לחינוך של ההסתדרות קובע כנס פדגוגי למורים על נושא מסויים. על כך קיבלנו הודעה בישיבת מורי בית-החינוך שלנו ברחובות. הכינוס התקיים בבית-החינוך בתל-אביב.

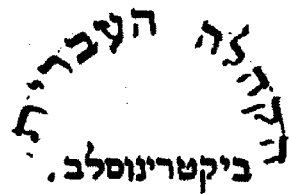
אם כי הייתי כבר בעל משפחה והתגוררתי זה שלוש שנים בכפר-בילו, התפנית ונסעתי בבוקר חנוכה אחד לכנס וניצלתי מקרה זה להתראות גם עם לייבל שניאורסון. הגעתי אל החנות, נכנסתי פנימה, ואכן, לעיני עמד לייבל שניאורסון, ולפי טביעת עיני, ואומר בענווה, כי טביעת עין של צורבא מדרבנן היא מהימנה, הרי לפני לייבל ש' ולא אחר. הוא חיבקני. ולאחר ברכתי לשלום, קפץ ואמר: ישעיהו, הכרתיך לפי קולך המצטלצל, כפי ששמעתי בביתנו מאז, וכפי שהתרשמתי ממך בבית-הכנסת בעירנו.

הוא אחז בידי, משכני והכניסני לחדר פנימי יותר, ושוב חיבקני ואמר: אני שמח מאוד לפגישה אתך, אבל היות ואני עובד ומתפנה רק בשעה שבע בערב, לכן בוא אלי לפני סגירת החנות לשיחה יסודית וארוכה יותר, וכך הווה.

עם סיום הכינוס, הגעתי למקום עבודתו, אל החנות, לייבל לבש את מעילו העליון והזמינני להתכבד באותה ארוחה קלה כשלו. ישבנו והסבנו שעה ארוכה בשיחה עד לשעות הקטנות של הלילה, עד לאחר חצות. שוחחנו על דא ועל הא, נגענו בכל הבעיות המעסיקות את היישוב בארץ הגדל והולך.

התרשמתי משיחה זו היתה באמת כי לבו רחב ורווה נחת משנפגש בארץ עם יישוב יהודי גדול ומרוכז, בונה ומאמין בייעודו. וזכורני במשפט כזה שיצא מפיו ושנחרת בליבי עד עתה כשאמר: ישעיהו, לאחר כל מה שעבר עלי בנדודי, כמה טובה הרגשתי לחיות בקרב יהודים, באווירה יהודית.

העליתי בזה קווים לדמותו ולזיכרו של חברי מנוער, של אחד מנצר משפחת שניאורסון. שבט תשמ"ה, כפר-בילו, שר ישעיהו.

אחינו היקר והנעלה הנודע לתהלה

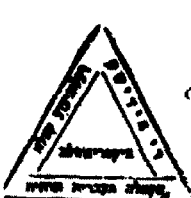
ד"ר יוסף ראזען.

הקהלה העברית בעירנו חינדעת להוקיר את כשרונו הרב בדרך
 בא-כח של ה'רזוינט' המפליא לארנן בהשכל ורעת את מעשור
 הצדקה לטובת המון אמללים הסובלים מחסור ורעב, חושבת לה לחוברה
 מוסרית נעימה להביע לו תודה ובהפיה על כל מפעליו הכבירים לטובת
 אמללים; על כל צרה שלא יבא על עניי אחינו, בכל פרענות המתרגשות
 ובאות עליהם באה התכבה עובדה הנל במלאך מושיע לחלצם מיגונם
 ולהקל את עניהם; להשביע רעבים, להלכיש ערמים, לרפא חולים, להמציא
 חמר להסקה בימי החורף זקרים ולהחיות בכסף בדי עניים בעת שמטה ידם,
 ואל נא אדונו למסור לאחינו היקרים כאמריקא, כי אסירי תודה ומפיר
 טובה אנו על גריבות רחם וצדקתם, ולנצח לא נשכח את תשועתם ועזרתם,
 ברוכים יהיו אחינו אלה ורחוקים-הקרובים וברוך יהיה גם אד-וננו
 הד"ר ראזען היודע לשל את מעשה הצדקה בכל מקצעו-רניו
 השונים בכשרון ורעת.

יהי נעם ה' עליכם ומעשה ידכם יכונן גם בימים הבאים.

ביקטרינוסלב חי' אב' התרפ"ג ד' ע"ב

(Handwritten signatures and notes in Hebrew)
 יקטרינוסלב חי' אב' התרפ"ג ד' ע"ב
 יקטרינוסלב חי' אב' התרפ"ג ד' ע"ב
 יקטרינוסלב חי' אב' התרפ"ג ד' ע"ב

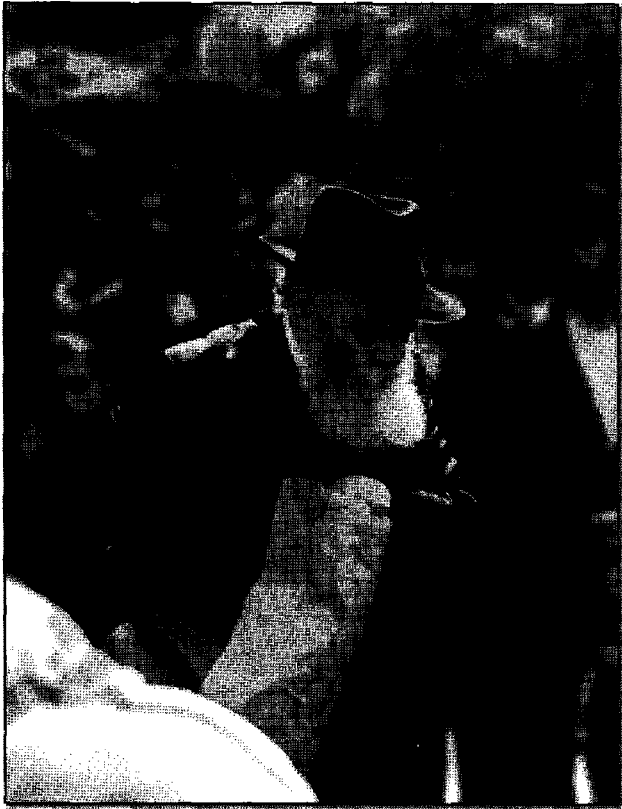

המוציא א. א. א.

בשנת תרפ"ב היתה קהילת יעקאטרינאסלאוו נתונה במצב חמור, הן מבחינה כלכלית והן מבחינה רפואית, וביזמת והתעוררות כ"ק הרה"ג וכו' הרב לוי יצחק שניאורסאהן ז"ל, רבה ומנהיגה של ה"קהילה העברית ביקטרינוסלב", הזמין את יו"ר הדז'וינט, ד"ר יוסף ראזין, לבוא ולבקר בעיר ולראות את מצב הדברים מקרוב. ואכן, ביום ח"י מג"א תרפ"ג נשלחה אליו הזמנה רשמית מטעם הקהילה, בראשות הרלוי"צ, והביקור והאסיפה נקבעו לחודש אלול תרפ"ג.

בעקבות ביקורו ועזרתו הכספית, נפתחו בעיר בית-יתומים, כו"כ בתי-ספר, מרפאה, וכן קולוני' מחוץ לעיר. [יש לציין, כי בנו של הרב, כ"ק אדמו"ר, עדיין שהה אז בבית הוריו (וככל הנראה היה מעורב בענין)].

לפנינו צילום מנוסח ההזמנה ששלח אליו אז הרב לוי"צ יחד עם חברי ועד הקהילה העברית ביקטרינוסלב – ועלי' חתם בשמו הק':
"לוי יצחק שניאורסאהן רב דפה יקטרינוסלב".

סיפורה של השגחה פרטית

בי"ב אייר תשמ"ה יצאו הת' י. שפאלטער וי. פלטיאל, למבצעים, כמדי יום שישי. באחד המקומות אליו היו רגילים ללכת, ניגש אליהם יהודי אמריקאי וביקש להניח תפילין. בגמר ההנחה, שאל אותם היהודי: האם אמת ונכון הדבר שאומרים בשם החסידים שמכל דבר אפשר ללמוד הוראה בעבודת ה' ¹²³⁴⁵⁶⁷ התמימים נענו כמובן בחיוב, ואף הסבירו לו בארוכה שאפי' משמות של חיות ובני אדם ניתן ללמוד הוראה בעבודת ה'.

היהודי, ששמע זאת, שאל את התמימים מה ניתן ללמוד משמו - "אריה ליב". התמימים שלא ציפו לשאלה זו, החלו להסביר לו את מה שהיה באמתחתם... וכך נפרדו ממנו לשלום. הם חזרו לקראון הייטס, כתבו דו"ח לרבי, וכשירדה השבת - שכחו מכל הסיפור.

*

למחרת היום, בשעה 1:30, נכנס הרבי להתוועדות. את סיבת ההתוועדות ביאר הרבי רק בשיחה השניה. התמימים האמורים עמדו גדהמים בכל מהלך השיחה, והם פשוט לא האמינו למשמע אזניהם.

בדבריו, ביאר הרבי את שמו של בעל היארצייט - ישראל אריה ליב - ועל הקשר שלו לפרשת השבוע, אחרי וקדושים...

ביום שישי שלאחר ההתוועדות, הלכו שוב התמימים לאותו מקום. הם סיפרו ליהודי 'אריה ליב' על שיחת הרבי מהשבת שעברה, והוא היה נרגש כולו... אותו אריה ליב החל לשוב אל המקורות.

חלק משיחת ש"פ אחרי-קדושים, י"ג אייר ה'תשמ"ה

תוכן השם "ישראל ארי" לייב" - החיבור דעבודת הצדיקים
("אחרי") ועבודת הבעלי תשובה ("קדושים")

א. ישנו ענין נוסף בהתוועדות זו - ולא רק ענין נוסף, אלא ענין עיקרי, שכן, מצד פרשת השבוע עצמה, הרי לא בכל שבת מתקיימת התוועדות - בקשר עם ה"אָרְצִיט".

ואף שזהו ענין פרטי, מ"מ, מכיון שכבר נתפרסם הדבר בו' - יש ללמוד מזה הוראה בעבודת האדם לקונו.

ומכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית, הרי גם הקביעות דהיאצ"ט בשנה זו, ביום השבת פ' אחרי-קדושים היא בהשגחה פרטית, ולכן, יש למצוא את הקשר והשייכות עם המדובר לעיל (בשיחה הקודמת) בענין "אחרי-קדושים".

ב. ההוראה מענינו של בעל היאצ"ט - יש ללמוד משמו, כמוכּן מהמבואר בשעה"ה"א בתחלתו בענין "שמו אשר יקראו לו בלשוו הקודש".

ובכן: שמו הראשון של בעל היאצ"ט הוא - "ישראל", ושמו השני - "ארי", ונוסף לכך ישנו גם הכינוי דשם "ארי" - "לייב", וכידוע שגם הכינוי נעשה חלק מהשם, ע"ד ובדוגמת שם "אלקים" שהוא כינוי לשם "הוי" ("אלקים" בגימטריא "כנוי"¹), היינו, עם היותו למטה משם הוי', שם המפורש שם העצם ושם המיוחד², מ"מ, גם הוא משמות הקדושים שאין נמחקים³, ועד שהוא כינוי לשם הוי'.

(1) ראה לקוטי לוי"צ הערות לזהר ויקהל ע' קנח.

(2) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב. הל' נשיאת כפים פי"ד ה"י. הל' שבועות פ"ב ה"ב. פ"ו ה"ח. מו"נ ח"א פס"א ואילך.

(3) שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת שם. טושו"ע י"ד סרע"ו ס"ט.

והנה, התוכן דב' שמות אלו ("ישראל", "ארי' לייב") הוא - ע"ד ובדוגמת התוכן דב' הענינים ד"אחרי" ו"קדושים", וחיבור כל השמות יחדיו, שנעשים שמו של אדם אחד, הוא - ע"ד ובדוגמת החיבור ד"אחרי-קדושים", כדלקמן.

ג. ובהקדמה:

מהחילוקים שבין עבודת הצדיקים ("אחרי") לעבודת הבע"ת ("קדושים") - שעבודת הצדיקים, להיותה כפי סדר המדרגה ע"פ התורה, לא שייך בה ענין הירידה למטה מטה כדי לפעול את הבירור דלעו"ז; משא"כ עבודת הבע"ת - הרי כל ענינה הוא בירור והפיכת הלעו"ז, "זדונות נעשו לו כזכיות"⁴, עד ל"זכיות" ממש, "זכיות" כאלו שאינם שייכים אצל צדיק, להיותם למעלה מסדר המדרגה דתורה, ואילו הבע"ת מגיע אליהם - לפי שהי' תחילה במקום החושך כו', ועי"ז בא לבחי' אהבה רבה, שזוהי האהבה ד"בכל מארך", עבודה שלמעלה ממרידה והגבלה, שעל ידה ביכלתו לברר ולהפוך גם את הענינים דלעו"ז.

וזהו גם תוכן החילוק שבין השם "ישראל" לשם "ארי' לייב":

"ישראל" - קאי על אופן העבודה שאינו יורד למטה כדי לברר את בחי' הלעו"ז, ובלשון חז"ל⁵: "אע"פ שחטא ישראל הוא", היינו, שאפילו בשעת החטא נקרא בשם "ישראל" - לא רק "יעקב" (מלשון עקב), כי אם "ישראל" ("לי ראש") דוקא, שם המעלה, דקאי על עצם ופנימיות תפש אשר גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"⁶, ולא שייך בה ענין של ירידה לברר את בחי' הלעו"ז (בדוגמת עבודת הצדיקים).

ו"ארי'" - קאי על אופן העבודה דבירור הלעו"ז (עבודת הבע"ת), שכן, ארי'

(4) יומא פו, ב.

(5) סנהדרין מד, רע"א.

(6) תניא ספכ"ד.

כפשוטו הוא חי' טמאה, ולא עוד, אלא "מלך שבחיות"⁷, כלומר, תוקף הלעו"ז, ואעפ"כ, מבררים ומהפכים זאת לקדושה, עד שנעשה מזה ארי' שבמרכבה, ובזה גופא - "פני ארי' אל הימין"⁸, היינו, לא רק הבירור באופן ד"רב תבואות בכח שור"⁹, שגם ענין זה קשור עם הבירור דלעו"ז, בירור הניצוצות שנפלו בשבה"כ דתוהו, אבל אעפ"כ, בירור זה אינו אלא לדרגת "פני שור מהשמאל", ואילו הבירור דארי' מגיע למעלה יותר - לבחי' "פני ארי' אל הימין"¹⁰.

ועאכו"כ שם הכינוי "לייב" - הרי להיותו כינוי בשם לע"ז, בלשון אידיש, שהוא הממוצע בין לשון הקודש לכל הלשונות דע' אומות, מובן, שענינו הוא בירור הלעו"ז, ע"ד המדובר במאמר שלפנ"ז¹¹ בענין "יהוסף", שע"ז שניתוספה לו אות אחת (ה') משמו של הקב"ה למד שבעים לשון¹² - שענין זה הי' בשביל שיוכל לפעול את הבירור דכל שבעים האומות, ע"ז שיוכל לדבר עמהם בלשונם, "עם ועם כלשונו"¹³.

ונמצא, שתוכן השמות הנ"ל ("ישראל" ו"ארי' לייב") הוא בדוגמת תוכן העבודה דצדיקים ובע"ת, "אחרי" ו"קדושים".

ד. עפ"ז מובן שחיבור שמות אלו יחדיו ("ישראל ארי' לייב") להיותם שם של אדם אחד - הוא ע"ד ובדוגמת חיבור ב' אופני העבודה דצדיקים ובע"ת, "אחרי-קדושים":

עבודת הצדיקים כשלעצמה, ללא העילוי דעבודת התשובה - יש בה חסרון,

(7) חגיגה יג, ב.

(8) יחזקאל א, י.

(9) משלי יד, ד. וראה לקו"ת האזינו עה, ב. ובכ"מ.

(10) ראה גם תו"א וישלח כה, ג.

(11) ד"ה יהי ביום השמיני דש"פ שמיני.

(12) סוטה לו, ב.

(13) אסתר ח, ט.

קובץ י"ג אייר

וכמרומו בלשון חז"ל: "אע"פ שחטא ישראל הוא", היינו, שנמצא אמנם בדרגא ד"ישראל" (עבודת הצדיקים), אבל אעפ"כ, מכיון שאין בו עדיין העילוי בעבודת התשובה - הרי זה ענין של "חטא", מלשון חסרון¹⁴, ובלשון הכתוב¹⁵: "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

ולא עוד, אלא שזהו חסרון גדול ביותר, עד כדי הבהלה - כי:

ענין הגאולה קשור עם "לא תבא צדיקיא בתיובתא"¹⁶, היינו, שע"י עבודת התשובה אצל צדיקים פועלים את ענין הגאולה, ובלשון הידוע¹⁷: "אפילו אם הי' צדיק אחד חוזר בתשובה שלימה בדורו הי' בא משיח".

ולכן, בהתחשב עם העובדה שמדובר אודות גאולת כל בני, הגאולה ד"שכינתא בגלותא"¹⁸, בנין ביהמ"ק, וגילוי אלקות בכל העולם כולו, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו"¹⁹ - הרי מובן, שהחסרון דעבודת התשובה אצל צדיקים הוא חסרון הכי מבהיל, מכיון שע"ז מעכבים, רחמנא ליצלן, את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו!

ומזה מובן, שגם בעבודת הצדיקים צריך להיות העילוי דעבודת התשובה, היינו, שגם אצלם צריך להיות ענין הירידה למטה לברר בירורים [ע"ד ההוראה ד"אחרי מות שני בני אהרן", שעיקר העבודה היא - דירה בתחתונים²⁰], עד לבירור דלעו"ז, ובפשטות - לצאת לרחוב כדי לקרב יהודים שרחוקים מיהדות ולעשות מהם "בעלי-תשובה".

14) לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א. ובכ"מ.

15) קהלת ז, ב.

16) לקו"ת האזינו שם. שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.

17) בונה ירושלים ספ"ד. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תג.

18) זח"ג ד, ב. סו, סע"א. עה, סע"א. ועוד.

19) ישע"י מ, ה.

20) כנ"ל בשיחה א' דהתועדות זו (סעיף ג).

וע"י עבודה זו נפעל גם בעבודתם (של הצדיקים) העילוי ד"קדושים", היינו, שעבודתם תהי' (לא רק באופן של מדידה והגבלה, כפי סדר המדרגה, אלא גם) באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, עבודה של קב"ע ומס"נ, ועד לחיבור שניהם יחדיו (באופן ד"נמנע הנמנעות" - מצד הענין ד"קדושים תהיו כי קדוש אני", "יכול כמוני"²¹) היינו, שהעבודה המסודרת דקיום התומ"צ חדורה ונעשית מתוך תנועת הקב"ע ומס"נ שלמעלה ממדידה והגבלה.

וזוהי גם ההוראה מחיבור השמות "ישראל ארי' לייב" יחדיו:

עם היותם שמות שונים בעלי תוכן שונה - הרי נעשים כולם שם של אדם אחד, ואופן כתיבתם בשטרות ע"פ תורה - בשיטה אחת דוקא, אמנם, בהפסק ריוח בין תיבה לתיבה, אבל ביחד עם זה, בשיטה אחת דוקא.

וענינו בעבודת האדם - שב' אופני עבודות הנ"ל אינם בשיטות נפרדות, היינו, בזמנים ומצבים שונים, זמן מסויים שעבודתו היא באופן של קב"ע ומס"נ, וזמן מסויים שעבודתו היא באופן של אהבה בתענוגים, אלא כולם באים בשיטה אחת, באותו זמן ומצב, כלומר, שגם העבודה דאהבה בתענוגים חדורה בענין הקב"ע ומס"נ, כנ"ל בארוכה.

ה. ויש להביא דוגמא לכל האמור - העבודה ד"ישראל", העבודה ד"ארי' לייב", והעבודה דחיבור שניהם - בנגלה דתורה:

בהלכות תלמוד תורה²² מביא אדמו"ר הזקן את דברי הגמרא²³ "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה", שהפירוש בזה (לדעה הב') - לא רק "שאינו לומד ומקיים לש"ש אלא מיראת העונש בעוה"ב או אפילו בעוה"ז, או מאהבת השכר לקבל פרס בעוה"ב או אפילו בעוה"ז", כי אם גם כאשר "אינו

21) כנ"ל בשיחה א' דהתועדות זו (סעיף ו).

22) פ"ד ס"ג.

23) פסחים ג, ב. וש"נ.

מקיים מה שלומד (ש)נקרא רשע", ואפילו כשלומד ע"מ לקנתר, "אעפ"כ לעולם יעסוק אדם בתורה, כי מתוך שלא לשמה יוכל לבוא לידי לשמה. . שהמאור שבה מחזירו למוטב. . וכך אמרו חכמי הקבלה שכל התומ"צ שאדם עושה בעודו רשע, אף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה, מ"מ, כשיחזור אח"כ בתשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כמ"ש²⁴ כי לא ידח ממנו נדח, אזי מוציא מהקליפה כל התומ"צ, וחוזרין לקדושה בחזרתו, ולפיכך אין למנוע מלעסוק לעולם".

וביאור הענין:

לכאורה אינו מובן: מהי ההסברה שאין למנוע ממנו לעסוק בתורה מכיון ש"כשיחזור אח"כ בתשובה. . כמ"ש כי לא ידח ממנו נדח, אזי מוציא מהקליפה כל התומ"צ" - הרי בינתיים "מוסיף כח בקליפות"?! ולא רק בקליפת נוגה, אלא בג' קליפות הטמאות!

ואף שזהו רק "לפי שעה" - הרי מצב כזה חמור הוא ביותר אפילו אם אינו אלא "לפי שעה", ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא²⁵: "כמשל האוחז בראשו של מלך וטומן את פניו בתוך כו', שאין לך עלבון גדול מזה, אפילו עושה כן לפי שעה!"

[וזוהי ההסברה בדעה הא' בהל' ת"ת - שבמצב כזה לא אמרו "מתוך שלא לשמה בא לשמה".]

והביאור בזה²⁶ - שמצד בחי' "ישראל" שבו, הרי "אע"פ שחטא ישראל הוא", כי בבחי' עצם הנשמה, אין תפיסת מקום לענין החטא, שכן, גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'

ולא עוד, אלא שגם בדרגא זו שיש תפיסת מקום לחטא, הרי הסיבה לכללות

(24) ש"ב יד, יד (כשינוי לשון).

(25) ספכ"ד.

(26) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 52 הערה 48. ובלקו"ש ח"ה הגסמן שם.

ענין החטא והירידה - דלכאורה, למה עשה ה' ככה?! - אינה אלא כדי שעי"ז יתוסף עילוי שבאין ערוך בעבודה ד"לשמה", העילוי דבע"ת.

וזהו גם הפירוש הפנימי בלשון חז"ל "שמתוך שלא לשמה בא לשמה":

כוונת הדברים אינה (רק) שלא אחרי זמן יבוא לעבודה ד"לשמה", שכן, מכיון ש"לשמה" ו"שלא לשמה" הם דברים הפכיים, הרי כמה זמן שלא יעבור לא יועיל שיבוא ממצב ד"שלא לשמה" למצב הפכי - "לשמה"!

וגם לא (רק) שמצד ה"תוך" והפנימיות של יהודי (שרצונו האמיתי והפנימי לקיים את רצון הקב"ה²⁷) כוונתו "לשמה"²⁸,

אלא יתירה מזו: ה"תוך" והפנימיות ד"שלא לשמה" גופא הוא - שעי"ז יבוא לדרגא נעלית יותר בעבודה "לשמה", שהרי כל כוונת הירידה אינה אלא כדי שעי"ז יוכל לבוא לעילוי שבאין ערוך, "מתוך שלא לשמה (הכוונה הפנימית שבירידה דשלא לשמה) - יוכל לבוא לידי לשמה"²⁹.

ו. והנה, בקונטרס אחרון שם - כותב אדמו"ר הזקן: "והא דאין מלמדין לתלמיד שאינו הגון, י"ל דהרב א"צ להכניס א"ע לבית הספק שמא לא יחזור בו כו', אבל הוא עצמו חייב להכניס את עצמו כו'".

כלומר: כל האמור לעיל שאף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה, אין למנוע ממנו לעסוק בתורה, מכיון שכשיחזור בתשובה יעלה הכל לקדושה כו' - הרי זה רק בנוגע לתלמיד, ש"הוא עצמו חייב להכניס את עצמו כו'"; משא"כ הרב - "א"צ להכניס א"ע לבית הספק כו'".

ונמצא, שבענין זה משתקפים ב' סוגי העבודה ד"ישראל" ו"ארי' לייב":

(27) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(28) ראה לקו"ש ח"כ ע' 50.

(29) לשון אדה"ז בהל' ת"ת שם.

קובץ י"ג אייר

עבודתו של הרב היא באופן של "ישראל" - שאינו יורד למטה מטה ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון כדי שכשיחזור בתשובה יהי הענין דבירור הלעו"ז, שזהו ע"ד עבודת הצדיקים.

ואילו עבודתו של התלמיד היא באופן ד"ארי' לייב" - הבירור דלעו"ז, שנמצא בתכלית הירידה למטה מטה, עד שמוסיף כח בקליפות, רחמנא ליצלן, ואעפ"כ, ע"י עבודת התשובה פועל את הבירור דלעו"ז, עד ש"זדונות נעשו לו כזכיות".

ז. וממשיך אדמו"ר הזקן בקונטרס אחרון שם - "וגם הרב י"ל דצריך להכניס א"ע לבית הספק וכו'":

ישנו אופן עבודה שהרב מוסר את נפשו לרדת לדרגתו של תלמיד שאינו הגון וללמדו תורה, וקושר את גורלו עמו, עד כדי כך, שלמרות שיודע ש"תלמיד שגלה מגלין רבו עמו"³⁰ אינו מונע את עצמו ללמוד תורה, עד שמוכן לגלות למקומו של התלמיד, כדי להחזירו למוטב³¹.

ועבודה זו היא בדוגמת החיבור ד"ישראל ארי' לייב" - שלמרות היותו בדרגא ד"ישראל", עבודת הצדיקים, שאינם יורדים למטה מטה לעסוק בבירור דלעו"ז, מ"מ, מוסר את נפשו לרדת למטה מטה ולעסוק בבירור הלעו"ז, תוכן העבודה ד"ארי' לייב".

ח. והנה, הנהגה זו מצינו אצל משה רבינו:

על הפסוק³² "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל" - דרשו חז"ל³³: "כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר, הן באים בזכותך ואת בא בראשם, שנאמר וירא

(30) מכות י', א. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש רפ"ז.

(31) בענין זה - ראה גם שיחת כ"ף טבת שנה זו (לקו"ש חכ"ט ע' 33 ואילך).

(32) ברכה לג, כא.

(33) דב"ר פ"ב. ט.

ראשית לו גו' ויתא ראשי עם" (שיבוא בראשית העם לעתיד"³⁴).

כלומר: למרות גודל רצונו וחפצו של משה רבינו להכנס לארץ ישראל - מסר את נפשו להשאר במדבר יחד עם "דור דעה" שלו, כדי שבזכותו יבואו גם הם לארץ ישראל.

ויש להוסיף, שבענין זה רואים גם חיבור הפכים (מצד הענין ד"קדושים תהיו", "יכול כמוני") - שענין הקב"ע והמס"נ חודר בעבודה דכחות פנימיים, עד לרצון ותענוג, עד כדי כך, שהקב"ע והמס"נ גופא נעשה התענוג שלו:

רצונו וחפצו של משה רבינו הי' - כאמור - להכנס לארץ, ועד שהרבה להתפלל ולהתחנן להקב"ה שימלא³⁵ את רצונו וחפצו להכנס לארץ, וזאת - בהתאם למ"ע דתפלה, "שיהא אדם. . שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ותחינה"³⁶.

ואעפ"כ, כאשר אמר לו הקב"ה "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה"³⁷, "שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר"³⁸ - הנה לא זו בלבד שלא התפלל יותר על זה, אלא עוד זאת, שענין הקב"ע פעל שינוי ברצון ותענוג שלו, שכן, זהו ענינו של "עבד נאמן"³⁹, שבידעו שהרצון והתענוג של האדון כך וכך, נעשה הדבר רצון ותענוג שלו, אף שמלכתחילה הי' הרצון והתענוג שלו באופן אחר.

וזוהו הענין דחיבור הפכים - שהקב"ע והמס"נ גופא נעשה אצלו ענין של רצון ותענוג.

(34) פי' מהרז"ו שם.

(35) ראה דעת זקנים מבעה"ת ר"פ ואתחנן.

(36) רמב"ם ריש הל' תפלה.

(37) ואתחנן ג, כו.

(38) פרש"י עה"פ.

(39) ראה המשך תרס"ו ע' שט ואילך.

ט. ומענין לענין:

בהמשך להמוזכר לעיל אודות דברי הקב"ה למשה "רב לך", "שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר" - מובן וגם פשוט, שענין זה נאמר רק בנוגע לתפלתו על הכניסה לארץ;

משא"כ בנוגע לתפלה ובקשה על הגאולה - הרי אדרבה: רצונו של הקב"ה שבנ"י יבקשו ויתחננו ויפצירו אודות ענין הגאולה, ובלשון הכתוב⁴⁰: "עד מתי! ... "אלקים" אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט א-ל"! ...

וכפי שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בנוסח התפלה לבקש על הגאולה בכל תפלה ותפלה מידי יום ביומו:

בכל תפלה מהתפלות דימי החול מבקשים: "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . כי לישועתך קוינו כל היום", וכאמור, בכל תפלה, שלש פעמים ביום - לכל הפחות, שכן, בימי התעניות ("מתענית הצרות שגוזרין על הציבור") אומרים זאת פעם רביעית - בתפלת נעילה, כפי שהיו נוהגין להתפלל תפלת נעילה בכל תענית כדרך שמתפללין ביוהכ"פ⁴².

וגם בשבתות וימים טובים - מבקשים בכל תפלה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים", "עינינו" דייקא, ולא בדורות שלאח"ז! ... וכמו כן אומרים בנוסח הקדושה ד"כתר" - תפלה נעלית ביותר, שבה מודגש הענין שישראל מכתירים את הקב"ה, "כתר יתנו לך . . ועמך ישראל קבוצי מטה" - "הוא יושיענו ויגאלנו שנית בקרוב . . אחרית כבראשית".

והגע עצמך:

(40) תהלים עד, י.

(41) שם פג, ב.

(42) תענית רפ"ד ובפרש"י. רמב"ם הל' תעניות פ"ד הי"ח.

המצות עשה דתפלה היא, כאמור, "שיהא אדם . . שואל צרכיו שהוא צריך להם". אמנם, "כיון שגלו ישראל . . נתבלבלו שפתם . . וכיון שהי' מדבר אינו יכול לדבר כל צרכו בלשון אחת . . עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות . . (ש)יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן . . כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג"⁴³.

ובכן: אנשי כנסת הגדולה העריכו את דעתו של כאו"א מישראל, וראו שחפצו של כל איש ואיש וצרכי הציבור כולו הוא: "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . כי לישועתך קוינו כל היום", "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים!" וצורך זה נוגע לו כל כך, עד שחוזר ומבקש זאת בכל יום, וביום זה עצמו - כמה פעמים!!

בנוגע לתפלה ובקשה על ענין הגאולה - מוחל ומוותר הקב"ה על כך שיאמרו "הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר", וכל זה - כדי שע"י ריבוי התפלות והבקשות יפעלו בני"י את הגאולה!

יו"ד. ונחזור לעניננו - ההוראה בענין חיבור ב' אופני העבודה דצדיקים ובע"ת, כמרומו בחיבור השמות "ישראל ארי' לייב", שזהו גם תוכן החיבור ד"אחרי-קדושים", כנ"ל בארוכה.

והמעשה הוא העיקר - קיום הוראה זו בפועל, בין אם ילמדו זאת מתוכן השם הנ"ל, בין אם ילמדו זאת מפרשת השבוע, או שילמדו זאת ממקום אחר, העיקר - שיבואו הדברים בפועל ממש.

ולהעיר, שענין הנ"ל (שאינ כל נפק"מ מהיכן הוא הלימוד, שכן, העיקר הוא המעשה בפועל) מצינו גם ברמב"ם:

ידוע בכללי הרמב"ם⁴⁴ שדרכו ליקח הדרשה היותר פשוטה, ועד שמביא

(43) רמב"ם הל' תפלה שם ה-ד.

(44) יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד. וש"נ.

לפעמים פסוק שלא נזכר בגמרא מאחר שהוא מבואר יותר. וטעם הדבר (כמבואר שם) - דמכיון שאין כל נפק"מ לפועל אם הראי' היא מפסוק זה או מפסוק אחר, לכן, הביא הרמב"ם ראי' מפסוק המתקבל יותר ע"ד הפשט.

ובכן, גם כאן רואים את הנקודה האמורה - שלא משנה מניין נלמד הדבר, מכיון שהעיקר הוא - המעשה בפועל⁴⁵.

יא. ולאחרי כל האריכות - נחזור לעניננו שאין כל נפק"מ מהיכן ילמדו הוראה הנ"ל, שכן, המעשה הוא העיקר, להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני העבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, שתוכנם - לצאת ל"רשות-הרבים" כדי לקרב את היהודים הנמצאים שם ולעשות מהם בעלי-תשובה, ועי"ז נפעל גם אצלו העילוי ד"קדושים", כנ"ל בארוכה.

ויש לקשר ענין זה עם התחלת פרשת אמור שהולכים לקרוא בתפלת מנחה - "אמור גו' ואמרת", "להזהיר גדולים על הקטנים"⁴⁶.

הפירוש הפשוט הוא - ש"גדולים" צריכים לפעול ולקרב את ה"קטנים", שזהו תוכן העבודה דהפצת היהדות והמעיינות חוצה.

ועי"ז נפעל תוספת עילוי אצל הגדולים - כידוע פירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁷ ש"להזהיר" הוא מלשון "זוהר ואור", ע"ד מ"ש⁴⁸ "והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע", וזהו "להזהיר גדולים על הקטנים" - שענין הזוהר ואור אצל ה"גדולים" נפעל ע"י עבודתם עם הקטנים (ע"ד הפירוש הפשוט שהציווי לגדולים בא ע"י ומצד הקטנים). וכאמור, שע"י העבודה דעשית בעלי-תשובה נפעל אצל המשפיע העילוי ד"קדושים".

(45) כאן הי' ביאור מפורט ב"כלל" הנ"ל שברמב"ם, ואח"כ סיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:

(46) יבמות קיד, סע"א. הובא בפרש"י עה"פ.

(47) ד"ה זה היום עשה ה' תש"ח ספ"ב. וראה לקו"ש ח"ז ע' 151.

(48) דניאל יב, ג.

שנת הקהל תשס"ט

ועיקר כל העיקרים - שבקרוב ממש נזכה לזמן שבו יקויים היעוד "והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע", כולל - היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר"⁴⁹.
בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(49) ישעי' כו, יט.

(א) יציאות השבת שתיים שהן ארבע בפנים, ושתיים שהן ארבע בחוץ. פיצד. העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים, פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא, העני חיב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני, או שנטל מתוכה והכניס, בעל הבית חיב והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) יציאות השבת - הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת. והכנסות נמי קא קרי יציאות הואיל ומוציא מרשות לרשות, והאי דתני יציאות ולא תני הוצאות לישנא דקרא נקט, דכתיב (שמות טז) אל יצא איש ממקומו, ומיניה דרשינן הוצאה, אל יצא איש עם הכלי שבידו ללקוט המן: שתיים שהן ארבע - שתיים מן התורה, הוצאה והכנסה, לבעל הבית העומד בפנים, ברשות היחיד. ועל שתיים אלו חיב על שגגתו חטאת ועל זדונו כרת ועל התראתו סקילה כמו בכל שאר מלאכות של שבת: שהן ארבע - מדבריהם הוסיפו שתיים, לאסור לכתחילה היכא שהמלאכה נעשית על ידי שנים זה עוקר וזה מניח, דשנים שעשאוה פטורים, שנאמר (ויקרא ד) בעשותה אחת מכל מצות ה', העושה את כולה ולא העושה מקצתה. וכן בכל מלאכות של שבת אמרינן יחיד שעשאה חיב, שנים שעשאוה פטורים: ושתיים שהן ארבע בחוץ - שתיים מן התורה, הוצאה והכנסה, לעני העומד בחוץ, ברשות הרבים: שהן ארבע - מדבריהם הוסיפו שתיים, לאסור לכתחילה כשזה עוקר וזה מניח: פשט העני את ידו - ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו ככרות מבעל הבית - ולהכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאגב אורחיה קמשמע לן דמצוה הבאה בעבירה אסורה ותיבינן עליה: ונתן לתוך ידו של בעל הבית - דעביד ליה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד: או שנטל מתוכה והוציא - החפץ והניח ברשות הרבים, דעביד עקירה והנחה: העני חיב - שעשה מלאכה שלימה. והרי שתיים מן התורה לעומד בחוץ. ואף על גב דבעינן עקירה ממקום שיהיה בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים והנחה במקום שיהיה בו ארבעה על ארבעה וליכא, דיד העני ובעל הבית אין בה מקום שיהיה ארבעה על ארבעה, אמרינן בגמרא דידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, כיון שהיא עשויה להניח בה וליטול ממנה חפצים ואפילו גדולים הרבה: ובעל הבית פטור - פטור ומותר גמור, דהא לאו מידי עבד: פשט בעל הבית וכו' בעל הבית חיב - הרי שתיים מן התורה לעומד בפנים: פשט העני וכו' - דעביד העני עקירה מרשות הרבים: ונטל בעל הבית מתוכה - והניח בפנים, ועביד ליה בעל הבית הנחה ברשות היחיד: או שנתן לתוכה - דעביד ליה בעל הבית עקירה מרשות היחיד: והוציא - העני והניח ברשות הרבים: שניהם פטורים - שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלימה. אבל אסורים לעשות כן, שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלימה בשבת. הרי שתיים

וְנָטַל בְּעַל הַבַּיִת מִתּוֹכָהּ, אוֹ שָׁנְתָן לְתוֹכָהּ וְהוֹצִיא, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. פֶּשֶׁט בְּעַל הַבַּיִת אֵת יָדוֹ
לְחוּץ וְנָטַל הָעֵנִי מִתּוֹכָהּ, אוֹ שָׁנְתָן לְתוֹכָהּ וְהִכְנִים, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין:

(ב) לֹא יֵשֵׁב אָדָם לְפָנֵי הַסֵּפֶר סָמוּךְ לְמִנְחָה, עַד שִׁיתְפַּלֵּל. לֹא יִפְנֶס אָדָם לְמִרְחָץ וְלֹא
לְבִרְסָקִי וְלֹא לְאָכַל וְלֹא לְדִין. וְאִם הִתְחִילוֹ, אֵין מִפְּסִיקִין. מִפְּסִיקִין לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע,
וְאֵין מִפְּסִיקִין לְתַפִּילָה:

פירוש ר"ע מברטנורא

מדבריהם, אחת לעני בחוץ ואחת לבעל הבית בפנים. והוא דלא חשיב שתיים לכל אחד, עקירה
לעני ועקירה לבעל הבית הנחה לעני והנחה לבעל הבית, משום דלא חשיב אלא עקירות שהן
תחילת המלאכה ואיכא למיחש שמא יגמרנה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קחשיב:

(ב) לֹא יֵשֵׁב אָדָם לְפָנֵי הַסֵּפֶר - ואפילו בחול. ומשום דבעי למתני לא יצא החייט במחטו וכו'
שמא ישכח ויצא, ודמי לגזירה דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה שמא ישכח ולא יתפלל,
משום הכי תנא להו הכא. ואידי דזוטרן מילייהו פסיק ותני להו ברישא, והדר מפרש מילי
דשבת ומאריך בהן: סמוך למנחה - מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, וסמוך למנחה
היינו מתחלת שעה שביעית. ואע"פ שעונתה מרובה, גזרה שמא ישבר הזוג של ספרים אחר
שהתחיל להסתפר ותעבור עונת התפילה קודם שיתקננו וישלים התספורת: וְלֹא יִכְנַס לְמִרְחָץ
- סמוך למנחה, שמא יתעלף: וְלֹא לְבוֹרְסָקִי - מקום עיבוד העורות, דלמא חזי פסידא וקלקול
בעורות אם לא יניעם ממקומם ויתקנם, וימשך במלאכתו עד שתעבור עונת התפילה: וְלֹא
לְאִכּוּל - אפילו בסעודה קטנה, שמא ימשך בסעודה: וְלֹא לְדִין - אפילו בגמר דין שכבר שמעו
טענות בעלי דינין ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד, דלמא חזו טעמא ויסתרו מה שהיו
רוצים לפסוק וחוזר להיות תחילת הדין: וְאִם הִתְחִילוֹ - בחד מכל הני דאמרינן: אֵין מִפְּסִיקִין -
אלא יגמור ואחר כך יתפלל. והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפילה. והתחלת
התספורת משיניח מעפורת של ספרים בין ברכיו, הוא הסודר שנותן המתגלח על ברכיו כדי שלא
יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו, ואית דמפרשי משיסיר
הסודר שעליו שהוא ראשון להפשטת בגדיו. והתחלת הבורסקי משיחגור בין כתפיו את בתי
זרועותיו כדי להתעסק בעורות. והתחלת אכילה משיטול ידיו. והתחלת הדין משיתעטפו הדיינין
בטליתן לשבת לדין באימה וביראה, ואם היו מעוטפים ויושבים בדין ובא לפנייהם דין אחר סמוך
למנחה, הויא התחלת אותו הדין משפתחו בעלי הדין בטענותם: מִפְּסִיקִין לְקְרִיאַת שְׁמַע - מלתא
אחריתא נקט והכי קאמר, חברים העוסקים בתורה מפסיקים תורתם לקריאת שמע דזמנה קבוע
דכתיב (דברים ו) בשכבך ובקומך: וְאֵין מִפְּסִיקִין לְתַפִּילָה - שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו
אלא כגון רבי שמעון בר יוחאי וחביריו שתורתן אומנותן, אבל אנו הואיל ואנו מפסיקים תורתנו
לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפילה:

(ג) לֹא יֵצֵא הַחַיִּט בְּמַחְטוֹ - אפילו תחובה לו בבגדו, שמא ישכח ויצא, ואומן דרך אומנותו

(ג) לא יצא תחית במחטו סמוך לחשכה, שמא ישבח ויצא. ולא הלבלר בקלמוסו. ולא יפלה את כליו, ולא יקרא לאור הנר. באמת אמרו, החזן רואה היכן התינוקות קוראים, אבל הוא לא יקרא. כיוצא בו, לא יאכל הזב עם הזבה, מפני הרגל עברה:
 (ד) ואלו מן ההלכות שאמרו בעלית חנניה בן חזקיה בן גריון פשעלו לבקרו. גמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום:

פירוש ר"ע מברטנורא

חייב, שדרך האומנין לתחבן בבגדיהן כשיוצאין לשוק: שמא ישכח ויצא - משתחשך: הלבבלר - הסופר: בקלמוסו - התחוב אחורי אזניו כדרך הסופרים: ולא יפלה את כליו - מבער כנים מבגדיו. תרגום בערתי הקדש, פליתי: ולא יקרא לאור הנר - בספר, שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת. ואפילו היה הנר גבוה שתים ושלוש קומות לעולם אסור לקרות לאור הנר אלא אם כן יש עמו אדם אחר לשמרו, או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן הנר: החזן - מלמד תינוקות: מהיכן התינוקות קורין - מהיכן יתחילו לקרות, דבעיון מועט כי האי לא גזרינן שמא יטה. והתינוקות קורין לפני רבן לאור הנר, שאימת רבן עליהם: אבל הוא לא יקרא - כל הפרשה, מפני שאין אימתן עליו ושמירתן לא הויא שמירה. ומהאי טעמא נמי איכא למאן דאמר דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה שאין אימתה עליו: כיוצא בו - לעשות הרחקה מן העבירה אמרו לא יאכל הזב עם אשתו זבה ואע"פ ששניהם טמאים: מפני הרגל עבירה - שמתוך שהם מתיחדים יבוא לבעול זבה שהיא בכרת. זב וזבה לרבנותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר דודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה אפילו הכי לא יאכלו זה עם זה:

(ד) [ואלו] מהלכות - אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין: בעליית חנניה בן חזקיה - שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים דברי תורה, כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מד), כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מה) היכן נרמו קרבן זה בתורה, ונטמן חנניה בן חזקיה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: ושמונה עשר דבר גזרו בו ביום - שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למנין ורבו בית שמאי ופסקו כמותם כדכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות. וכולהו י"ח דבר מייתי להו בגמרא, ואלו הן: האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה ופוסל את התרומה במגעו, ששני פוסל בתרומה. הרי אלו שתי גזירות, אוכל אוכל ראשון ואוכל שני. והשונה משקין טמאים נעשה גם כן שני לטומאה ופוסל את התרומה, הרי שלש - וטעמא דגזור בהני, דזמנין דאכיל אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומה בפומיה בעוד שהאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו, וזמנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו. וגזרו על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום במים שאובין, ועל טהור גמור שנפלו על ראשו שלשה לוגין מים שאובין. הרי חמש גזירות.

פירוש ר"ע מברטנורא

וטעמא דגזור טומאה על הני לטמא אדם, לפי שהיו טובלין במי מערות סרוחין, והיו נותנין עליהם אחר כך מים שאובין להעביר סרחון המים, התחילו ועשאו קבע לומר לא מי המערות מטהרים אלא המים שאובין מטהרים, עמדו וגזרו עליהם טומאה, דלמא אתו לבטולי תורת מקוה וטבלי בשאובים. והגזירה הששית, שיהיו הספרים של כתבי הקודש פוסלין את התרומה במגע. שבתחילה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ספר תורה, אמרי האי קודש והאי קודש, כיון דחזו דקא אתו ספרים לידי פסידא, שהעכברים המצויין אצל האוכלין היו מפסידים את הספרים, גזרו שיהיו הספרים דהיינו תורה נביאים וכתובים במגען פוסלין את התרומה. והגזירה השביעית, גזרו על סתם ידים שפוסלות את התרומה, מפני שהידיים עסקניות הן ונוגעות בבשרו במקום הטינופת, וגנאי לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות והיא נמאסת על אוכליה. והגזירה השמינית, האוכלין שנטמאו במשקין שאותן המשקין נטמאו מחמת ידים שנגעו בהן קודם נטילה, גזרו על המשקין שיטמאו את האוכלין, שכל הדברים הפוסלין את התרומה מטמאין את המשקין להיות תחילה, גזירה משום משקין הבאים מחמת שרץ דאשכחן בהן שהן ראשונים מדאורייתא. והאי דגזור בכל טומאת משקין להיות תחילה ולא גזור נמי באוכלין גזירה משום [אוכלין] הבאים מחמת שרץ, היינו טעמא דאחמור רבנן במשקין משום דעלולים לקבל טומאה, שאינן צריכין תיקון הכשר להביאן לידי קבלת טומאה כמו האוכלין שצריכין נתינת מים להכשירן לקבל טומאה. והגזירה התשיעית, כלים שנטמאו במשקין שנטמאו המשקים בשרץ, שאע"פ שהם ראשון לטומאה, דאורייתא אין יכולים לטמא אדם וכלים, שאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה ולא ממשקין שנטמאו בשרץ שהם ראשונים, ורבנן גזור עליהו שיטמאו כלים גזירה משום משקה דוב וזבה, שהן רוקו ומימי רגליו, שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא. והגזירה העשירית, שיהיו בנות כותים נדות מעריסתן, כלומר מיום שנולדו, שתינוקת בת יומא מטמאה בנדה, וכותים לית להו מדרש זה, וכי חזיין לא מפרשי להו, הלכך גזור בהו רבנן. והגזירה האחת עשרה, שיהו כל המיטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע, והוא מלמד הבקר, ויש בהקפו טפח אבל אין בעביו טפח. ואע"פ שמן התורה אין אהל פחות מטפח, גזרו רבנן על כל המיטלטלין שיש בהקפן טפח שאם ראשן אחד האהיל על המת וראשן אחד על הכלים מביאין להן טומאת אהל, גזירה אטו מי שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה. והגזירה השתים עשרה, הבוצר ענבים לדרכן בגת המשקה היוצא מהן בשעת בצירה מכשירן לקבל טומאה ואע"פ שהולך לאיבוד ולא ניתא ליה, גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות דאז ניתא ליה במשקה היוצא מהן שהרי אינו הולך לאיבוד ומכשיר מן התורה. והגזירה השלש עשרה, שיהיו גידולי תרומה תרומה, ואפילו בדבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטנית, גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסורה באכילה ובא לזרעה, וגזור שתהא בשמה הראשון והרי היא תרומה טמאה, דחיישינן דלמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי למיכלה בטומאה. והגזירה הארבע עשרה, מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי ולא יטלטלנו פחות פחות מארבע אמות. והגזירה החמש עשרה והשש עשרה, אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין. והגזירה השבע עשרה, גזרו על פתן של עובדי כוכבים ועל שמנן ועל יינן ועל בנותיהן. וכולהו גזירה חדא היא, כדאמרינן גזרו על פתן משום שמנן, ועל שמנן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהן, ועל בנותיהן

(ה) בית שמאי אומרים, אין שורין דיו וסממנים וכרשינים, אלא כדי שישורו מבעוד יום. ובית הלל מתירין:

(I) בית שמאי אומרים, אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור, אלא כדי שיהבילו מבעוד יום, ולא את הצמר ליורה, אלא כדי שיקלט העין. ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים, אין פורשין מצודות תיה ועופות ודגים, אלא כדי שיצודו מבעוד יום. ובית הלל מתירין:

(II) בית שמאי אומרים, אין מוכרין לנכרי ואין טוענין עמו ואין מנביהין עליו, אלא כדי שיגיע למקום קרוב. ובית הלל מתירין:

(III) בית שמאי אומרים, אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי, אלא כדי שיעשו מבעוד יום. ובבבלין בית הלל מתירין עם השמש:

פירוש ר"ע מברטנורא

משום דבר אחר, כלומר משום עבודת כוכבים. והגזירה השמונה עשרה, גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה, כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור:

(ה) אין שורין דיו - סממנים שעושים מהם דיו לכתיבה: וסממנים - לצבע: וכרשינים - מאכל בהמה, ורגילים לשרות אותן במים תחלה, וקורין להם בערבי כרסני"ה, ובלע"ז ויצ"ש. וסברי בית שמאי אדם מוזהר על שביתת כלים כמו על שביתת בהמתו, והיינו טעמא דאין נותנין אונין, והיינו טעמא דאין פורשין מצודות. ונר הדולק בשבת וקדירה שעל גבי כירה דמודו בהו בית שמאי, [בדמפקר] אפקורי לכלים ושוב אינו מצווה על שביתתן: ובית הלל מתירין - משנתן המים מבעוד יום אע"פ שהן נישורין והולכין בשבת, דסברי על שביתת בהמה אדם מוזהר דאית בה צער בעלי חיים, אבל לא על שביתת כלים:

(ו) אונין - אגודות של פשתן מנופץ, ונותנין אותן בתנור ומתלבנים: שיהבילו - שיתחממו, שיעלה בהם ההבל: ליורה - של צבעים: אלא כדי שיקלוט את העין - שיקלוט הצבע מבעוד יום: ובית הלל מתירין - לתת לתוכו מבעוד יום ותהא קולטת כל הלילה. ולא שרו בית הלל אלא ביורה עקורה מן האש, שאם יש תחתיה אש בשבת אסור, גזירה שמא יחתה בגחלים - וצריך נמי שתהא היורה סתומה וטוחה בטיט, גזירה שמא יגיס ויהפך בה בשבת וחייב משום מבשל:

(ז) ולא טוענין עמו - על החמור: ולא מגביהים עליו - משאוי על כתפו. דמחזי כמסייעו להוליך המשאוי בשבת: אלא כדי שיגיע למקום קרוב - כלומר שיהא המקום שרוצה להוליכו קרוב שיוכל להגיע שם מבעוד יום: ובית הלל מתירין - כדי שיצא מפתח ביתו מבעוד יום:

(ח) לעבדן - מעבד העורות: מתירין עם השמש - בעוד שהחמה על הארץ קודם שתשקע:

(ט) כלי לבן - שהוא קשה לכבס וצריך שלשה ימים. ומחמירין על עצמן כבית שמאי. ואין

(ט) אָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין כְּלֵי לָבָן לְכוּבֵם נְכָרֵי שְׁלֹשָׁה יָמִים קִדְּם לַשַּׁבָּת. וְשׁוּיָן אֵלּוּ וְאֵלּוּ, שְׁטוּעֵנִין קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד נְעוּלֵי הַגֵּת:

(י) אֵין צוֹלִין בְּשָׂר, בְּצֶל וּבִיצָה, אֶלָּא כְּדֵי שְׂיִצּוּלוֹ מִבְּעוֹד יוֹם. אֵין נוֹתְנִין פֶּת לַתְּנּוֹר עִם חֲשֻׁכָה, וְלֹא חֲרָרָה עַל גְּבֵי גַחְלִים, אֶלָּא כְּדֵי שְׂיִקְרְמוּ פְּנֵיהָ מִבְּעוֹד יוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי שְׂיִקְרָם הַתְּחַתּוֹן שְׁלָה:

(יא) מְשַׁלְּשִׁין אֶת הַפֶּסַח בַּתְּנּוֹר עִם חֲשֻׁכָה. וּמֵאֲחִיזִין אֶת הָאוֹר בְּמִדּוֹרֵת בֵּית הַמוֹקֵד. וּבְגוּבּוֹלִין כְּדֵי שְׂיִאָחוּז הָאוֹר בְּרַבֵּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּפִתְחֵי כָּל שְׂהוּא:

פירוש ר"ע מברטנורא

הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אלא כבית הלל שמתירין עם השמש: ושׁוין - בית שמאי ובית הלל שטוענין את הזיתים מבעוד יום בקורת בית הבד. לאחר שטחנו הזיתים טוענין עליהם קורות כבדים והמשקה זב והולך מאליו כל השבת: ועגולי הגת - הנך דגת קרי עיגולין, שהיו דפין עבין עשוין בעיגול. ובהא מודו בית שמאי לבית הלל משום דאי נמי עביד להו בשבת ליכא חיוב חטאת, דאין נותנין קורה על גבי זיתים עד שטוחנין תחלה בריחים, וכן בענבים דורכים אותן ברגל תחלה, ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא אלא דלא נפיק שפיר כי השתא, הלכך לא דמי לדש:

(י) כדי שיצולו - כמאכל בן דרוסאי, והוא שליש בשול, ובכך הוא ראוי לאכילה ותו ליכא למגזר שמא יחתה בגחלים: חררה - עוגת רצפים: שיקרמו - תחילת אפיה עושין כמו קרום: פניה - שהם כלפי אויר התנור: כדי שיקרום התחתון - המדובק לחרס התנור, דהוא נאפה תחילה קודם שיקרמו הפנים שכלפי אויר התנור, ובהכי סגי. ואין הלכה כר' אליעזר:

(יא) משלשלין את הפסח - התנורים שלהן פיהן למעלה ומורידין הצלי לתוכו, להכי תני משלשלין: עם חשיכה - ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן, הכא שרי, דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים: ומאחיזין את האור - מעט בעצים של מדורת בית המוקד, ולא חיישינן שמא יבואו הכהנים להבעירה משתחשך, דכהנים זריזין הן: בית המוקד - לשכה גדולה היתה בעזרה שמטיקין בה מדורה תמיד והכהנים מתחממים שם לפי שהולכים יחפים על הרצפה של שיש: ובגבולין - צריך אדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברובה. וכמה ברובה, כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ואינה צריכה לקיסמין דקין תחתיה להבעירה: אף בפחמין כל שהן - כי היכי דמדורת בית המוקד מקילינן בבית המוקד לכהנים, כמו כן במדורת פחמים מקילינן לכל אדם ואין צריך להאחיז בהן האור אלא כל שהוא, שאין דרכה להיות כבה והולכת ולא אתו לחתויי בהו. והלכה כרבי יהודה, דליכא מאן דפליג עליה:

שבת פרק יד

(א) שמונה שרצים האמורים בתורה, הצדן והחובל בהן, חיב, ושאר שקצים ורמשים, החובל בהן פטור. הצדן לצדו, חיב, שלא לצדו, פטור. חיה ועוף שברשותו, הצדן פטור, והחובל בהן חיב:

(ב) אין עושין הילמי בשבת, אבל עושה הוא את מי המלח ומזבל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל. אמר רבי יוסי, והלוא הוא הילמי, בין מרבה ובין מועט. ואילו הן מי מלח המתרין. נותן שמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח:

(ג) אין אוכלין אזוביון בשבת, לפי שאינו מאכל בריאים, אבל אוכל הוא את יועזר ושותה

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) שמונה - החולד והעכבר כו' המנויין בפרשת ויהי ביום השמיני: הצדן חיב - שיש במינן ניצוד: והחובל בהן חיב - דיש להן עור, והוא לה חבורה שאינה חזרת, וחיב משום מפרק שהיא תולדה דדש. אי נמי, כיון דיש להן עור נצבע העור בדם הנצרר בו וחיב משום צובע: ושאר שקצים ורמשים - כגון תולעים וחלזונות ועקרבים: החובל בהן פטור - דאין להן עור: שלא לצורך פטור - דאין במינן ניצוד. חיה ועוף שברשותו הצדן פטור - שהרי ניצודים ועומדים הם: והחובל בהן חיב - דיש להן עור. ואין החובל חיב בכל הני דתנינן במתני' אלא בצריך לדם, אבל אם לא חבל אלא להזיק, הא קיי"ל כל המקלקלין פטורים:

(ב) אין עושין הילמי - מי מלח מרובים שנותנים לתוך ירקות שכובשין אותן להתקיים. אבל עושין מי מלח מועטים כדי לטבל בהן פתו או לתוך התבשיל: והלא הוא הילמי בין מרובה בין מועט - כלומר, אם המרובים אסורים אף המועטים אסורים, דיאמרו מלאכה מרובה אסורה ומלאכה מועטת מותרת. אלא אלו ואלו אסורים, מפני שהוא כמעבד ומתקן את האוכל הניתן בתוכו כדי שיתקיים: ואלו הן המותרין נותן שמן - בתוך המים בתחילה קודם שיתן המלח, או נותן שמן בתחילה לתוך המלח קודם שיתן את המים, דהשמן מעכבו, שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כוחו. אבל לא יתן מים ומלח בתחילה ואח"כ את השמן, דמשעה שנותן מים ומלח יחד הוא נראה כמעבד. ואין הלכה כרבי יוסי:

(ג) איזוב יון - מין אזוב שגדל בין הקוצים וממית התולעים שבמעים: שאינו מאכל בריאים - ומוכחא מילתא דלרפואה אכיל ליה, ואסור לאכלו בשבת גזירה שמא ישחוק סממנים דהוי תולדה דטוחן: אבל אוכל הוא את יועזר - דהרבה אוכלין אותו כשהן בריאים: יועזר - פולין

אבוברזעה. כל האכלין אוכל אדם לרפואה, וכל המשקין שותה, חוץ ממי דקלים וכוס עקרין, מפני שהן לירוקה. אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו, וסוד שמן עקרין שלא לרפואה:

(ד) החושש בשניו, לא יגמע בהן את החמין, אבל מטביל הוא כדרבו, ואם נתרפא נתרפא. החושש במתניו, לא יסוד יין וחמין, אבל סוד הוא את השמן, ולא שמן ורד. בני מלכים סבין שמן ורד על מפותיהן, שכן דרבם לסוד בחל. רבי שמעון אומר, כל ישראל בני מלכים הם:

פירוש ר"ע מברטנורא

בלע"ז, והוא מכלה התולעים שבכבד: אבוב רועה - עץ שגדל יחידי ואין לו ענפים וקורין אותו בערבי עצא"ל רע"י, והוא טוב למי שניזוק על ששתה מים מגולים: כל האוכלים אוכל אדם לרפואה - כל דבר שהוא אוכל והבריאים אוכלים אותו יכול אדם לאכלו בשבת אף על פי שהוא מתכוין לרפואה: חוץ ממי דקלים - הם שני אילנות ממיני הדקלים שהיו בארץ ישראל וביניהם מעין מים. והשותה מהם כוס ראשון מרפה הזבל שבמעיו, וכוס שני משלשל, וכוס שלישי מנקה את בני מעים עד שאדם מוציאם צלולים כדרך שהכניסם: וכוס של עקרין - לוקחין שרף אילן, שקורין לו בערבי זא"ג אלכסנדר"א, ועשב שקורין לו עשב"א אלסדו"ר, פירוש עשב של שמחה, וכרכום, וכותשין אותן ונותנין את עפרן בין, והאשה זבה שתשתה מהן ג' כוסות תרפא: מפני שהן לירוקה - בעל חולי הנקרא ירקון אם ישתה מהן ירפא מחולי הירקון אבל ישאר עקר ולא יוליד, ולכך נקרא כוס עקרין: לצמאו - אם אינו חולה:

(ד) לא יגמע את החומץ - ויפלוט, דמוכחא מילתא דלרפואה הוא. ואם מגמע ובולע, שפיר דמי: לא יסוך בהן יין וחומץ - דאין אדם סך מהן אלא לרפואה: אבל לא שמן ורד - לפי שדמיו יקרים, ומוכחא מילתא דלרפואה קעביד: שכן דרכן לסוך - בלא מכה: רבי שמעון אומר וכו' - ואין הלכה כרבי שמעון:

ר

שבת פרק יט

(א) רבי אליעזר אומר, אם לא הביא כלי מערב שבת, מביאו בשבת מוגלה. ובספנה, מכסהו על פי עדים. ועוד אמר רבי אליעזר, בורתים עצים לעשות פחמין ולעשות (כלי) ברזל. כלל אמר רבי עקיבא, כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת:

(ב) עושין כל צרכי מילה בשבת, מוהלין, ופורעין, ומוצצין, ונותנין עליה אספלגית וכמון. אם לא שחק מערב שבת, לועס בשניו ונותן. אם לא טרף יין ושמן מערב שבת, ינתן זה בעצמו וזה בעצמו. ואין עושין לה חלוק לבתחלה, אבל כורך עליה סמרטוט. אם לא התקין מערב שבת, כורך על אצבעו ומביא, ואפילו מתצר אחרת:

(ג) מרחיצין את הקטן, בין לפני המילה ובין לאחר המילה, ומזלפין עליו ביד, אבל לא

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי - איזמל למול את התינוק; מביאו בשבת מגולה - להודיע שחביבה מצוה זו שמחללים עליה את השבת; ובסכנה - שגזרו גזירה על המילה; מכסהו על פי עדים - שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא ולא יחשדוהו שהוא נושא שאר חפציו; ולעשות ברזל - כדי לעשות איזמל למילה; כל מלאכה שאפשר לעשותה - כגון מכשירי מילה, הואיל ואפשר לעשותן מערב שבת אין דוחין את השבת, ופליג אדרבי אליעזר: שאי אפשר לעשותה מערב שבת - כגון מילה עצמה שאי אפשר לה לעשות דזמנה בשמיני, דוחה שבת. והלכה כר' עקיבא:

(ב) מוהלין - חותך את הערלה; ופורעין - העור המכסה ראש הגיד; ומוצצין - את הדם, ואע"פ שהוא עושה חבורה שאין הדם ניתק מחיבורו אלא על ידי מציצה; אספלגית - תחבושת; לועס בשניו - דכל מה שאפשר לשנות משנה; אם לא טרף יין ושמן - רגילים היו שהיו טורפים בקערה יין ושמן ומערבין אותן יחד לרפואה על המילה כדרך שטורפים ביצים בקערה; חלוק - חתיכה של בגד נקובה, ומכניסין המילה באותו הנקב כדי שלא יחזור העור ויכסה את הגיד; לא התקין - לא הזמין; כורך על אצבעו - דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול; אפילו מתצר אחרת - לא מבעיא מבית לבית באותה חצר אע"פ שלא ערבו, אלא אפילו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמהם:

(ג) מרחיצין את הקטן - האי מרחיצין לאו כדרכו הוא, דתנא סיפא לפרושי רישא כיצד

בבבלי. רבי אלעזר בן עזריה אומר, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם באבים. ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליו את השבת, ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס:

(ד) מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, חיב. אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר:

(ה) קטן נמול לשמונה, לתשעה, ולעשרה, ולאחד עשר, ולשנים עשר, לא פחות ולא יותר. הא כיצד. פדרבו, לשמונה, נולד לבין השמשות, נמול לתשעה, בין השמשות של ערב

פירוש ר"ע מברטנורא

מרחיצין כגון לזלף ביד, אבל בכלי אפילו לזלף אסור, וכל שכן לרחוץ כדרכו: רבי אלעזר בן עזריה כו' - פליג אתנא קמא וסבר מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה וביום השלישי למילה נמי, בין בחמין שהוחמו בע"ש בין בחמין שהוחמו בשבת עצמו, דסכנת נפשות היא. והלכה כראב"ע: ספק בן שמונה חדשים ספק בן תשעה, דאי בן שמונה כאבן בעלמא הוא ואין מילת מדכתיב (בראשית טז) המול לכם כל זכר, לרבות אנדרוגינוס. ותנא קמא, ערלתו כתיב, מי שהוא כולו ערל, יצא זה שחציו נקבה. ואין הלכה כר' יהודה:

(ד) מי שהיו לו שני תינוקות וכו' - פליגי אמוראי בגמרא בגרסת משנה זו, והגרסא שתפסו רבותי עיקר כך היא, מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב. אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. והכי פירושה, שכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדברי הכל, שהרי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה כשהקדים ומל את של אחר השבת בשבת, ובהא אפילו רבי יהושע מודה. אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת ר' אליעזר מחייב חטאת, דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, ואע"ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה, ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת, סבירא ליה לר' אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת חייב. ור' יהושע פוטר, דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת פטור, כיון דסבור היה שברשות בית דין הוא עושה. והלכה כרבי יהושע:

(ה) נולד בין השמשות נמול לתשעה - שהרי יום שמיני של מחר הוא נימול, ושמא בין השמשות יום הוא ונימול לתשיעי. היה היום ערב שבת, אי אפשר למולו בשבת הבא, דשמא תשיעי הוא והויא לה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת, וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי. חל יום טוב להיות אחר השבת, אין מילה שלא בזמנה דוחה אותה ונימול לאחד

שַׁבָּת, נְמוּז לַעֲשָׂרָה, יוֹם טוֹב לְאַחַר שַׁבָּת, נְמוּז לְאַחַד עָשָׂר, שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה, נְמוּז לְשְׁנַיִם עָשָׂר. קָמַן הַחֹלֶלֶת, אֵין מוֹחֵלִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִבְרִיא:

(1) אֵלּוּ הֵן צִיצִין הַמְּעַכְבִּין אֶת הַמִּילָה, בְּשָׂר הַחֹפֶה אֶת רֹב הָעֶמְרָה. וְאֵינוֹ אוֹכֵל בְּתְרוּמָה.
וְאִם הָיָה בְּעַל בְּשָׂר, מִתְקַנּוֹ מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵינַן. מָל וְלֹא פָרַע אֶת הַמִּילָה, כְּאֵלּוּ לֹא מָל:

פירוש ר"ע מברטנורא

עשר: שני ימים טובים של ראש השנה - דקדושה אחת הן ואין מילה שלא בזמנה דוחה את יום
טוב השני של ראש השנה, נימול לשנים עשר: עד שיבריא - ויעברו עליו שבעה ימים שלמים
מעט לעת מיום שהבריא ואחר כך מלין אותו:

(ו) ציצין - כמין נימין של בשר שנשארו מן הערלה: עטרה - היא שפה גבוהה המקפת את
הגיד סביב וממנה משפע ויורד לראשו. ובשר החופה את רוב העטרה דקתני מתני' לא תימא
רוב הקיפה אלא אפילו רוב ג"בהה במקום אחד: ואינו אוכל בתרומה - אם כהן הוא, דכהן ערל
אסור לאכול בתרומה, נאמר בפסח (שמות י) תושב ושכיר לא יאכל בו, ונאמר בתרומה (ויקרא
כב) תושב כהן ושכיר לא יאכל בו, מה פסח אסור לערל אף תרומה אסורה לערל: ואם היה בעל
בשר - שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שניטלה הערלה כולה כאילו אותו בשר
חוזר וחופה את הגיד: מתקנו - ומשפע באיזמל מאותו עובי: מפני מראית העין - שלא יהיה
נראה כערל: ולא פרע - לא גילה: כאילו לא מל - וישוב ויפרע ואפילו סילק ידו ממנה. וכל זמן
שהוא מתעסק במילה בשבת חותך בין ציצין המעכבין בין ציצין שאין מעכבין; לאחר שסילק
ידו, על ציצין המעכבין חוזר, על ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר:

שבת פרק טו

(א) אלו קשרים שחיבין עליהן, קשר הנמלין וקשר הספנין. וכשם שהוא חיב על קשורין כך הוא חיב על התרין. רבי מאיר אומר, כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידייו אין חיבין עליו:

(ב) יש לה קשרים שאין חיבין עליהן כקשר הנמלין וכקשר הספנין. קושרת אשה מפתח חלוקה, וחומי סבכה ושל פסיקיא, ורצועות מנעל וסנדל, ונודות יין ושמן, וקברה של בשר. רבי אליעזר בן יעקב אומר, קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא. קושרין דלי

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) אלו קשרים - קשר הגמלים - שנוקבין לגמל בחטמו ונותנין בו רצועה וקושרין אותה קשר עולם. וכמו כן נוקבים בראש הספינה נקב ונותנין בו חבל וקושרין אותו קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם, והוי דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקים במשכן. וקשר של קיימא ואינו מעשה אומן, או מעשה אומן ואינו של קיימא, פטור אבל אסור, ואינו חיב עד שיהא של קיימא ומעשה אומן, ושאינו של קיימא ולא מעשה אומן מותר לכתחילה: וכשם שחיב על קישורין כך חיב על התירין - שכן צידי חלזון היו נצרכין לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימים כדי לקצרן או להרחיבן: השיכול להתירו - דלא הדקיה: אין חיבין עליו - ואפילו עשאו לקיימא. ואין הלכה כר"מ:

(ב) יש לה קשרים שאין חיבין עליהם - חטאת כמו שחיבים על קשר גמלים וקשר של ספנים, אלא פטור אבל אסור. ולא נזכרו קשרים הללו במשנה, ובגמרא מפרש כגון רצועה ארוכה שקושרים בטבעת שבחוטם הנאקה, וכמו כן חבל ארוך שקושרים בחבל העשוי כמין טבעת התלוי בנקב שבראש הספינה, ופעמים מניחה שם שבוע ושבועים ומתירה. וכן כל קשר שקושר אותו לעמוד כך זמן ידוע, לא שיהיה קיים לעולם, אין חיבין עליו: קושרת אשה מפתחי חלוק - כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרין של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין, דכיון דכל יומא שרי ליה לא דמי לקשר של קיימא ומותר לכתחילה: סבכה - מגבעת שעל הראש עשויה כעין רשת: פסיקיא - אזור רחב וחוטין תלויין בראשו לקשרו בהן: ונודות יין - של עור שכופפים פיהם וקושרין אותן. ואף על גב דאית לה תרתי איסרי, ולא אמרינן חד מינייהו בטולי מבטל לה והוי קשר של קיימא: וקדרה של בשר - פעמים שקושר בה בגד סביב לפיה. ואע"פ שיש לה דדין שיכולין להוציא המרק מהן בלא היתר הקשר, אפילו הכי לא הוי קשר: קושרין לפני בהמה - חבל ברוחב הפתח לנעול בפניה שלא תצא. וכן הלכה: קושרים דלי בפסיקיא - על פי הבור שיהיה קשור ותלוי שם, דפסיקיא לא מבטל ליה התם: אבל לא בחבל - דמבטל ליה

בפסיקתא, אבל לא בחבל. רבי יהודה מתיר. כלל אומר רבי יהודה, כל קשר שאינו של קיבא, אין חיבין עליו:

(ג) מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים, ומציעין את המפות מלילי שבת לשבת, אבל לא משבת למוצאי שבת. רבי ישמעאל אומר, מקפלין את הכלים ומציעין את המפות מיום הכפורים לשבת, וחלבי שבת קרבין ביום הכפורים. (אבל לא של יום הכפורים בשבת). רבי עקיבא אומר לא של שבת קרבין ביום הכפורים, ולא של יום הכפורים קרבין בשבת:

פירוש ר"ע מברטנורא

התם זהו קשר של קיימא: רבי יהודה מתיר - לא התיר רבי יהודה אלא בחבל של גרדי, שצריך לו למלאכתו ולא מבטל ליה התם. ורבנן סברי, אי שרית ליה חבל של גרדי יקשור נמי בשאר חבלים, דחבל בחבל מיחלף, והלכה כחכמים:

(ג) מקפלין את הכלים - בגדים שפושטן מקפלין אפילו ארבעה וחמשה פעמים כדי לחזור וללבשם בו ביום. ולא שנו אלא באדם אחד, אבל בשני בני אדם לא, שנראים כמתקנין. ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בבגדים חדשים שהם קשים ואינן ממהרים לקמוט, אבל ישנים קיפולן מתקנן טפי ומחזי כמתקן. ובחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים, אבל צבועים לא, שהצבועים קיפולן מתקנן ביותר. ובלבנים נמי לא אמרן אלא שאין לו בגדים אחרים להחליף, אבל יש לו בגדים אחרים להחליף לכבוד שבת, אסור לקפל: מיום הכפורים לשבת - כשחל יום הכפורים להיות בערב שבת, לפי ששבת חמור מיום כפור. ושל יום הכפורים אינן קריבין בשבת, דהוי כעולת חול בשבת: רבי עקיבא אומר - שוין הן, ואין קרבנו של אחד מהן קרב בחבירו. והלכה כרבי עקיבא:

1

סוכה פרק ד

(א) לולב וערבה, ששה ושבעה. ההלל והשמחה, שמונה. ספה ונסוף המים, שבעה. והחליל, חמשה וששה:

(ב) לולב שבעה ביצד, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה, ושאר כל הימים ששה:

(ג) ערבה שבעה ביצד, יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה שבעה, ושאר כל הימים ששה:

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) לולב וערבה - לולב לנטילה, וערבה להקיף המזבח: ששה ושבעה - לפי שפעמים דוחים את השבת והווי להו שבעה, ופעמים שאין דוחין ולא הווי אלא ששה. ולקמן מפרש להו ואזיל: וההלל - לגמור כל שמונה, מה שאין כן בפסח, לפי שימות החג חלוקים בקרבנותיהן: והשמחה - לאכול בשר שלמים בזמן המקדש דכתיב (דברים יז) ושמחת בחגך, ואין שמחה בזמן המקדש אלא בבשר שלמים דכתיב (שם כו) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת: סוכה - לישב בסוכה: ונסוך המים - בתמידי החג שחרית: החליל - בשמחת בית השואבה היו שמחים בחג לכבוד שאיבת נסוך המים, ומנגנים בחלילים וכנורות, ואותו חליל אינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב:

(ב) לולב שבעה - דיום ראשון דוחה שבת משום דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין, דכתיב (ויקרא כג) ולקחתם לכם בטום הראשון: ושאר כל הימים - אם חל יום טוב ראשון בשאר ימי החול, ונמצאת שבת בחול המועד, לא דחי. ואע"ג דכל שבעה היא מן התורה במקדש, העמידו חכמים גזירתם בשאר ימי החג, הואיל ואין להם עיקר מן התורה בגבולים. ובדין היה דאפילו בזמן הזה יהיה לולב דוחה את השבת ביום טוב ראשון של חג, אלא משום דלא בקיאינן בקביעא דירחא ושמא אין זה יום טוב ראשון, הלכך לא דחינן שבת מספיקא. וטעמא דגזרו שלא ליטול לולב בשבת והרי אין בנטילתו שום מלאכה אלא טלטול בעלמא, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד הברכה או סדר הנענועים ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים - והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה:

(ג) יום שביעי של ערבה כו' - דעבוד היכרא לדעת שהיא דאורייתא, כלומר הלכה למשה מסיני. ומשום האי היכרא תקון דשביעי שלה דוחה שבת במקדש, שבערבה היו מקיפים את המזבח. והאידינא אינה אלא מנהג נביאים שהנהיגו את העם ליטול ערבה בשביעי חוץ מערבה שבלולב, ואין מברכין עליה:

(ד) מצות לולב ביצד, (יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת), מוליכין את לולביהן לחר הבית, והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גב האצטבא, והזקנים מניחין את שלהן בלשפה. ומלמדים אותם לומר, כל מי שמגיע לולבי בירו, הרי הוא לו במתנה. למחר משפמין ובאין, והחזנין זורקין אותם לפניהם. והן מהטפין ומפין איש את חברו. וכשראי בית דין שבאו לידי ספנת, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו:

(ה) מצות ערבה ביצד, מקום היה למטה מירושלים, ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מרביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים, אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא. רבי יהודה אומר, אני והו' הושיעה נא. ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתן, מה הן אומרים, יפי לך מזבח, יפי לך מזבח. רבי אליעזר אומר, ליה ולך, מזבח. ליה ולך, מזבח:

(ו) כמעשהו בחל כד מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת ומניחים אותן בגינות של זהב, כדי שלא יכמושו. רבי יוחנן בן ברוקה אומר, חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח, ואותו היום נקרא יום הבוט חריות:

פירוש ר"ע מברטנורא

(ד) מצות לולב - ביום טוב ראשון של חג שחל להיות בחשבת ביצד: מוליכין את לולביהן מערב שבת: החזנים - שמשים שהיו שם לצרכי צבור: על גב האצטבא - רחבה של הר הבית מוקפת באצטבאות לישיב שם, ומסוככות למעלה מפני הגשמים: והזקנים - הדואגים שלא ידחפום למחר כשיבואו לקחת איש לולבו: ומלמדין - בית דין את כל העם לומר אם יבוא לולבי אל יד חברי הרי הוא שלו במתנה, כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול:

(ה) נקרא מוצא - בגמ' אומר ששמו קלני"א, ועוד היום כך שמו, והערבה מצויה שם. והמקום רחוק מירושלים מעט. ופירוש קלני"א, חפשי ממס. ולפיכך נקרא מוצא, שהיה מוצא ממס המלך בשביל הערבה שלוקחים משם: מורביות - ענפים גדולים גבוהים אחת עשרה אמה, ומניחים אותם על יסוד המזבח וראשיהן זקופין ומוטין על המזבח אמה: אני והו' - בגימטריא אנא ה'. ועוד הם שני שמות שבשם ע"ב - פירוש אחר, מי שאני והוא בצרה, על דרך עמו אנכי בצרה, הושיעה נא:

(ו) גיגיות - כלים של זהב מלאים מים כדי שלא יכמושו עליהן: חריות - ענפים של דקל היו מביאין בין בחול בין בשבת ולא ערבה, דכתיב כפות תמרים שנים הן, אחד ללולב ואחד למזבח - ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקה:

(I) מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן:

(II) ההלל ותשמחה שמונה פיצד, מלמד שחיב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג, כשאר כל ימות החג. ספה שבכה פיצד, גמר מלאכול, לא יתיר ספתו, אבל מוריד את הפלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של חג:

(III) גסוף המים פיצד, צלוחית של זרב מחזקת שלשת לגים היה ממלא מן השלות. הגיעו לשער המים, תקעו והריעו ותקעו. עלה בכבש ופנה לשמאלו, שני ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר, של סיד היו, אלא שהיו מושתרין פניהם מפני היין. ומנקבין כמין שני חטמין דקין, אחד מעבה ואחד דק, כדי שיהו שניהם פלין בבת אחת. מערבי של מים, מזרחי של יין. ערה של מים לתוף של יין, ושל יין לתוף של מים, יצא. רבי יהודה אומר, בלג היה מנסף כל שמונה. ולמנסף אומרים לו, הנבה ידך, שפעם אחת גסוף אחד על גבי

פירוש ר"ע מברטנורא

(I) מיד התינוקות שומטים את לולביהן - הגדולים שומטים לולבי התינוקות מידן של תינוקות: ואוכלים - הגדולים אתרוגיהן של תינוקות ואין בדבר משום גזל שכך נהגו משום שמחה. פירוש אחר, התינוקות משליכים לולביהן מידם ואוכלים אתרוגיהן בשביעי. אבל הגדולים אין אוכלים אתרוגיהן כל אותו היום, דכיון שהוקצה למצוה למקצת היום, הוקצה לכולו:

(II) לא יתיר - אגד שלה לסתרה דהא כל היום חובתה: אבל מוריד הוא ממנה הכלים נאים ומצעות נאות שהעלה לתוכה: מפני כבוד יום שייראה כמכין לקראתו [למקום] שיסעוד בו הלילה:

(III) מן השילוח - הוא מעין הסמוך לירושלים: מחזקת שלשת לוגין - [זהו] פחות שבנסכים, רביעית ההין לכבש: שער המים - אחד משערי עזרה נקרא כן על שם שבו מכניסין צלוחית של מים דניסוך החג: תקעו והריעו - משום שנאמר (ישעיה יב) ושאתם מים בששון: עלה בכבש - שהיה בדרומו של מזבח: ופנה לשמאלו - שנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית, וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה: שהיו משחירים פניהן - מחמת יין, דומין לכסף שהוא שחור מן הסיד: כמין שני חוטמין דקין - חוטם אחד בספל אחד ונקב אחד בחוטמו. והכהן מערה בפני הספלים והנסכים מקלחים ויורדים דרך החוטמין על גג המזבח ובמזבח היה נקב שבו היין והמים יורדין לשיתין של מזבח שהן חלולים ועמוקים מאד: אחד מעובה ואחד דק - אחד מהנקבים עב והוא אותו של יין, ואחד דק אותו של מים: כדי שיהיו כלין שניהן בבת אחת - שהמים ממחרין לצאת יותר מן היין, מפני שהיין עב יותר ומאחר לצאת, לפיכך היה הנקב של יין מעובה והנקב של מים דק, כדי שיהיו כלין בבת אחת: הכי גרסינן מערבי של מים. מזרחי של יין - הספלים היו

רגליו, ורגמוהו כל העם באַתְרוּגְיָהּ:

(י) כְּמַעֲשֵׂהוּ בַחַל כֶּךָ מַעֲשֵׂהוּ בַשַּׁבָּת, אֲלֵא שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מֵעֶרֶב שַׁבַּת חֲבִית שֶׁל זָהָב שְׂאִינָה מְקַדְּשֶׁת מִן הַשִּׁילוֹחַ, וּמְנִיחָה בַלְשָׁכָה. נִשְׁפָּכָה אוֹ נִתְגַּלְתָּה, הָיָה מְמַלֵּא מִן הַפִּיזוֹר, שְׁתִּינֵן וְהַמִּים הַמְגֻלִּין, פְּסוּלִים לְגַבֵּי הַמְּזֻבָּח:

פירוש ר"ע מברטנורא

נתונים אצל הקרן סמוכים זה לזה, זה לפני זה, אחד לצד מערב ואחד לפניו ממנו דהיינו למזרח: ר' יהודה אומר כו' - בתרתי פליג. אשלשת לוגין ואשבעה דקאמר תנא קמא. ואתא רבי יהודה למימר אף בשמיני מנסכים. ואין הלכה כרבי יהודה: הגבה את ירך - כדי שנראה אם תתן מים בספל. לפי שצדוקים אין מודים בניסוך המים:

שפעם אחת ניסך צדוקי אחד את המים על רגליו:

(י) שאינה מקודשת - שלא נתחנכה לעבודת מזבח. דאי הוה מייתי במקודשת אפסילו להו בלינה, שכלי שרת מקדשין כדכתיב (שמות ל) כל הנוגע בהם יקדש, וכל הקדוש קדושת הגוף נפסל בלינה: היה ממלא מן הכיור - ואע"פ שהכיור הוקדש לכלי שרת ומקדש את מימיו לא היו נפסלים בלינה, לפי שהיו משקיעים אותו מבערב בבור, כדאמר ביומא [פרק ג] אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה: שהמים והיין המגולין - היינו טעמא דנתגלה ממלא מן הכיור ולא היה מנסך [מהין] שהמים [והיין] המגולין פסולים לגבי המזבח:

א

ברכות פרק ה

(א) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום. אפלו המלך שואל בשלומו, לא ישובנו. נאפלו נחש פרוך על עקבו, לא יפסיק:

(ב) מזכירין גבורות גשמים בתחית הפתים, ושואלין הגשמים בברכת השנים, והבדלה בחונן הדעת. רבי עקיבא אומר, אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. רבי אליעזר אומר, בהודאה:

(ג) האומר על קן צפור יגיעו רחמים, ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים, משתקין אותו. העובר לפני התבה וטעה, ועבר אחר תחתיו, ולא יהא סרבן באותה שעה. מנין הוא מתחיל, מתחלת הברכה שטעה בה:

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) מתוך כבוד ראש - הכנעה ומורא דכתיב (תהלים ב) עבדו את ה' ביראה, ועבודה זו תפלה היא: שוהים שעה אחת - במקום שבאו להתפלל: אפילו המלך שואל בשלומו - ודוקא מלך ישראל, אבל מלך עכו"ם פוסק, שלא יהרגנו: אפילו נחש כרוך על עקבו - דוקא נחש, שרוב פעמים אינו נורש, אבל עקרב, או אפעה, מן הדברים שודאי נושכים וממיתים, פוסק:

(ב) מזכירין גבורות גשמים - משיב הרוח, שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבת. ומפני שהגשמים אחת מגבורותיו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב (איוב ה) עושה גדולות עד אין חקר הנותן מטר על פני ארץ, משום הכי קרי להו גבורות גשמים: ושאלה - ותן טל ומטר, לשון בקשה: בברכת השנים - מתוך שהן פרנסה, קבעו שאלתן בברכת פרנסה: והבדלה - במוצאי שבת: בחונן הדעת - שהיא ברכה ראשונה של חול. ובירושלמי אמרו, מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת, שאם אין דעה, הבדלה מנין. וכן הלכה:

(ג) על קן צפור יגיעו רחמים - כמו שהגיעו רחמים על קן צפור וגזרת לא תקח האם על הבנים, כן חוס ורחם עלינו: משתקין אותו - שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים, והן אינן אלא גזרות מלך על עבדיו: על טוב יזכר שמך - משמע על טובתך נודה לך, ועל הרע לא נודה. והרי אנו חייבין לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה: מודים מודים - דמחזי כמקבל עליו שתי אלהות. ומפרש בירושלמי, הדא דתימא בצבור, אבל ביחיד תחנונים הם: ולא יהא סרבן באותה שעה - כדרך שאר יורדים לפני התיבה שצריך לסרב פעם ראשונה, אבל זה לא יסרב כשאומרים

(ד) העובר לפני התבה, לא יענה אחר הכהנים אמן, מפני הטרופי. ואם אין שם פהן אלא הוא, לא ישא את כפיו. ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו, רשאי:

(ה) המתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם שלית צבור הוא, סימן רע לשולחיו, מפני ששלוטו של אדם פמותו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולים ואומר, זה חי וזה מת. אמרו לו, מנין אתה יודע. אמר להם, אם שגורה תפלתי בפי, יודע אני שהוא מקבל ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף:

פירוש ר"ע מברטנורא

לו לך רד, לפי שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך:

(ד) לא יענה אחר הכהנים אמן - בסוף כל ברכה, כמו ששאר צבור עונים: מפני הטרופי - שלא תטרופ דעתו ויטעה, לפי ששליח צבור הוא צריך להתחיל ברכה שניה, ולהקרות להן מלה במלה, ואם יענה אמן, לא יוכל לכיין ולחזור לתפלתו מהר ולהתחיל הברכה שראוי שיתחיל: לא ישא את כפיו - שמא לא יוכל לכיין ולחזור לתפלתו להתחיל שים שלום, שתהא דעתו מטורפת מאימת דצבורא: ואם הבטחתו - כלומר אם בטוח הוא שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הצבור:

(ה) אם שגורה תפלתי - סדורה בפי במרוצה ואיני נכשל בה: שהוא מטורף - שהחולה מטורף כמו אך טרוף טורף (בראשית מד) פירוש אחר, לשון טורפים לו תפלתו בפניו (בגמרא ה:), כלומר, התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מקובלת:

בר

שבת פרק יג

- (א) רבי אליעזר אומר, האורג שלשה חוטיין בתחלה ואחד על האריג, תיב. ותכמים אומרים, בין בתחלה בין בסוף שעורו שני חוטיין:
- (ב) העושה שני בתי גירין בנירין, בקרום, בנפה, בכברה ובסל, תיב. ותתופר שתי תפירות, והקורע על מנת לתפור שתי תפירות:
- (ג) הקורע בחמתו ועל מתו, וכל המקלקליו, פטורין. והמקלקל על מנת לתקן, שעורו כמתקן:
- (ד) שעור המלבן והמנפץ והצובע והטונה, כמלא רחב הסיט כפול. והאורג שני חוטיין, שעורו כמלא הסיט:

פירוש ר"ע מברטנורא

- (א) רבי אליעזר אומר האורג שלשה חוטיין בתחלה - אם זו תחילת אריגתו של בגד, אינו חייב עד שיארוג שלשה חוטיין. ואם מוסיף הוא על האריג, שיעורו באחד, דמצטרף עם השאר. ואין הלכה כרבי אליעזר:
- (ב) שתי בתי גירין - שנתן שני חוטיין של שתי בניר שקורין ליצ"ש: בנירים - מפרש בגמרא שמרכיב שני פעמים [כל] חוט של שתי בניר ובפעם השלישית מרכיבו על חוט המורכב על הקנה: בקירוס - יריעה ארוגה מסיב של דקל:
- (ג) הקורע על מתו וכו' - במת שאינו חייב לקרוע עליו הוא דהוי מקלקל ופטור, אבל על מת שחייב לקרוע עליו, מתקן הוא וחייב: ובחמתו וכל המקלקלים פטורין - הא מתניתין אדחיא לה. והלכה שהקורע בחמתו חייב, שאע"פ שמקלקל הוא אצל הבגד, מתקן הוא אצל יצרו ודעתו מתיישב עליו בכך:
- (ד) המלבן - את הצמר, והמנפץ, והצובעו, והטסוה ממנו, שהן כולן אבות מלאכות, שיעורן כדי שיטוה מאותו הצמר חוט ארוך כמלא רוחב הסיט כפול. והסיט הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיוכל אדם להרחיבו, וכשיעור הריוח הזה שתי פעמים הוא הסיט כפול. וריוח שבין גודל לאצבע פעם אחת הוא גם כן כמלא רוחב הסיט כפול, מפני שיש בו כפלים כאותו שיש בין אמה לאצבע: האורג שני חוטיין - שיעורן ברוחב הבגד כמלא הסיט, שאף על פי שלא ארגן על פני כל רוחב הבגד חייב:

(ה) רבי יהודה אומר, הצד צפור למגדל וצבי לבית, חיב. ותכמים אומרים, צפור למגדל, וצבי לבית ולחצר ולביבין. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל הביבין שוין. זה הפלל, מחסר צידה, פטור, ושאינו מחסר צידה, חיב:

(ו) צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו, חיב. נעלו שנים, פטורין. לא יכל אחד לנעל ונעלו שנים, חיבין. ורבי שמעון פוטר:

(ז) ישב האחד על הפתח ולא מלאהו, ישב השני ומלאהו, השני חיב. ישב הראשון על הפתח ומלאהו, ובא השני וישב בצדו, אף על פי שעמד הראשון והלך לו, הראשון חיב והשני פטור. הא למה זה רומה. לנועל את ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו:

פירוש ר"ע מברטנורא

(ה) הצד צפור - עד שהכניסו למגדל של עץ, ארמאריא"ו בלע"ז, חיב, שזו היא צידתו. אבל אם הכניסו לבית, אינו ניצוד בכך. וצבי ניצוד משהכניסו לבית ונעל בפניו, אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה: ולביבין - קרפיפות המוקפים חומה, שמכניסין שם חיות ונשמרים שם: כל המחוסר צידה - שקשה לתפשו שם, כגון שאינו מגיע לו בשחיה אחת ששוחה לתפשו. והלכה כרשב"ג [דמפרש] למלתייהו דרבנן:

(ו) צבי שנכנס - מאליו לבית ונעל אחד בפניו, זו היא צידתו: נעלו שנים פטורים - דהווי להו שנים שעשאוה: לא יוכל אחד לנעול - אורחיה הוא לנועלו בשנים, והרי לכל אחד מלאכה, דבלאו איהו לא מתעבדא: ורבי שמעון פוטר - ואין הלכה כרבי שמעון:

(ז) השני חיב - שהוא צד אותו: הא למה זה רומה - מאחר שניצוד על ידי הראשון: לנועל את ביתו לשמרו - ולא לצוד: ונמצא צבי שהוא ניצוד כבר שמור בתוכו - כך זה, אף על פי שעמד הראשון, אין זה אלא כשומרו לצבי שהיה לו מאתמול. והשני פטור האמור במתניתין, פטור ומותר:

1

יומא פרק ח

(א) יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. והמלך והפלה ירחצו את פניהם. והחיה תנעול את הסנדל, דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין:

(ב) האוכל ככותבת הנפה פמוה וכנרעינתה, והשוטה מלא לגמיו, חיב. וכל האכלין מצטרפין לככותבת. כל המשקין מצטרפין למלא לגמיו. האוכל ושוטה אין מצטרפים:

(ג) אכל ושתה בהעלם אחר, אינו חיב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה, חיב שתי חטאות. אכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, ושתה ציר או מרים, פטור:

(ד) התינוקות, אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתים,

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה - אע"ג דבאכילה ובשתיה ענוש כרת, משום דבעי למתני שאר עינויין דלית בהו כרת, תנא אסור. והני חמשה עינויין כנגד חמשה עינויין הכתובים בתורה. דשבת שבתון דאמור אל הכהנים, ושבת שבתון דאחרי מות, ובעשור לחודש דבחומש הפקודים, ואך בעשור לחודש דאמור אל הכהנים, והיתה זאת לכם לחוקת עולם דאחרי מות, בכולהו כתיב תענו ועניתם - והני דמתני נמי חמשה עינויין נינהו, דשתיה ואכילה אחת הן: המלך - צריך שיתראה נאה, דכתיב (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: והכלה - צריכה נוי כדי לחבבה על בעלה. וכל שלשים יום קרוים כלה: והחיה - יולדת: תנעול - מפני הצנה: דברי ר' אליעזר - אכולהו קאי, אמלך וכלה וחיה. והלכה כר' אליעזר:

(ב) ככותבת - תמרה גסה. והיא פחות מכביצה - ואע"ג דכל שיעורי אכילה בכזית, היינו משום דכתיב בהו אכילה, אבל הכא דלא כתיב אלא אשר לא תעונה, גמירי, דבציר מככותבת לא מיתבא דעתיה והוי מעונה. ומיהו קיימא לן דחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין חייבין כתר ולא לוקין אלא על כשיעור: כמלא לוגמיו - כל שאילו יסלקנו לצד אחד יהיה אותו הצד בולט ונראה, נקרא מלא לוגמיו, ושיעור זה באדם בינוני הוא פחות מרביעית:

(ג) אינו חיב אלא חטאת אחת - דמחד קרא נפקי אכילה ושתיה וחד שמא הוא: אכל ועשה מלאכה - מתרי קראי נפקי, ותרי שמות נינהו:

(ד) אין מענין אותם - אין חייבין למנוע מהן מאכל: מחנכין אותן - לשעות. היה רגיל לאכול

בשביל שיהיו רגילין במצות:

(ה) עברה שהריחה, מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאים. ואם אין שם בקיאים, מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די:

(ו) מי שאחזו בלמוס, מאכילין אותו אפלו דברים טמאים עד שיאורו עיניו. מי שנשכו כלב שוטה, אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורבי מתיא בן חרש מתיר. ועוד אמר רבי מתיא בן חרש, החושש בגרונו, מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת:

(ז) מי שנפלה עליו מפלת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי ספק

פירוש ר"ע מברטנורא

בארבע שעות מאכילין אותו בחמש או בשש כפי כח הבן: קודם לשנה - שנה אחת קודם לפרקו. אם התינוק חולה ותש כוחו ואינו יכול לסבול: וקודם לשנים - או שתי שנים קודם פרקו. אם התינוק בריא. ופרקו הוי, התינוקת בת שתיים עשרה שנה ויום אחד שאין דרכת להביא סימנים עד זמן זה ואז היא בת עונשין, ופרקו של תינוק הוי בן שלש עשרה שנה ויום אחד וקודם זה אינו בר עונשין:

(ה) עובר שהריחה - העובר מריח ריח התבשיל והיא מתאוה לו, ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים: על פי בקיאים - רופאים מומחים באומנותן: אין שם בקיאים מאכילין אותו על פי עצמו - הכי מפרשא מתני' בגמרא, במה דברים אמורים דסומכין על דברי בקיאים, בזמן שהחולה אומר אינו צריך או שותק, אבל אמר צריך, אין שם בקיאים כלל, כלומר אין בקיאותן חשובה לכלום אבל מאכילין אותו על פי עצמו ואע"פ שהבקיאים אומרים אינו צריך:

(ו) בולמוס - חולי האוחז מחמת רעבון ומסוכן למות. וכשמראיתו חוזרת, בידוע שנתרפא: כלב שוטה - רוח רעה שורה עליו. וסימנים שלו, פיו פתוח, רירו נוטף, אזניו סרוחות, וזנבו מונחת לו בין ירכותיו, ומהלך על צדי רשות הרבים, ויש אומרים אף נובח ואין קולו נשמע: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו - ואע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ור' מתיא בן חרש מתיר - קסבר רפואה גמורה היא. ואין הלכה כר' מתיא בן חרש: החושש בשניו - שמתחיל בשר החניכים להתאכל ומשם הולך לחיך ולגרון: מטילין לו סם - שורש עשב לרפואה: לו היום, שמא ימות לשבת הבאה, וכגון דאמזוהו לשתות סם זה לתמניא יומי, ויומא קמא שבתא, מהו דתימא לעכבינהו עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא, קמשמע לן:

(ז) מפקחין עליו - חופרין את הגל ומחפשין אחריו. ואם בדקו עד חוטמו, בין מלמעלה למטה, בין מלמטה למעלה, ולא מצאו בו נשמה, בידוע שהוא מת ושוב אין מפקחין עליו דכתיב

ישראל, מפקחין עליו את הגל. מצאוהו חי, מפקחין עליו. ואם מת, ינחתוהו:

(II) חטאת ואשם ודאי מכפרין. מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. התשובה מכפרת על עברות קלות על עשה ועל לא תעשה. ועל החמורות היא תולה עד שיבוא יום הכפורים וכפר:

(III) האומר, אֶחָטָא וְאֶשָׁם, אֶחָטָא וְאֶשָׁם, אֵין מִסְפִּיקין בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אֶחָטָא וְאֶשָׁם, אֶחָטָא וְאֶשָׁם, אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֵבְרוֹ, אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, עַד שִׁירְצָה אֶת חֵבְרוֹ. אֶת זוּ

פירוש ר"ע מברטנורא

(בראשית ז) כל אשר נשמת רוח חיים באפו: מצאוהו חי מפקחין עליו - לא נצרכא אלא שראו בו שאי אפשר שיחיה אלא חיי שעה ומיד הוא מת, קמשמע לן דמפקחין עליו בשביל אותו חיי שעה: מת אין מפקחין עליו - הא קא משמע לן דאפילו לדברי האומר מצילין את המת מפני הדליקה, בהא מודה דאין מפקחין. דגבי דליקה התירו לטלטל המת ולהוציאו, דאי לא שרית ליה אתי לכבווי מתוך שאדם בהול על מתו. אבל הכא אי לא שרית ליה לפקח את הגל מאי אית ליה למעבד דתהוי איסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הא:

(ח) חטאת ואשם ודאי מכפרים - עם התשובה. ולא חש התנא להזכירה, דמסתמא כשהוא מביא חטאתו ואשמו כבר עשה תשובה, שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן: אשם ודאי - כגון אשם גזילות ואשם מעילות: על עשה ועל לא תעשה - הניתק לעשה, תשובה מכפרת. אבל לא תעשה שיש בה מלקות, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. ומסקנא דמלתא בגמרא, שאם הזיד בעשה ובלאו הניתק לעשה או שגג בלא תעשה שיש בה מלקות, ועשה תשובה, אינו זו משם עד שמוחלין לו - ואם הזיד בלאו שיש בו מלקות שתובה תולה ויום הכפורים מכפר. ואם שגג בחייבי כריתות ומיתות בית דין, החטאת מכפרת עם התשובה - ואם הזיד בהם, תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין. והני מילי, כשלא חלל את השם, כלומר שלא חטא והחטיא אחרים. אבל אם חלל את השם, אין כפרתו נגמרת עד שימות. וכל זה בזמן שאין שם שעיר המשתלח, אבל בזמן שיש שעיר המשתלח, הוא מכפר על כל העבירות קלות וחמורות, חוץ מעבירות שבין אדם לחבירו שאין מתכפר לו עד שיצה את חבירו:

(ט) אֶחָטָא וְאֶשָׁם וְאֶשָׁם וְאֶשָׁם - תרי זמני: אין מספיקין בידו וכו' - שכיון שעבר עבירה ושנה בה, שוב אינו פורש ממנה לפי שדומה עליו כהיתר:

דַּרְשׁ רַבִּיאֲלֵעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, (ויקרא טז) מְכַל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ, עֲבֵרוֹת שְׂבִין אָדָם לְמָקוֹם, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שְׂיִרְצֶה אֶת חִבְרוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲשֶׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטְהַרִּין, וּמִי מִטְהַר אֶתְכֶם, אֲבִיכֶם שְׁבַע־מֵיִם, שְׁנֵאָמַר, (יחזקאל לו) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם. וְאָמַר, (ירמיה יז) מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ, מַה מִּקְוֵה מִטְהַר אֶת הַטְּמֵאִים, אַף הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִטְהַר אֶת יִשְׂרָאֵל:

ח

ברכות פרק ב

(א) הִיָּה קוֹרָא בתורה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּקְרָא, אִם פְּנֵי לְבוֹ, יֵצֵא. וְאִם לְאוֹ, לֹא יֵצֵא. בְּפִרְקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמְשִׁיב, וּבְאֲמֻצֵּעַ שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיְרָאָה וּמְשִׁיב, דְּבִרַי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּאֲמֻצֵּעַ שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיְרָאָה, וּמְשִׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, בְּפִרְקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם:

(ב) אֵלּוּ הֵן בֵּין הַפִּרְקִים, בֵּין בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה לְשֵׁנִיתָ, בֵּין שְׁנִיתָ לְשִׁמְעָ, וּבֵין שְׁמַע לְוְהִיָּה אִם שְׁמַעָ, בֵּין וְהִיָּה אִם שְׁמַע לְוִיאָמֵר, בֵּין וִיאָמֵר לְאַמְתָּ וַיֵּצִיב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּין וִיאָמֵר לְאַמְתָּ וַיֵּצִיב לֹא יִפְסִיק. אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָתָ, לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לְוְהִיָּה אִם שְׁמַעָ, (אֵלָּא כְּדִי) שְׁיִקְבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחַלְּתָ, וְאַחַר כֵּן יִקְבֵּל עָלָיו עַל מַצּוֹת. וְהִיָּה אִם שְׁמַעָ לְוִיאָמֵר, שְׁוְהִיָּה אִם שְׁמַעָ נוֹהֵג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וִיאָמֵר אֵינּוּ נוֹהֵג אֵלָּא בַּיּוֹם (בְּלִבְדָּ):

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) הִיָּה קוֹרָא בתורה - פרשת קריאת שמע: והגיע זמן - קריאת שמע: אם כיון לבו יצא - לדברי האומר מצות צריכות כוונה, צריך לפרש אם כיון לבו שיהא מתכוין לצאת ידי חובתו. והאומר מצות אין צריכות כוונה, מפרש אם כיון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן, לאפוקי קורא להגיה שאינו קורא התיבות כנקודתן, אלא קורא ככתיבתן כדי להבין בחסרות ויתרות, דבקריאה כזו לא יצא. ואנן קיימא לן כמאן דאמר מצות צריכות כוונה: בפרקים - לקמן במתניתין מפרש מה הם הפרקים: שואל מפני הכבוד - שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום, כגון אביו או רבו או שגדול ממנו בחכמה: ומשיב - ואין צריך לומר שמשיב להם שלום אם הקדימו לו: ובאמצע - הפרק: שואל מפני היראה - אדם שהוא ירא מפניו שמא יהרגהו, ואין צריך לומר שמשיב לו שלום, אבל מפני הכבוד לא: רבי יהודה אומר באמצע - הפרק שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו, ומשיב שלום למי שמוטל עליו לכבדו: ומשיב שלום לכל אדם - שהקדים לו שלום. והלכה כר' יהודה. ובכל מקום שאסור להפסיק כך אסור לדבר בלשון הקודש כמו בשאר לשונות:

(ב) בֵּין וִיאָמֵר לְאַמְתָּ וַיֵּצִיב לֹא יִפְסִיק - דכתיב (ירמיה י) וְה' אֱלֹהִים אִמַּת, הִלְכָךְ אֵין מִפְּסִיקִין בֵּין ה' אֱלֹהֵיכֶם לְאַמְתָּ וְכֵן הִלְכָה: וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ נוֹהֵג בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה - דכתיב בה (דברים יא) וְלִמְדַתֶּם אוֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם, וְתִלְמֹד תוֹרָה נוֹהֵג בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה: וִיאָמֵר אֵינּוּ נוֹהֵג אֵלָּא בַּיּוֹם - דאית ביה פרשת ציצית שאינה נוהגת בלילה, דכתיב (במדבר טו) וראיתם אותו:

(ג) הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו, יצא. רבי יוסי אומר, לא יצא. קרא ולא דקדק באותיותיה, רבי יוסי אומר יצא, רבי יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע, לא יצא. קרא וטעה, יחזר למקום שטעה:

(ד) האמנין קורין בראש האילן או בראש הנדבך, מה שאינן רשאים לעשות פן בתפלה:

(ה) חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון עד מוצאי שבת, אם לא עשה מעשה. מעשה ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא. אמרו לו תלמידיו, (לא) למדתנו,

פירוש ר"ע מברטנורא

(ג) רבי יוסי אומר לא יצא - דכתיב שמע, השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו ותנא קמא סבר, שמע בכל לשון שאתה שומע. והלכה כתנא קמא: ולא דקדק באותיותיה - להוציאן בשפתיו יפה. בשתי תיבות שהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה הראשונה נגמרת, כגון על לבבך, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, אם אינו נותן ריוח ביניהם להפרידם, נמצא קורא אותם שתי אותיות כאות אחת: רבי יוסי אומר יצא - והלכה כרבי יוסי. מיהו לכתחילה צריך לדקדק באותיותיה. וכן יזוהר שלא יניח הנד, ולא יניד הנח. ולא ירפה החזק, ולא יחזק הרפה. וצריך להתיו זיין של תזכרו שלא יהא נראה כאומר תשכרו בשיין, כלומר כדי שתרכו שכר, שהרי אין ראוי לשמש את הרב על מנת לקבל פרס: הקורא למפרע - הקדים פסוק שלישי לשני, ושני לראשון, וכיוצא בזה: לא יצא - דכתיב: והיו הדברים, בהוייתן יהיו, כלומר כמו שהן סדורין בתורה. ומיהו אם הקדים פרשת ויאמר לפרשת והיה אם שמוע, ופרשת והיה אם שמוע לשמע, נראה דאין זה חשוב למפרע ויצא, שהרי אינן סדורות זו לאחר זו בתורה: יחזור למקום שטעה - אם בין פרק לפרק טעה, שאינו יודע באיזה פרק הפסיק ולראש איזה פרק יחזור, חוזר להפסק ראשון, שהוא והיה אם שמוע. והרמב"ם אומר שהוא ואהבת את ה', ואם באמצע הפרק פסק, שיודע הפרק שפסק בו, אבל אינו יודע באיזה מקום מאותו פרק פסק, חוזר לראש אותו הפרק. היה קורא וכתבתם, ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם של והיה אם שמוע, חוזר לוכתבתם של שמע ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו, אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך:

(ד) נדבך - שורה של בנין אבנים. כמו נדבכין די אבן גלל בעזרא (ו, ד) ואף על גב דמסתפי דלמא נפלי ולא מצו מכווני, לא הצריכום חכמים לרדת, דקריאת שמע לא בעי כוונה אלא פסוק ראשון בלבד: מה שאינן רשאים לעשות כן בתפלה - דצלותא רחמי היא ובעי כוונה, הלכך יורדין למטה ומתפללין:

(ה) חתן - שנשא בתולה: פטור מק"ש לילה ראשונה - משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה. ואני שמעתי שמתירא שמא יעשה כרות שפכה בבעילתו. וטרדא דמצוה היא, ורחמנא אמר ובלכתך בדרך, בלכת דידך הוא דמחייבת, הא דמצוה פטירת: אם לא עשה מעשה - אם לא בעל

רַבְּנוּ, שְׁחַתְּנוּ פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע (בְּלִילָה הֶרְאֵשׁוּן). אָמַר לָהֶם, אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל מִפְּנֵי מַלְכוּת שָׁמַיִם אֲפִלּוּ שְׁעָה אַחַת:

(ו) רַחֵץ בְּלִילָה הֶרְאֵשׁוּן שְׁמַתָּה אֲשֶׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ תִּלְמִידָיו, (לֹא) לְפַדְתָּנוּ, רַבְּנוּ, שְׂאֵבֶל אָסוּר לְרַחֵץ. אָמַר לָהֶם, אֵינִי בִּשְׂאֵר כָּל אָדָם, אֲסֻטְנִים אֲנִי:

(ז) וּבְשִׁמַּת טָבִי עֲבֹדוּ, קִבֵּל עָלֶיךָ תְּנַחֲמוּמִין. אָמְרוּ לוֹ תִּלְמִידָיו, (לֹא) לְפַדְתָּנוּ, רַבְּנוּ, שְׂאֵין מִקְבָּלִין תְּנַחֲמוּמִין עַל הָעֲבָדִים. אָמַר לָהֶם, אֵין טָבִי עֲבָדֵי בִּשְׂאֵר כָּל הָעֲבָדִים, בְּשֵׁר הָיָה:

(ח) חָתָן אִם רָצָה לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לִילָה הֶרְאֵשׁוּן, קוֹרֵא. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא כָּל הַרוֹצֵה לְטַל אֶת הַשֵּׁם יִטַּל:

פִּירוּשׁ ר"ע מְבַרְטֵנוֹרָא

עד מוצאי שבת, שהם ארבעה לילות, טריד. ומשם ואילך לבו גס בה ותו לא טריד, ואע"פ שלא עשה מעשה חייב בק"ש:

(ו) רַחֵץ לִילָה הֶרְאֵשׁוּן שְׁמַתָּה אֲשֶׁתּוֹ - ואע"פ שאבל אסור ברחיצה: אסטניס אני - קר ומצונן. לשון צינה, ואיכא צערא אם לא היה רוחץ. ואין אסור בימי אבלו אלא רחיצה של תענוג:

(ח) לֹא כָּל הַרוֹצֵה לְטַל אֶת הַשֵּׁם יִטַּל - אם לא הוחזק חכם ופרוש בשאר דברים, אין זה אלא גאווה, שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וחזינן לקצת מרבתינו דאמרי דהאידינא כל אדם יקרא ק"ש בלילה הראשון, שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים, אם לא יקרא בלילה ראשון מחזי יותר כיוהרא, שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה, אלא השתא משום דטריד במצוה:

ל

סוכה פרק ג

(א) לולב הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. נקטם ראשו, נפרצו עליו, פסול. נפרדו עליו, כשר. רבי יהודה אומר, יאגדנו מלמעלה. צני הר הפרזל, כשרות. לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו, כשר:

(ב) הדם הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. נקטם ראשו, נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובות מעליו, פסול. ואם מעט, כשר. ואין ממעטין ביום טוב:

(ג) ערבה גזולה, ויבשה, פסולה. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסולה. נקטם ראשה, נפרצו עליה, והצפצפה, פסולה. כמושה, ושנשרו מקצת עליה, ושל בעל, כשרה:

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) לולב הגזול פסול. דכתיב ולקחתם לכם, משלכם. ולאחר יאוש בעלים נהי דשלו הוא שקונה אותו ביאוש, מכל מקום הוי מצוה הבאה בעבירה: והיבש פסול - דבכולהו בעינן הדר, וליכא: של אשירה - אילן הנעבד: ושל עיר הנדחת פסול - דלשריפה קאי, ולולב בעי שיעור, והני כיון דלשריפה קיימי אין שיעורן קיים: נקטם ראשו פסול - דלא הוי הדר: נפרצו עליו - ואינן מחוברין אלא על ידי אגידה: נפרדו עליו - מחוברים הן בשדרה, אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: יאגדנו מלמעלה - אם נפרדו עליו יאגדם שיהיו עולים עם השדרה כשאר לולבים. ואין הלכה כר' יהודה: צני הר הפרזל - יש דקלים שלולבין שלהן עליהן קצירין מאד ואין עולין על אורך השדרה, אם הן ארוכין כל כך עד שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה כשרים: כל לולב שיש בו שלשה טפחים כנגד אורך ההדס וטפח יותר, כדי לנענע בו, דלו תני, וכדי לנענע בו, דהיינו טפח יותר על שלשה טפחים:

(ב) נקטם ראשו פסול - ולית הלכתא כסתם מתניתין אלא כר' טרפון דאמר לקמן אפילו שלשתן קטומין כשרים: ענביו - פרי יש בו, שדומה לענבים: מרובות מעליו פסול - לא שנו אלא שחורות או אדומות, אבל ירוקות מינא דהדס הוא וכשר: ואין ממעטין אותם ביום טוב - דהוי ליה מתקן:

(ג) נקטם ראשה פסולה - אף זו אינה הלכה: צפצפה - מין ערבה ועלה של עגול: ושל בעל - שגדלה בשדה ולא בנחל, כשרה. לא נאמר ערבי נחל אלא שדיבר הכתוב בהווה:

(ט) רבי ישמעאל אומר, שלשה הדסים ושתי ערבות לילב אחד ואתרוג אחד, אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום. רבי טרפון אומר, אפילו שלשתן קטומים. רבי עקיבא אומר, בשם שלולב אחד ואתרוג אחד, כך הדם אחד וערבה אחת:

(ז) אתרוג הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. של ערלה, פסול. של תרומה טמאה, פסול. של תרומה טהורה, לא יטול. ואם נטל, פשר. של דמאי, בית שמאי פוסליו, ובית הלל מכשירין. של מעשר שני בירושלים, לא יטול. ואם נטל, פשר:

(ו) עלתה חזוית על רבו, נטלה פטמתו, נקלף, נסדק, נקב וחסר כל שהוא, פסול. עלתה חזוית על מעוטו, נטל עקצו, נקב ולא חסר כל שהוא, פשר. אתרוג הכושי, פסול. והירוק בכרתי, רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל:

פירוש ר"ע מברטנורא

(ד) אפילו שנים קטומין - אהדסים קאי. ובגמרא פריך, אי קטום פסול והוא מצריך שלשה ליבעו כולו שלימים. ואי קטום כשר ליכשר בשלשתן קטומים. ומסיק דחזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה הדסים ומכשיר אפילו שנים קטומין, והוא הדין אי לא מייתי להו כלל, דקטומין כמאן דליתנהו דמי: אפילו שלשתן קטומין - דלא בעי הדר בהדס - והלכה כרבי טרפון:

(ה) של ערלה ושל תרומה טמאה פסול - דאמר קרא ויקרא כג) ולקחתם לכם, שיהיה ראוי לכם: ואם נטל כשר - שהרי יש בה היתר אכילה: ובית הלל מכשירין - דהא אזי לעניינא, כדתנן מאכילין את העניינים דמאי: בירושלים כו'. אבל חוץ לירושלים לא, דבעינן לכם, שיהא ראוי לכם:

(ו) עלתה חזוית - על כמין אבעבועות דקות: על רובו - במקום אחד הוא דבעינן רובו, אבל בשנים או בשלשה מקומות אפילו על מיעוטו פסול. ועל פטמתו אפילו כל שהוא פסול, ששם הוא נראה יותר מבשאר מקומות: מטמתו - הודד שבראשו כמו פטמא של רמון: נקלף פסול - ודוקא שנקלף כולו, אבל מקצתו כשר. ואית דאמרי איפכא, נקלף מקצתו פסול, דמחזי כמנומר, אבל נקלף כולו כשר. והאי נקלף, לא שהוסרה הקליפה עד שנראה הלבנונית שבתוכו, דהאי הוי חסר ופסול, אלא שנקלף ממנו גלד דק ומראהו ירוק כאשר בתחלה: ניקוב - נקב מפולש מעבר אל עבר אפילו בכל שהוא פסול - ושאינו מפולש ואינו חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה אם הנקב רחב כאיסר פסול, פחות מכאן כשר, והיינו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר דתנינן לקמן שאינו מפולש ואינו רחב כאיסר: אתרוג הכושי - שגדל כאן והוא שחור פסול. אבל כושי שגדל בארץ כוש אורחיה הוא וכשר: ור' יהודה פוסל - והלכה כר' יהודה. וכל הני פסולים ביום טוב ראשון. אבל ביום טוב שני עם שאר הימים הכל כשר:

(I) שעור אתרוג הקטן, רבי מאיר אומר, פאגוז. רבי יהודה אומר, פביצה. ובגדול, כדו שיאחו שנים בידו אחת, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אפלו אחד בשתי ידיו:

(II) אין אוגדין את הלולב אלא במינו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, אפלו במשיחה. אומר רבי מאיר, מעשה באנשי ירושלים, שהיו אוגדין את לולביהן בנימוניות של זהב. אמרו לו, במינו היו אוגדין אותו מלמטה:

(III) והיכן היו מנענעין, בהודו לה' תחילה וסוף, ובאנה ה' הושיעה נא, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים, אף באנה ה' הצליחה נא. אומר רבי עקיבא, צופה הייתי ברבן גמליאל וברבי יהושע, שכל העם היו מנענעים את לולביהן, והן לא נענעו אלא באנה ה' הושיעה נא. מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב לטול, לבשיכנס לביתו יטול על שלחנו. לא נטל שחרית, יטול בין הערבים, שכל היום פשר ללולב:

(IV) מי, שהיה עבד או אשה או קטן מקריין אותו, עונה אחריהן מה שהן אומרים, ותהי לו מארה. אם היה גדול מקרא אותו, עונה אחריו הללויה:

פירוש ר"ע מברטנורא

(I) ר' יהודה אומר כביצה - והלכה כר' יהודה דפחות מכביצה פסול: ר' יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו. והלכה כר' יוסי:

(II) בנימוניות של זהב - חוטי זהב כפופים כגימון, כמו הלכוף כאגמון (ישעיה נח), וסובבין האגודה: במינו היו אוגדין אותו מלמטה - לקיים מצות אגד. וזה לנוי בעלמא הוה - ור' יהודה לטעמיה דאמר לולב צריך אגד, הלכך אי אגיד ליה שלא במינו הוה חמשה מינין. ואנן קיימא לן דלולב אין צריך אגד הלכך בהא הלכה כר' מאיר:

(III) והיכן היו מנענעין - השתא מהדר תנא להא דתנינן לעיל, כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע, אלמא מצוה בנענוע, והיכל מנענעים: בהודו לה' תחלה - תחלת המקרא: וסוף - סוף המקרא, כי לעולם חסדו. ואית דמפרשי, תחלה הודו ראשון. וסוף, הודו אחרון שבסוף ההלל. והכי מסתברא. וכיצד מנענע, מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. ובהולכה מנענע שלשה פעמים וכן בהבאה וכן בעליה וכן בירידה, על כל אחת ואחת שלשה פעמים: והם לא נענעו אלא באנה ה' הושיעה נא בלבד - ואין כך הלכה אלא כדברי בית הלל: יטול על שלחנו - אם שכח ולא נטל לולב קודם אכילה, יפסיק סעודתו ויטול על שלחנו:

(IV) מי שהיה עבד או אשה או קטן וכו' - מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן, לכך צריך שיענה אחריו מלה במלה מה שהוא אומר: ותהי לו מארה - שלא למד: עונה אחריו

(יא) מקום שנהגו לכפול, וכפול. לפשוט, ופשוט. לברך (אחריו), וברך (אחריו). הפל
במנהג המדינה. הלוקח לולב מתברו בשביעית, נותן לו אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי
ללקחו בשביעית:

(יב) בראשונה היה לולב נטל במקדש שבועה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש,
התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב נטל במדינה שבועה, ובר למקדש. ושיהא יום הנה
בולו אסור:

(יג) יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית
הכנסת. למחרת משבימין ובאין, כל אחד ואחד מביר את שלו, ונוטלו. מפני שאמרו

פירוש ר"ע מברטנורא

הללויה - על כל דבר שהוא אומר, שכך היו רגילין לענות אחר מקרא את ההלל על כל דבר
ודבר הללויה:

(יא) מקום שנהגו לכפל - כל פסוק ופסוק מאורך ולמטה עד סוף הלל, כופלים, לפי שכל אותו
הפרק מהודו לה' כי טוב עד אורך כי עניתני, כולו כפול במקרא, ומאורך ולמטה אינו כפול, לכך
נהגו לכפול המקראות הללו: לברך אחריו - הכל כמנהג המדינה. אבל ברכת הלל לפניו מצוה
היא בכל מקום ואינה תלויה במנהג: הלוקח לולב מחברו - עם הארץ: בשביעית. שעם הארץ
חשוד על השביעית. ונהי דדמי לולב יכול ליתן לו לפי שלולב עץ בעלמא הוא ואין בו קדושת
שביעית, דמי אתרוג אינו יכול ליתן לו, שפירות שביעית צריכין להתבער בשביעית הן ודמיהן,
הלכך צריך שיקח ממנו האתרוג במתנה ולא יתן לו דמיו, שמא לא יבערם עם הארץ בקדושת
שביעית:

(יב) במקדש שבועה - כדרשינן לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, ולא בגבולין שבעת ימים:
ובמדינה - בירושלים שאף הוא כגבולין לענין זה: ושיהא יום הנה - של עומר, דהיינו יום ששה
עשר בניסן: כולו אסור - ובזמן שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלים חרש בו ביום,
דכתיב (ויקרא כג) עד הביאכם. וכשחרב בית המקדש מותר מן התורה משהאיר המזרח, דאמרינן
כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה, דמשמע משהאיר המזרח, וכתוב אחד אומר עד הביאכם,
הא כיצד, בזמן דאיכא עומר עד הביאכם, בזמן דליכא עומר עד עצם היום. ואטר רבן יוחנן
בן זכאי עליהם כל היום, משום מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא הוה אכלינן
משהאיר המזרח השתא נמי ניכול:

(יג) יום טוב ראשון וכו' - דאמרינן לקמן דמצות לולב דוחה את השבת ביום טוב ראשון לבדו,
ולפיכך היו מוליכין שם לולביהם מערב שבת: אין אדם יוצא וכו' - דכתיב ולקחתם לכם ביום
הראשון, לכם משלכם. ואם נתנו לו חברו במתנה אפילו על מנת להחזיר שמה מתנה, ונטלו

קובץ י"ג אייר

חכמים, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו. ושאר ימות החג, אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו:

(ד) רבי יוסי אומר, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים, פטור, מפני שהוציאו ברשות:

(טו) מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת. רבי יהודה אומר, בשבת מחזירין, ביום טוב מוסיפין, ובמועד מחליפין. קטן היודע לנענע, חיב בלולב:

פירוש ר"ע מברטנורא

יוצא בו ואחר כך מחזירו. ואם לא החזירו אגלאי מלתא למפרע דגזול היה בידו מעיקרא ולא יצא ידי חובתו:

(יד) פטור מפני שהוציאו ברשות - וכגון שלא יצא ידי חובת נטילה בשעה שהוציאו. אבל יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו חייב, דלא טריד מהשתא במצוה לעשותה, והיכי משכחת דלא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו דהא מדאגבהיה נפק ביה, משכחת לה כגון שהפכו, שכל המצות כולן ין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר (שמות כו) עצי שטים עומדים, שעומדים דרך גדילתן. אי נמי, שהוציאו בכלי, דלקיחה על ידי דבר אחר דרך בזיון לאו שמה לקיחה. והלכה כר' יוסי:

(טו) מקבלת אשה - את הלולב, ולא אמרינן דמטלטלת מידי דלא חזי לה: ומחזה למים - שלא יכמושו: בשבת מחזירים - שהרי מהם נטלוס היום. אבל לא מוסיפים וכל שכן שאין מחליפין: וביום טוב מוסיפין - אבל לא מחליפין לשפוך אלו ולתת צוננין מהן, דטרח לתקן מנא: ובמועד - בחול המועד מצוה להחליף. והלכה כר' יהודה: חייב בלולב - לחנכו מדברי סופרים:

3

בכורים פרק א

(א) יש מביאין בכורים וקורין, מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין. אלו שאינן מביאין, הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שליחיד או של רבים, וכן המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו. הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע, הרי זה אינו מביא. רבי יהודה אומר, בזה מביא:

(ב) מאיזה טעם אינו מביא, משום שנאמר (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך, עד שיהו כל הגידולין מאדמתך. האריסין והחכורות והסקריקון והגזלן, אין מביאין מאותו הטעם, משום שנאמר, ראשית בכורי אדמתך:

(ג) אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים. לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. אין מביאין בכורים קדם לעצרת. אנשי הר צבועים

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) יש מביאין בכורים וקורין - מקרא ביכורים, מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה: והבריך לתוך של יחיד - שחפר גומא והטמין יחור של אילן בתוכה וכסהו בעפר והוציא ראש היחור לתוך שדה חברו, או ברשות הרבים. וכן אם הנטיעה עומדת בתוך של חברו או ברשות הרבים, והוציא ראש היחור בתוך שלו. אינו מביא, כדמפרש בסמוך. לפי שאין כל הגידולים מאדמתו: ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע - כגון שיש לו שתי גנות משני צדי הדרכים, אינו מביא, שאין כל הגידולים מאדמתו: כזה מביא - כיון שיש לו רשות לעשות כן, שמותר לעשות חלל תחת רשות הרבים כשאינו מזיק לרבים כלום, אדמתך קרינן ביה. ומכל מקום סבר ר' יהודה שאף על פי שמביא אינו קורא ואין הלכה כר' יהודה:

(ב) האריסין - מקבלין את השדה למחצה לשליש ולרביע: חכורות - מקבל את השדה בדבר קצוב כך וכך כורים לשנה בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט: סקריקון - הורג נפשות ונותן לו קרקע כדי שלא יהרגנו, ולשון סקריקון שא קרקע והניחני. ואף על גב דיהיב ליה לפי שעה, לא מחיל ליה, דסבר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה בדינא:

(ג) אלא משבעת המינים - דכתיב (דברים כו) מראשית, ולא כל רשית, שאין כל הפירות חייבים בביכורים אלא שבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל חטה ושעורה וגו', ודבש הוא דבש תמרים: מתמרים שבהרים ופירות שבעמקים - לפי שהן גרועין: ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר - דכתיב (שם ט) זית שמן, זית אגורי שבאים עליו גשמים והוא אוגר שמנו לתוכו והוא מובחר ומשובח: אין מביאין בכורים קודם לעצרת - דשתי הלחם שמביאין בעצרת איקרו

הביאו בכוריהם קדם לעצרת, ולא קבלו מהם, מפני הפתוב שפתורה (שמות כג) וזג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה:

(T) אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו. ואם היתה אמו מישראל, מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אומר, אלהי אבות ישראל. וכשהוא בבית הכנסת, אומר אלהי אבותיכם. ואם היתה אמו מישראל, אומר אלהי אבותינו:

(ח) רבי אליעזר בן יעקב אומר, אשה בת גרים לא תנשא לכהנה, עד שתהא אמה מישראל. אחד גרים ואחד עבדים משחררים ואפלו עד עשרה דורות, עד שתהא אמן מישראל. האפוטרופוס והשליח והעבד והאשה וטומטום ואגדרוגיגוס, מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר אשר נתתה לי ה':

(I) הקונה שני אילנות פתוך של חברו, מביא ואינו קורא. רבי מאיר אומר, מביא וקורא.

פירוש ר"ע מברטנורא

ביכורים והם מתירין החדש במקדש:

(ד) שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו - שאין אבותיו מישראל. והגרים לא נטלו חלק בארץ. ורמב"ם כתב שאין הלכה כמשנה זו, אלא הגר מביא וקורא, ומצי למימר לאבותינו לתת לנו, מפני שהארץ ניתנה לאברהם והוא אב לגרים כמו לישראל דכתיב (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך, ודרשינן ביה, לשעבר היית אב לארם, עכשיו אתה אב לכל העולם וכן כשהוא מתפלל, בין בינו לבין עצמו בין בבית הכנסת אומר אלהי אבותינו, אפילו אין אמו מישראל:

(ה) לא תנשא לכהונה - דכתיב (ביחזקאל מד) מזרע בית ישראל יקחו להם נשים, [וכשאמה] מישראל קרינא בה מזרע ישראל, דמשמע ואפילו מקצת זרע. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב לכתחלה. אבל בדיעבד אם נשא אין מוציאין אותה ממנו, ובניה כשרים אפילו להיות כהנים גדולים: האפוטרופוס - הממונה על היתומים, בין שמינדהו בית דין, בין שמינהו אבי היתומים: אפוטרופוס - אני הקטנים. בלשון רומי קורין לאב חפאטי"ר, ולקטנים פו"ס: והשליח - שליטתן מתחלה לשלחן ביד אחר, או מצי למשלחינהו, אבל ליקטן להביאן הוא עצמו, לא מצי למשלחינהו, שכל ביכורים שנראו לקריאה אפינן ניתנים אלא בקריאה: והאשה - אבל אם יש לה בעל, בעלה מביא וקורא, דכתיב (דברים כו) אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך, מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו וקורא: שאין יכולין לומר אשר נתת לי - שלא נתחלקה הארץ לנקבות וכתיב (במדבר כו) איש לפי פקודיו, עד שיהיה ודאי איש:

(ו) מביא ואינו קורא - מספקא ליה לתנא קמא אי קנה קרקע אי לא, הלכך מביא מספק,

יבש המעין, נקצץ האילן, מביא ואינו קורא. רבי יהודה אומר, מביא וקורא. מעצרת ועד החג, מביא וקורא. מן החג ועד תנפה, מביא ואינו קורא. רבי יהודה בן בתרא אומר, מביא וקורא:

(I) הפריש בפוריו ומכר שדהו, מביא ואינו קורא. והשני, מאותו המין אינו מביא. ממיין אחר, מביא וקורא. רבי יהודה אומר, אף מאותו המין מביא וקורא:

(II) הפריש בפוריו, נבזזו, נמקו, נגנבו, אבדו, או שנטמאו, מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא. והשניים אינם חייבים עליהם חמש. נטמאו בעזרה, נופץ ואינו קורא:

(III) ומנין שהוא חייב באחריותו עד שיביא להר הבית, שנאמר (שמות כג) ראשית פפורי

פירוש ר"ע מברטנורא

ואינו קורא מספק. ודוקא שני אילנות, אבל שלשה אילנות כולי עלמא מודו דקנה קרקע, ומביא וקורא, כדתנן בסוף פרקין: ר' מאיר אומר מביא וקורא - דסבר הקונה שני אילנות נמי קנה קרקע שתחתיהם וחוצה להם כמלא אורה וסלו. ואין הלכה כר' מאיר: יבש המעין - שהאילן חי וגדל ממנו: ונקצץ האילן - והוא, שיבש ונקצץ קודם שהפריש ביכורים, אבל אם הפריש קודם, הואיל ונראו לקריאה ונדחו, ירקבו: ר' יהודה אומר מביא וקורא - כיון שהקרקע קיים לא חייש לאילן. ואין הלכה כר' יהודה: מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא - דכתיב בפרשת ביכורים (דברים כו) ושמתת בכל הטוב, אין קריאה אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמת בהם. ומהחג ואילך אע"פ שהרבה פירות נלקטים עד חנוכה, מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג, הלכך מביא ואינו קורא. ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל דכתיב (שם) אשר תביא מארצך, כל זמן שמצויין בארצך, ועד חנוכה הן מצויין: ר' יהודה אומר מביא וקורא - דלא דריש ושמתת בזמן שמחה. ואין הלכה כר' יהודה:

(ז) והשני מאותו המין אינו מביא - הקונה את השדה אינו מביא ביכורי מאותה שדה מאותו המין שהביא המוכר, דכתיב (שם) הגדתי היום, פעם אחת מגיד ואינו מגיד שתי פעמים: רבי יהודה אומר אף מאותו המין מביא וקורא - דהא דאמרן פעם אחת מגיד ואינו מגיד שתי פעמים, הני מילי באדם אחד, אבל בשני בני אדם מגיד וחוזר ומגיד, ואין הלכה כר' יהודה:

(ח) נמקו - נרקבו ונמסו, כמו אתם ימקו (ויקרא כו): נבזזו - נגזלו ממנו, כמו בזזנו לנו (דברים ב): אין חייבין עליהם חומש - זר שאכלן אינו משלם את החומש. והך מתניתין יחידאה היא ואינה הלכה, אלא הלכה שחייבים עליהם חומש: נטמאו בעזרה נופץ ואינו קורא - גרסינן. כלומר, מנער ומריק הסל מן הפירות כיון שנטמאו. והסל ניתן לכהנים דכתיב (שם כו) ולקח הכהן הטנא מידך, פעמים שאין הכהן לוקח אלא הטנא, ואינו חייב להביא ביכורים אחרים תחתיהן, דכיון שבאו להר הבית לא מתחייב תו באחריותן:

אדמתך תביא בית יי אלהיך, מלמד שתיב באחריותם עד שיביא להר הבית. הרי שהביא ממין אחד וקרא, וחזר והביא ממין אחר, אינו קורא:

(י) ואלו מביאין וקורין, מן העצרת ועד החג, משבעת המינים, מפרות שבהרים, מתמרות שבעמקים, ומזיתי שמן, מעבר הירדן. רבי יוסי הגלילי אומר, אין מביאין בכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש:

(יא) הקונה שלשה אילנות בתוך של חברו, מביא וקורא. רבי מאיר אומר, אפלו שנים. קנה אילן וקרקעו, מביא וקורא. רבי יהודה אומר, אף בעלי אריסות וחכורות מביאין וקורין:

פירוש ר"ע מברטנורא

(ט) הרי שהביא ממין אחד וקרא - לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר לעיל מגיד וחוזר ומגיד, קא משמע לן דמודה ר' יהודה דאדם אחד אינו מגיד וחוזר ומגיד:

(י) הכי גרסין מפירות שבהרים ומתמרות שבעמקים ומזיתי שמן מעבר הירדן ר' יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש - והכי פירוש, פירות שבהרים הם מוטעמים יותר מפירות שבעמקים, הלכך מביאים ביכורים מפירות שבהרים. אבל התמרים הם הפך מזה, שהתמרים שבעמקים הם יותר מלאים מדבש, והנרצה מהתמרים הוא הדבש שבהם, שהרי התורה קראה לתמרים דבש, הלכך מביאין ביכורים מתמרות שבעמקים ולא משל הרים: ומזיתי שמן - מזיתים העושים שמן: מעבר הירדן - מפירות של עבר הירדן נמי מביאים ביכורים אע"פ שאינה ארץ זבת חלב ודבש, שכיון שנתנה הקב"ה לישראל, קרינא בה פרי האדמה אשר נתתה לי. ופליג ר' יוסי הגלילי ואמר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן. ואין הלכה כר' יוסי הגלילי:

(יא) הקונה שלשה אילנות - בסתם, ולא פירש אם קנה קרקע אם לאו: מביא וקורא - דבסתם, קנה קרקע שתחתיהן וחוצה להן אבל פחות משלשה אילנות בסתם לא קשנה קרקע. ורבי מאיר פליג ואמר דאף שני אילנות נמי קנה קרקע. ואין הלכה כרבי מאיר: אף בעלי אריסות וחכורות מביאים וקוראים - דסבר רבי יהודה אריס וחוכר יש לו קנין בארץ כאילו יש לו חלק בה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב

שבת פרק ב

- (א) בַּמָּה מְדַלִּיקִין וּבַמָּה אֵין מְדַלִּיקִין. אֵין מְדַלִּיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ, וְלֹא בְחֶסֶן, וְלֹא בְכֶלֶךְ, וְלֹא בַּפְתִּילֵת הָאֵידֶן, וְלֹא בַּפְתִּילֵת הַמְדַבֵּר, וְלֹא בִירוּקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא בְזֶפֶת, וְלֹא בְשַׁעוּת, וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק, וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרָפָה, וְלֹא בְאַלְיָה, וְלֹא בְחֶלֶב. נַחֲוּם הַמְדִי אוֹמֵר, מְדַלִּיקִין בְּחֶלֶב מְבֻשָּׁל. וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים, אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שְׂאִינוּ מְבֻשָּׁל אֵין מְדַלִּיקִין בּוֹ:
- (ב) אֵין מְדַלִּיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרָפָה בְיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, אֵין מְדַלִּיקִין בְּעֶטְרוֹן, מִפְּנֵי

פירוש ר"ע מברטנורא

(א) במה מדליקין - נר של שבת. במה עושין פתילות ושמנים להדליק: לא בלכש - כמין צמר יש בארז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש: בחוסן - פשתן שאינו מנופץ: בכלך - פסולת של משי: בפתילת האידן - כמין צמר יש [בערבה] בין הקליפה לעץ: בפתילת המדבר - עלי עשב ארוך שגודליו אותם ומדליקין בהן: בירוקה שעל פני המים - כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששהתה זמן מרובה במים. עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים: לא בזפת ולא בשעוה - שלא יתן זפת נמס ושעוה ניתכת בנר במקום שמן וידליק. אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי: ולא בשמן קיק - שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין קוטוין. ויש מפרשים קיקוון דיונה, והוא עשב שעליו גדולים ונקרא בערבי כרו"ע, והשמן היוצא ממנו עב ביותר. ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם מה טעם, מפני שהאור מסכסכת בהם, כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה [אלא] סביב מבחוץ. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, לפי שאין נמשכין אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולקת יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר. אי נמי שמא יניח הנר ויצא, ואנן קיימא לן דנר של שבת חובה: ולא בשמן שריפה - שמן של תרומה שנטמא. ואמאי קרי ליה שמן שריפה, הואיל ולשריפה עומד שהרי אסור באכילה. וביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן, שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה ביום טוב, ואנן קיימא לן אין שורפין קדשים ביום טוב, דכתיב (שמות יב) והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו, ודרשינן קרא הכי, והנותר ממנו עד בוקר ראשון עד בוקר שני עמוד ותשרפנו, שאין שורפים הנותר ביום טוב. והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שריפה: וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו - ותנא קמא נמי אמר ולא בחלב, כל חלב במשמע. אלא איכא בין חכמים לתנא קמא, דחד מנייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל כשמערב בו שמן כל שהוא, וחד אוסר אפילו על ידי תערובת שמן. ולא נתברר לחכמי התלמוד מי משניהם האוסר ומי המתיר. והלכה כחכמים:

(ב) אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב - טעמא דמתניתין דלעיל קאמר, מה טעם תנן ולא

כבוד השפת. וחכמים מתירין בכל השמנים, בשמן שמשמין, בשמן אגוזים, בשמן צנונות, בשמן דגים, בשמן פקועות, בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר, אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד:

(ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן. פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה, רבי אליעזר אומר, טמאה, ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר, טהורה, ומדליקין בה:

פירוש ר"ע מברטנורא

בשמן שריפה לפי שאין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, שאין שורפין קדשים ביום טוב: אין מדליקין בעטרן - פסולת של זפת, וריחו רע ביותר, ומיהו נמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת מפני שהוא רך, הילכך אלמלא מפני כבוד שבת היו מדליקין בו: שומשמין - כך שמו בערבי, והוא זרע דק מתוק, ובארץ ישראל ממנו הרבה: שמן צנונות - שמן היוצא מזרע צנון: פקועות - דלעת מדברית: נפט - מין זפת הוא ולבן וריחו רע. והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים חוץ מאותן הפסולות שנמנו לעיל במתניתין, וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן, שכל אחד משני אלו השמנים הוא עף ושורף וחיישינן שמא יניחנו ויצא. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון, גזירה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו, וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה:

(ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו - לעשות ממנו פתילה: אלא פשתן - דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב) ותטמנם בפשתי העץ, ואפילו הכי מדליקין בפתילה שעושין ממנו. וקנבוס וצמר גפן לאו יוצאין מן העץ נינהו אלא מיני זרע הן, הילכך מדליקין בהן. ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטריך לרבויה אלא משום דאקרי עץ, דכתיב ותטמנם בפשתי העץ: אינו מטמא טומאת אוהלים - אם עשה מהן אהל והמת תחתיו הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו: אלא פשתן - שהאהל עצמו טמא כדכתיב (במדבר יט) והזה על האהל, וילפינן אהל אהל ממשכן דכתיב ביה (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן, ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כו) עשר יריעות שש משזר: שקפלה - כדרך שגודלין הפתילות: הבהבה - על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה. ובבגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמת עסקינן: טמאה היא - דקיפולה אינו מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה: טהורה היא - דקיפולה ביטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה שלש על שלש, וכל פחות משלש על שלש טהור מלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת: ואין מדליקין בה - ביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן דשייך ביה איסור מוקצה, ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוה להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול. ודכולי עלמא אית להו המדליק צריך להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הלכך טעמא דרבי אליעזר דאמר אין מדליקין בה, קסבר קיפולה לא ביטלה מתורת כלי,

(ד) לא יקב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת, אפלו היא של חרס. ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה, מתר, מפני שהוא כלי אחר. לא ימלא אדם קערה של שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה, בשביל שתהא שואבת. ורבי יהודה מתיר:

(ה) המכבה את הנר מפני שהוא מתנרא מפני גוים, מפני לסטים, מפני רוח רעה, ואם בשביל החולה שישן, פטור. פחם על הנר, פחם על השמן פחם על הפתילה, חיב. ורבי

פירוש ר"ע מברטנורא

וכי אדליק בה פורתא כיון דשלוש על שלש מצומצמות היו הוה ליה שבר כלי, דפחות משלוש על שלש לאו כלי הוא, וכי מדליק בידים להשלים רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר ביום טוב, דכי אמרינן מסיקין בכלים דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת. ורבי עקיבא אומר מדליקין בה, קסבר קיפולה ביטלה מתורת כלי מכי קיפלה מערב יום טוב, דאין גודלין פתילה ביום טוב, ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר ביום טוב הלכך מדליקין בה. והלכה כרבי עקיבא:

(ו) שפופרת של ביצה - הקליפה הקשה העליונה שהביצה מונחת בתוכה: בשביל שתהא מנטפת - טפה טפה לתוך הנר. וטעמא, גזירה שמא יסתפק ממנו, וכיון שהקצהו לנר חייב משום מכבה: ואפילו היא של חרס - דמאיס אפילו הכי גזרינן, שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן אתי לאסתפוקי מיניה, דסבר אין כאן משום מכבה: ורבי יהודה מתיר - דלא גזר דילמא אתי לאסתפוקי מיניה, שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו: אם חברה היוצר מתחלה כו' - והוא הדין אם חיברה בעל הבית בסיד או בחרסית מערב שבת ליכא למיחש, דמשום איסורא דשבת בדיל מיניה: ויתן ראש הפתילה - שהוא יוצא מן הצד לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק. ואשמעינן מתניתין פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בשפופרת של ביצה ובחרס ובקערה, דאי אשמועינן שפופרת של ביצה, בהא קאמרי רבנן, דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מינה, אבל של חרס דמאים אימא מודו ליה לרבי יהודה. ואי אשמועינן של חרס, בהא קאמר רבי יהודה, אבל בהיא אימא מודה להו לרבנן. ואי אשמועינן הני תרתין, בהא קאמר רבי יהודה, מפני שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל הנר למעלה ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מיניה, אבל בקערה דמפסקת, שהרי אצל הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא, אימא מודה דנגזור. ואי אשמועינן בההיא, בההיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתין מודו לרבי יהודה, צריכא - והלכה כחכמים:

(ז) מפני גוים - כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עבודת כוכבים שלהם: מפני לסטים - שלא יראו שיש שם אדם ויבואו עליו: מפני רוח רעה - השורה עליו, וכשאינו רואה נוח לו. ורמב"ם פירש רוח רעה מין ממיני החולי הבא לבעלי המרה השחורה שלא ינחו אלא כשישבו בחושך ובהסתרה מבני אדם: ואם בשביל החולה שישן פטור - האי חולה שיש בו סכנה הוא, דאילו מכבה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב למאי דסבר האי תנא

יוסי פוטר בְּכֶלֶן חוץ מן הפְּתִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פָּחַם:

(1) על שלש עברות נשים מתות בשעת לְדַתָּן, על שאינן זְהִירוֹת בְּנֶדֶה וּבְחִלָּה וּבְהַדְלָקָת הַנֵּר:

(2) שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שֶׁפֶת עִם חֲשֵׁכָה. עֲשֵׂרְתָם. עֶרְבָתָם. הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סָפַק חֲשֵׁכָה סָפַק אֵין חֲשֵׁכָה, אֵין מְעַשְׂרִין אֶת הַנֵּדָאִי, וְאֵין מְטַבִּילִין אֶת

פירוש ר"ע מברטנורא

דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. וכן מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה, כולהו אית בהו סכנה. ובדין הוא דלתני בהו מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב, תנא רישא פטור: כחס על הפתילה חייב - ואע"ג דאינו צריך לגוף הכיבוי אלא לצורך דבר אחר שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר, חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה: פוטר בכולן חוץ מן הפתילה - שאין לך כיבוי הצריך לגופו אלא כיבוי של פחמים וכיבוי של הבהוב פתילה שעושה הכיבוי להאחזו האור מהר בשירצה להדליקו. ואין הלכה כרבי יוסי: שהוא עושה פחם - שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכיבוי זה פחם, שתהא מהובהבת להאיר יפה:

(1) בשעת לידתן - בשעת סכנה מזומן פורענותא: בחלה ובהדלקת הנר - לפי שצרכי הבית הן והיא מצויה בבית תלויין בה:

(2) צריך אדם לומר בתוך ביתו - וצריך לממרינהו בניחוחותא כי היכי דלקבלו מיניה: עם חשיכה - כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב, אבל קודם לחשיכה הרבה לא, דילמא פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום: עשרתם - לסעודת שבת, שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר: עירובי תחומים וחצירות - והני תרתי שייך לממרינהו בלשון שאלה, דשמא כבר עשו, אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם את הנר, דדבר הנראה לעין הוא אי אדליק אי לא אדליק: ספק חשיכה - מתחילת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בלבד ודאי יום, וכל זמן שנראים שני כוכבים בינוניים הוא ספק חשיכה וקרוי בין השמשות ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה, ומשיראו שלשה כוכבים בינוניים הוא ודאי לילה לכל דבר: אין מעשרין את הודאי - דתיקון מעליא הוא. ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות, קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות: ואין מטבילין את הכלים - להעלותן מידי טומאתן, דהוי כמתקן כלי ואית ביה נמי שבות: ואין מדליקין את הנרות - כל שכן, דספיקא דאורייתא הוא, וזו ואין צריך לומר זו קתני. ורבתי פירשו ואין מדליקין את הנרות, אין אומרים לנכרי להדליק: אבל מעשרים את הדמאי - ולא דמי למתקן, דרוב עמי הארץ מעשרין הן: ומערבין - עירובי חצרות דחומרא

הפלים, ואין מדליקין את הנרות, אבל מעשרין את הדמאי, ומערבין, וטומנין את החמין:

פירוש ר"ע מברטנורא

בעלמא הוא, אבל לא עירובי תחומין דיש להם סמך מקראי: וטומנין את החמין - בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור. וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל, שלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל אלא גזירה שמא ימצא קדירתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת, ובין השמשות ליכא למגזר בהכי, דסתם קדירות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה. וירתיחנה, הלכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פ שאין טומנין בשבת: